

Kasper Andreas Bergholt
Studienummer 201800319

Tekstens slave

**Filemonbrevet som
oversættelsesvidenskabelig case**

Samlet omfang: 179.777 anslag (ekskl.
forside, abstract, indholds-
fortegnelse, litteratur-
liste og bilag)

Speciale i teologi
Aarhus Universitet
Arts, Institut for Kultur og Samfund
Foråret 2024
Vejleder: Kasper Bro Larsen

Abstract

Translation studies is a rather new discipline, especially within biblical studies and theology. This dissertation applies recent translation theories to Paul's letter to Philemon. In Chapter 1, the research history and recent developments within translation studies are outlined. Building on that, Chapter 2 develops a methodology using especially Hatim and Mason, Lefevere, Venuti, and Nord. When translating a text, different aspects or considerations can be emphasized, e.g., semantics, history, linguistics, ideology/theology, and use/function. Further, four different types of translation are presented: the philologically mediated translation, the rhetorically mediated translation, the liturgically mediated translation, and the literary mediated translation. These translation types are described as different *skopoi* or different ways of prioritizing the different translation aspects.

After a short introduction to the letter to Philemon (Chapter 3), these different types of translation are applied to the Greek text (Chapter 4). For each type, a thorough analysis precedes the translation, discussing relevant translation possibilities, choices, and considerations. In this dissertation, both body text and paratext are considered part of the translation. In Chapter 5, these translations are compared and evaluated using insights from relevance theory. Firstly, they are evaluated with regards to their understandability, discussing their syntax, use of small words, and use of paratext. Secondly, they are evaluated with regard to their credibility, discussing different solutions to translation problems. Thirdly, the translations are discussed as parts of a larger collection of texts, i.e., The New Testament and the Christian Bible, and finally, they are evaluated in light of the translation principles defined by the Danish Bible Society for the next authorized Danish Bible translation, expected to arrive in 2036.

This analysis and discussion lead to the conclusion that different types of translation can achieve different goals, but some translation choices (e.g., limited use of paratext) can strengthen or challenge the understandability and credibility of the translation. The tension between translatability and untranslatability, however, can never be dissolved, and therefore the translator must be both humble and brave, and the receiver must be both skeptical and confident.

The dissertation is followed by an appendix listing and comparing the majority of Danish translations of the letter to Philemon.

Indholdsfortegnelse

Abstract

Indholdsfortegnelse

Indledning

Kapitel 1 Oversættelsesvidenskabens forskningshistorie

- 1.1 *Traditionel oversættelsesteori*
- 1.2 *Moderne oversættelsesvidenskab*
  - 1.2.1 Lingvistiske perspektiver, 1950-1970
  - 1.2.2 Pragmatiske perspektiver, 1970-1990
  - 1.2.3 Den kulturelle vending, 1980-2000
- 1.3 *Oversættelsesvidenskaben i dag*

Kapitel 2 Teoretiske problemstillinger

- 2.1 *Oversættelsesspektre*
- 2.2 *Skematisk fremstilling af oversættelseshensyn*
  - 2.2.1 Semantik
  - 2.2.2 Historie
  - 2.2.3 Lingvistik
  - 2.2.4 Ideologi/teologi
  - 2.2.5 Anvendelse
- 2.3 *Opsummering*
- 2.4 *Fire forskellige oversættelsestyper*
  - 2.4.1 Den filologisk medierede oversættelse
  - 2.4.2 Den retorisk medierede oversættelse
  - 2.4.3 Den liturgisk medierede oversættelse
  - 2.4.4 Den litterært medierede oversættelse

Kapitel 3 Materiale

- 3.1 *Kort isagogisk indledning*

Kapitel 4 Oversættelser af Filemonbrevet

- 4.1 *Filologisk medieret oversættelse*
  - 4.1.1 Forberedende arbejde
  - 4.1.2 Oversættelse
  - 4.1.3 Kommentarer
- 4.2 *Retorisk medieret oversættelse*
  - 4.2.1 Forberedende arbejde
  - 4.2.2 Oversættelse
  - 4.2.3 Kommentarer
- 4.3 *Liturgisk medieret oversættelse*
  - 4.3.1 Forberedende arbejde
  - 4.3.2 Oversættelse
  - 4.3.3 Kommentarer
- 4.4 *Litterært medieret oversættelse*
  - 4.4.1 Forberedende arbejde
  - 4.4.2 Oversættelse

4.4.3 Kommentarer

Kapitel 5 Sammenligning og diskussion

5.1 *Oversættelsernes forståelighed*

5.1.1 Syntaks

5.1.2 Småord

5.1.3 Paratekst

5.1.4 Vurdering af forståelighed

5.2 *Oversættelsernes troværdighed*

5.2.1 Oversættelsesproblemer

5.2.2 Tilføjelser til teksten

5.2.3 Vurdering af troværdighed

5.3 *Oversættelsernes kanoniske sammenhæng*

5.4 *Oversættelserne i lyset af principperne for ny autoriseret oversættelse*

Kapitel 6 Konklusion

Anvendt litteratur

Primærlitteratur

Supplerende litteratur

Tekstudgaver

Nyere bibeloversættelser

Bilag: Oversigt over danske oversættelser af Filemonbrevet

Litteraturliste

Indledning

Af alle tossede ting, vi mennesker foretager os, sagde Rex engang, kan der umuligt være noget mere ydmygende, eller mere ædelt, end forsøget på at oversætte et dødt sprog. Vi ved ikke, hvordan de gamle grækere lød, når de talte, og det er næsten umuligt at dække deres ord med vores; vi er i udgangspunktet dømt til fiasko. Men at gøre forsøget [...], det var, sagde han, den bedst tænkelige form for idioti.

– Anthony Doerr, *Byen i skyerne*

De fleste teologer ved, at oversættelse er vigtigt, og på teologiske uddannelser fylder sprogundervisningen ofte meget. Men der er forskel på oversættelse som en del af sprogundervisningen og oversættelse som en del af den disciplin, der almindeligvis kaldes oversættelsesvidenskab (*translation studies*; Nord 2005, 155-56). I sprogundervisningen spørges der ofte efter en tekstnær oversættelse til mundret dansk, sådan at den studerende kan vise sine sprogkompetencer, mens oversættelsesvidenskaben spørger, hvad ”tekstnær” og ”mundret” overhovedet betyder, og i det hele taget lader oversættelsesarbejdet bygge på omfattende analyser og metodiske overvejelser. Oversættelsesvidenskabens omfang og egen metode er måske en af grundene til, at den nyere oversættelsesvidenskab endnu er ukendt land for mange teologer.

I dette speciale anvender vi Filemonbrevet som oversættelsesteoretisk case. Filemonbrevet er med sine 335 ord blandt de korteste nytestamentlige skrifter, men det er ikke af den grund et ubetydeligt skrift. To eksempler fra hver sin side af historien kan illustrere dette: I 1807 udgav *Society for the Conversion of Negro Slaves* i England en bibeludgave med titlen *Select Parts of the Holy Bible for the Use of the Negro Slaves in the British West-India Islands*. Det er ikke overraskende, at Filemonbrevet, der efter alt at dømme handler om en flygtet slave, ikke blev medtaget. Brevet og dets tematikker blev altså vurderet for farlige eller irrelevante. Den modsatte vurdering foretager den britiske teolog N. T. Wright (2013, 1:3-74), når han i dette korte brev finder en kondensering af Paulus’ enhedstanke og sindelagsetik og derfor lader Filemonbrevet være en prisme for hele den paulinske teologi.

Teologiske perspektiver er dog kun af sekundær interesse her. I stedet vil vi undersøge *hvordan forskellige oversættelsesteorier får indvirkning på oversættelse af Det Nye Testamente fra græsk til dansk med Filemonbrevet som konkret eksempel*.

Dette speciale er altså primært et speciale med fokus på oversættelsesteori og -praksis. I Kapitel 1 gennemgås oversættelsesvidenskabens forskningshistorie med særlig vægt på den nyere udvikling.

Det fører til, at jeg i Kapitel 2 nærmere redegør for en oversættelsesteoretisk metode. Jeg bruger især Basil Hatim og Ian Masons tekstlingvistiske tilgang, André Lefeveres og Lawrence Venutis overvejelser om oversættelsesarbejdets kulturelle konsekvenser og Christiane Nords funktionelle og tekstanalytiske tilgang. På baggrund af disse tilgange beskrives fire oversættelsestyper, der tager forskellige hensyn. I Kapitel 3 introduceres Filemonbrevet ganske kort, inden jeg i Kapitel 4 vil bruge oversættelsesteorien til at udarbejde fire forskellige oversættelser af Filemonbrevet. Hver oversættelse bygger på et forberedende arbejde og kommenteres efterfølgende kort. I Kapitel 5 sammenlignes og vurderes oversættelserne ud fra kriterierne forståelighed, troværdighed og kanonisk sammenhæng. Desuden vurderes oversættelserne i lyset af de principper for den næste autoriserede bibeloversættelse, som Bibelselskabet har beskrevet, og som jeg har fået lov at læse inden deres offentliggørelse. Kapitel 6 rummer specialets konklusion.

Forkortelserne KT (kildetekst) og MT (måltekst) anvendes gennemgående. Bibelske skrifter forkortes i overensstemmelse med dansk praksis. Bibeloversættelser, primærtetekster og ordbøger forkortes efter *The SBL Handbook of Style* (2. udg.) eller almindelig dansk praksis og anføres på litteraturlisten.

Kapitel 1 Oversættelsesvidenskabens forskningshistorie

Den moderne oversættelsesvidenskab adskiller sig på flere måder fra den traditionelle oversættelsesteori (Snell-Hornby 2006, *passim*, fx 20), hvilket denne redegørelse blandt andet vil vise. Hovedvægten ligger her på den moderne oversættelsesvidenskab og på at præsentere og rammesætte de teoretikere, som siden skal anvendes i analysen. Eftersom den moderne oversættelsesvidenskab ikke udvikler sig lineært og entydigt og i øvrigt er et hastigt voksende forskningsområde (Bassnett og Johnston 2019, 181), vil en fremstilling som denne uundgåeligt kunne nuanceres eller opstilles anderledes.

1.1 Traditionel oversættelsesteori

Mange af de moderne oversættelsesteoretiske og -tekniske diskussioner kan spores tilbage til antikken. Både Cicero (106-43 f.Kr.), Horats (65-8 f.Kr.) og Hieronymus (ca. 347-420 e.Kr.) diskuterede for eksempel, om en oversætter skal oversætte ord for ord (dvs. bogstaveligt) eller betydning for betydning (dvs. frit), altså om det er kildetekstens (KT) form eller indhold, der skal bevares i måltæksten (MT). Alle tre var enige om, at KT's indhold skulle prioriteres over dens form (Munday, Pinto og Blakesley 2022, 26-28).¹

Hieronymus stod bag den latinske bibeloversættelse, Vulgata, og gennem hele den traditionelle oversættelsesteoris historie spiller bibeloversættelse en central rolle. William Tyndale (ca. 1494-1536) og Martin Luther (1483-1546) står centralt i henholdsvis engelsk og tysk (bibel)oversættelsehistorie. Begge videreførte de antikkens diskussioner og prioriterede indhold over form (Munday, Pinto og Blakesley 2022, 32-34).

I løbet af 1600-, 1700- og 1800-tallet forsøgte engelske og tyske digtere og filosoffer som Abraham Cowley (1618-1667), John Dryden (1631-1700), Johann Gottfried Herder (1744-1803), Alexander Fraser Tytler (1747-1813) og Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) at skematisere oversættelsestilgange og opstille regler eller principper for oversættelse (Munday, Pinto og Blakesley 2022, 35-39). Her var altså tale om udpræget præskriptive tilgange.

Den moderne oversættelsesvidenskab har en række forløbere i 1800-tallets Tyskland, ikke mindst Friedrich Schleiermacher (1768-1834; Snell-Hornby 2006, 6-10). Schleiermacher er kendt for at skelne mellem to oversættertyper (*Der Dolmetscher*, tolken, og *Der Übersetzer*, oversætteren) og videre skitsere to muligheder for oversætteren: Oversætteren kan enten føre KT-forfatteren til MT-

---

¹ Vi begrænser os her til at redegøre for den vestlige oversættelsestradition. Vi fokuserer også kun på oversættelsesvidenskab og ikke tolkningsvidenskab (*interpreting studies*), selvom disse to ofte behandles sammen.

læseren eller MT-læseren til KT-forfatteren, og Schleiermacher anbefaler den sidstnævnte strategi. Ved at opstille disse to muligheder forsøger Schleiermacher at komme ud over den klassiske skelnen mellem bogstavelige og frie oversættelser (Munday, Pinto og Blakesley 2022, 39).

Den moderne oversættelsesvidenskab forberedes yderligere i 1900-tallet, ikke mindst gennem Roman Jakobsons (1896-1982) lingvistiske og semiotiske arbejde og Jean-Paul Vinay (1910-1999) og Jean Darbelnets (1904-1990) arbejde inden for komparativ lingvistik (Snell-Hornby 2006, 20-25). Hvor oversættelse fra antikken og indtil 1900-tallet blev set som en del af den almindelige sprogundervisning, altså som et redskab til at lære fremmedsprog (Munday, Pinto og Blakesley 2022, 12-13), indleder det lingvistiske fokus overgangen til en selvstændig oversættelsesvidenskab.

1.2 Moderne oversættelsesvidenskab

Den moderne oversættelsesvidenskabs grundlægger regnes af mange for at være James S. Holmes, der i et konferencebidrag fra 1972 forsøgte at organisere en oversættelsesvidenskab i forskellige niveauer af discipliner, inspireret af andre videnskaber med en deskriptiv og teoretisk kerne (Snell-Hornby 2006, 41-46).

I tiden efter Holmes inddrages løbende forskellige nye perspektiver i oversættelsesvidenskaben. Disse er ikke nødvendigvis gensidigt udelukkende, men kan belyse og berige hinanden (Zwischenberger 2023, 4). Nogle vil tale om flere forskellige ”vendinger” væk fra de præskriptive tilgange, der kendetegner den traditionelle oversættelsesteori, men der er ingen konsensus om antallet af vendinger endsige deres inddeling. Man kan derfor overveje, om der i virkeligheden kun er én vending i den moderne oversættelsesvidenskab, nemlig den kulturelle, som vi beskriver senere (Zwischenberger 2023, 5).

1.2.1 Lingvistiske perspektiver, 1950-1970

Overgangen fra at se oversættelse som en del af sprogundervisningen til at se oversættelse som et selvstændigt lingvistisk fænomen udgjorde som nævnt springbrættet til den moderne oversættelsesvidenskab. I 1950’erne og 1960’erne forsøgte lingvister således ved hjælp af systematiske overvejelser at komme videre end diskussionen om bogstavelige eller frie oversættelser. Jakobson indførte for eksempel begrebet ækvivalens til at analysere og håndtere den skævhed, han observerede mellem sprog (Munday, Pinto og Blakesley 2022, 50).

En nøgleperson inden for lingvistisk oversættelsesvidenskab og i særlig grad bibeloversættelse er Eugene A. Nida, der i 1964 udgav *Toward a Science of Translation* (Nida 1964), videreført i *The*

Theory and Practice of Translation (Nida og Taber 1969) og *From One Language to Another* (de Waard og Nida 1986). Nidas teori bygger blandt andet på Noam Chomskys universalistiske sprogmodel og generative transformationsgrammatik, ifølge hvilken alle sprog kendetegnes ved at bestå af overflade- og dybdestrukturer. Et givent sprogligt udtryk (fx ”hunden henter en pind”) er en overfladestruktur, der repræsenterer en underliggende dybdestruktur, som kan udtrykkes i en simpel kernesætning (fx ”objektet A udfører handlingen B”). Ifølge Nida er oversætterens opgave at afkode KT’s dybdestruktur og kernesætninger, overføre disse til målsproget og indkode dem i MT (Nida 1964, 66-69). Fokus er altså skiftet fra tekstens form til modtagernes respons, og om en oversættelse er korrekt, afhænger af, hvem den er tiltænkt (Nida og Taber 1969, 1).

Nida opstiller i denne sammenhæng to modeller for, hvordan en oversættelse kan opnå ækvivalens: En oversættelse kan enten søge at opnå formel ækvivalens (senere kaldet formel korrespondens) eller dynamisk ækvivalens (senere kaldet funktionel ækvivalens) mellem KT og MT. Formel ækvivalens søger i så høj grad som muligt at bevare KT’s indhold og form i MT, mens dynamisk ækvivalens fokuserer på at opnå samme respons hos modtagerne af MT, som modtagerne af KT havde (Nida 1964, 159-60). Ifølge Nida bør en oversættelse sigte mod dynamisk ækvivalens.² Den bedste (bibel)oversættelse præsenterer en historisk fremmed tekst på en måde, der grammatisk og syntaktisk giver mening på målsproget, og som tillader MT-modtagerne at respondere på samme måde, som KT-modtagerne gjorde (Nida og Taber 1969, 12-13).

1.2.2 Pragmatiske perspektiver, 1970-1990

Nidas tilgang er blevet udfordret, og bibeloversætteren Stephen Pattemore konkluderer ligefrem (2007, 245), at det lingvistiske fundament for Nidas oprindelige model i dag stort set er forladt. Selvom den lingvistiske tilgang til oversættelse er dog ikke forladt, men den har, sammen med lingvistikken generelt, gennemgået en pragmatisk udvikling i retning af *tekstlingvistik*. Den tekstlingvistiske tilgang forstår ikke først og fremmest teksten som en streng af ord eller isolerede sætninger, men som en sammenhængende kontekstuel kommunikationshandling (Snell-Hornby 2006, 39). Det skyldes ikke mindst John Austins og John Searles begreb talehandlinger (Snell-Hornby 2006, 36-37; jf. 2.2.3 herunder) og Michael Hallidays systemisk-funktionelle lingvistisk, der studerer sproget som kommunikation indlejret i et sociokulturelt miljø (Munday, Pinto og Blakesley 2022, 122).

---

² Med skiftet fra betegnelsen dynamisk ækvivalens til funktionel ækvivalens ændrede Nida også definitionen en anelse; målet blev nu, at MT-modtagerne kunne forstå, hvordan KT-modtagerne måtte have forstået KT (de Waard og Nida 1986, 36; jf. Pattemore 2007, 224-25).

Inden for oversættelsesvidenskaben, er det især Basil Hatim og Ian Mason (1990; 1997), der anvender denne tilgang. Deres sigte minder om Nidas, når de anfører, at den intenderede effekt af MT skal svare til oversætterens rekonstruktion af KT's intenderede effekt på de intenderede KT-modtagere (1990, 91-93). En vigtig forskel er dog, at Hatim og Mason fokuserer på den sammenhængende tekst, ikke enkeltstående udsagn, og at de i øvrigt har større blik for teksternes sociokulturelle indlejring. Det kommer ikke mindst til udtryk i deres metodik (jf. afsnit 2.2.3). Oversættelse må ifølge Hatim og Mason (fx 1997, 143-63) ske på baggrund af en register- og diskursanalyse, herunder analyse af tekstens ideologiske og kulturelle betydning. Hatim og Masons tekstlingvistiske tilgang er på den måde også påvirket af de funktionelle og ideologiske tilgange, som beskrives herunder.

1.2.3 Den kulturelle vending, 1980-2000

Betegnelsen "den kulturelle vending" bruges her (jf. Snell-Hornby 2006) til at beskrive en overordnet udvikling, der begyndte ultimo 1970'erne og for så vidt stadig pågår, men som kulminerede i 1980'erne og 1990'erne, hvorimod blandt andre Jeremy Munday bruger betegnelsen mere afgrænset om det, vi herunder skal kalde ideologiske perspektiver (Munday, Pinto og Blakesley 2022, 167-86). I den brede betydning stammer begrebet, i hvert fald hvad oversættelsesvidenskab angår, fra André Lefevere og Susan Bassnett (1990, 3-4), der definerede det som et grundlæggende opgør med den lingvistiske, ækvivalens-fokuserede tilgang til oversættelse og et fokusskifte fra tekst til kultur.

Den kulturelle vending kan ses som en naturlig fortsættelse af den pragmatiske tilgang til lingvistik, hvor fokus skiftedes fra teksten alene til teksten i dens kulturelle kontekst, men nu med et skærpet fokus på MT og dennes rolle i målkulturen. Omtrent samtidig opstod uafhængigt af hinanden to forskellige kulturelle tilgange, nemlig en tysksproget funktionalisme og en engelsksproget deskriptivisme (Snell-Hornby 2006, 65). Begge tilgange er interdisciplinære, idet de går i dialog med andre discipliner, eksempelvis sociologi og psykologi (Snell-Hornby 2006, 70-71).

1.2.3.1 Funktionalisme

Katharina Reiß udviklede i 1970'erne en teksttypemodell og argumenterede for, at en oversættelse skal søge ækvivalens på teksttype-niveau, ikke på ord- eller sætningsniveau (Munday, Pinto og Blakesley 2022, 100). Teksttyper er ikke det samme som genrer, men må forstås funktionelt, altså som en inddeling efter tekstens funktion (fx informative, ekspressive, perswasive eller operative tekster; Nord 2005, 20). En informativ tekst skal oversættes anderledes end en ekspressiv eller en operativ tekst. Samtidig begyndte Hans Vermeer at bruge begrebet *skopos* til at betegne den funktion,

MT skal have (Munday, Pinto og Blakesley 2022, 110).³ Ifølge Vermeer er ækvivalens-begrebet meningsløst, for oversættelsens værdi afhænger af, om den opfylder det *skopos*, som klienten ønsker (Snell-Hornby 2006, 52-54). Sammen udgav Reiß og Vermeer *skopos*-teoriens hovedværk, *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie* (1984), hvori de blandt andet opstiller et hierarki af regler for en oversættelse. Af dette fremgår det, at en oversættelse frem for alt er betinget af sit *skopos* og kun sekundært forpligtet på KT (1984, 119). Denne nedtoning af KT forstærkes af Justa Holz-Mänttari, der argumenterer for, at oversættelse først og fremmest handler om interkulturel kommunikation og kun sekundært om sprog; sproget er kun middel for kommunikationshandlingen (Snell-Hornby 2006, 56-57).

I 1990'erne videreudviklede Christiane Nord *skopos*-teorien og indførte blandt andet begrebet loyalitet som et forsøg på at håndtere noget af den kritik, der rejstes mod især nedtoningen af KT (de León 2020, 201). Loyalitet betegner oversætterens forpligtelse over for både KT-afsenderen og MT-modtagerne til at være loyal mod KT's intention (Nord 2005, 54). Loyalitets-begrebet beskriver ikke et teknisk forhold mellem tekster, som ækvivalens-begrebet gør, men et etisk forpligtende forhold mellem mennesker, nemlig afsender, oversætter og modtager (Nord 2005, 32-33).

Grundlæggende bygger funktionalismen på en sociologisk forståelse af tekster, herunder oversættelser. En tekst er en kommunikativ handling, som af modtagerne tillægges en kommunikativ funktion, og tekstens mening ligger altså ikke i lingvistikken eller semantikken, men i dens anvendelse (Nord 2018, 30). Oversætteren må derfor forsøge at rekonstruere KT's oprindelige kommunikationssituation og sammenligne denne med MT's intenderede kommunikationssituation (Nord 2005, 19).

1.2.3.2 Deskriptivisme

Den deskriptive tilgang står i direkte forbindelse med Holmes' forsøg på i 1972 at definere og organisere oversættelsesvidenskabens forskellige discipliner, herunder også den deskriptive oversættelsesvidenskab.⁴ Israelske Gideon Toury og belgiske Theo Hermans var foregangsmænd i at definere en egentlig deskriptiv metode (Snell-Hornby 2006, 47-50).

Udgangspunktet er Itamar Even-Zohars formalistiske polysystemteori, ifølge hvilken al litteratur er en del af større strukturer/systemer – sociale, kulturelle, litterære og historiske rammer – som konstant kæmper med hinanden om at blive den primære struktur (Munday, Pinto og Blakesley 2022, 146).

³ Ifølge Christiane Nord (2023, 170) foregreb Nidas dynamiske ækvivalens faktisk dette funktionelle fokus, som dog blev overskygget af det lingvistiske fokus.

⁴ Nogle perspektiver fra denne tilgang kan spores helt tilbage til 1953 (Rosa 2023, 187).

Fokus skiftes altså også her fra det lingvistiske til det sociologiske: En oversættelse bestemmes/påvirkes ifølge Toury af forskellige sociale og kulturelle normer (Rosa 2023, 195).

Det deskriptive kommer til udtryk derved, at man ønsker at beskrive og forklare oversættelse, som det er, ikke som det burde være (Rosa 2023, 186). Det betyder blandt andet, at hvor funktionalismen evaluerer MT på baggrund af dens funktion, vil deskriptivismen helt afholde sig fra at fælde værdidomme over en oversættelse (Snell-Hornby 2006, 64). Hvis en given MT opfattes som en oversættelse, er det en god oversættelse. På andre områder minder deskriptivismen og funktionalismen dog om hinanden, for eksempel prioriterer begge tilgange MT over KT (Rosa 2023, 188-89). Ifølge Snell-Hornby (2006, 163) kan de to forskellige kulturelle tilgange supplere hinanden.⁵

Lefevere og Bassnett, der i 1990 beskrev den kulturelle vending (1990, 3-4), arbejdede begge ud fra deskriptive tilgange. De anfører i den forbindelse, at man med de lingvistiske perspektiver gik fra at betragte oversættelse som et spørgsmål om ord til at betragte oversættelse som et spørgsmål om tekst. Den kulturelle vending går et skridt videre og betragter oversættelse som et spørgsmål om kultur (Lefevere og Bassnett 1990, 4; jf. Munday, Pinto og Blakesley 2022, 168). Det betyder blandt andet, at en oversætter må overveje en oversættelses kulturelle aspekter og implikationer.

1.2.3.3 Ideologiske perspektiver, 1990-nu

Samtidig med at Lefevere og Bassnett navngav den kulturelle vending, var de også med til at skærpe den. Ikke mindst Lefevere bevægede sig væk fra den rendyrkede deskriptivisme (jf. Hermans 2020, 146) og fokuserede i sit videre arbejde på oversættelsers ideologiske aspekter. Ifølge Lefevere er al oversættelse udtryk for en manipulerende genskrivning af KT (2017, 7). Denne manipulation sker ikke i et vakuum, men påvirkes af forskellige agenter (fx anmeldere, undervisere og institutioner), som igen påvirkes af forskellige hensyn (fx poetiske, økonomiske, ideologiske; 2017, 11-13). Ifølge Lefevere viser ideologi sig ofte at være det stærkeste hensyn, hvilket betyder, at MT ofte er udtryk for en tilpasning af KT til den dominerende kultur og ideologi (2017, 30, 36).

Andre oversættelsesteoretikere går længere endnu og argumenterer for, at målet med en oversættelse må være at promovere en bestemt ideologi, for eksempel postkolonialisme eller feminisme (Wing-Kwong Leung 2006, 133). Lawrence Venuti anfører (2018, 14-15), at al oversættelse er vold mod KT og derfor en kulturel og politisk handling. Den eneste ansvarlige måde at håndtere dette på er ved at

---

⁵ Ifølge Hermans (2020, 146) er deskriptivismen ikke længere en selvstændig skole eller strømning, men indoptaget som en del af oversættelsesvidenskaben generelt.

udarbejde en fremmedgørende oversættelse, det vil sige en oversættelse, der forsøger at yde modstand mod den dominerende ideologi ved at lade MT stå som noget fremmed (2018, 18-20, 121). Her er tale om en tilbagevenden til (en form for) præskriptiv tilgang (Brownlie 2009, 79; Rosa 2023, 203).⁶

1.3 Oversættelsesvidenskaben i dag

I den nyeste oversættelsesvidenskab betones det ofte, at oversættelsesvidenskaben må være interdisciplinær. Susan Bassnett og David Johnston (2019) beskriver for eksempel behovet for en udadrettet vending væk fra det anglofone og lingvistiske, som stadig dominerer. Andrew Chesterman (2017, 36-37) inddeler oversættelsesvidenskaben i fire komplementerende niveauer: det tekstuelle niveau med fokus på teksterne som lingvistisk data, det kognitive niveau med fokus på oversætterens beslutningsprocesser, det sociologiske niveau med fokus på eksterne faktorer som marked og status og det kulturelle niveau med fokus på værdibårne relationer og etik. Videre anfører Munday, Pinto og Blakesly mere konkret (2022, 22), at oversættelsesvidenskaben ud over at samarbejde med lingvistikken også bør samarbejde med moderne sprogstudier, komparative litteraturstudier, kulturelle studier, filosofi, sociologi, historie og kreativitetsstudier, og i øvrigt konkrete fagområder som jura, politik eller medicin, når en given oversættelsesopgave kræver det. Hvad angår bibeloversættelse, kunne man tilføje teologi til den liste.

En anden nyere udvikling er, at oversættelsesvidenskaben også forholder sig til en teksts paratekst. Det kan være forord, noter, overskrifter, titler, linjeskift og formatering eller andet, der præsenterer en tekst eller kommenterer på den. Disse elementer er ikke uden betydning for, hvordan en oversættelse modtages og forstås (Batchelor 2018, 12).

En interdisciplinær tilgang til oversættelse indebærer altså, at man forholder sig til oversættelsesprocessen og -produktet som andet og mere end bare et spørgsmål om lingvistik. Desuden antyder det interdisciplinære udblik, at der ikke kan/bør opstilles en generel oversættelsesteori, men at oversætteren i stedet bør anvende et bredt spektrum af oversættelsesteori (Mojola og Wendland 2014, 25). Det kan man for eksempel gøre ved at integrere de forskellige perspektiver, som er nævnt ovenfor, og det vil vi netop forsøge i det følgende.

---

⁶ Venuti kan også ses som repræsentant for det, nogle har kaldt en aktivistisk eller sociologisk vending med fokus på, hvordan oversætterens position i samfundet og i forskellige magtrelationer influerer en oversættelse (Wolf 2012, 133; jf. fx Venuti 2018, 13). Pierre Bourdieus begreber social kapital og habitus inddrages gerne i den sammenhæng (Wolf 2012, 134-41)

Kapitel 2 Teoretiske problemstillinger

2.1 Oversættelsesspektre

Det at modstille to oversættelsestyper er som nævnt i afsnit 1.1 noget, der kendes allerede fra antikken, hvor man skelnede mellem den bogstavelige og den frie oversættelse.⁷ Siden forsøgte blandt andet Schleiermacher at komme videre end dette spektrum og skelnede i stedet mellem to måder, læseren kan forstå MT på: Hvis læseren får indtryk af at læse en fremmed tekst, bare på sit eget sprog, er MT-læseren blevet ført til KT-forfatteren, men hvis læseren får indtryk af at læse en tekst, der oprindeligt er eller kunne være skrevet på målsproget, er KT-forfatteren blevet ført til MT-læseren (Schleiermacher [1838] 2018, 218-19).

Ifølge Schleiermacher, der anbefaler den første oversættelsesstrategi, gives der ikke umiddelbart nogle mellempositioner mellem disse to muligheder, der siden er blevet kendt som henholdsvis fremmedgørelse (*Verfremdung, foreignization*) og hjemliggørelse (*Einbürgerung, domestication*; Schleiermacher [1838] 2018, 218). Denne skarpe dikotomi er blevet kritiseret, blandt andet af bibeloversætteren John Ellington. Han anfører (2003, 315), at den rendyrkede fremmedgørelse risikerer at gøre teksten meningsløs, mens den rendyrkede hjemliggørelse risikerer at gøre teksten uinteressant. Det er ifølge Ellington ikke muligt at lade KT-forfatteren være i fred, medmindre MT-læseren lærer at læse teksten på kildesproget. Alene det at vælge at oversætte en tekst forstyrrer KT-forfatteren, og spørgsmålet er så, som Ellington malerisk formulerer det, ”just which instruments of torture will be used to trouble the peace of the original writers” (2003, 315). Schleiermachers begreber skal altså ikke nødvendigvis forstås som de to eneste muligheder, men som et spektrum, hvorpå oversætteren må placere sig (jf. også Ellingworth 2007, 310-12).

Vi har i dette kapitel indtil nu berørt to spektre, hvor det ene beskriver forholdet mellem MT og KT, og det andet beskriver MT-læserens forståelse af MT. Mange senere oversættelsesteoretikere opstiller på samme måde to oversættelsestyper eller et spektrum mellem to yderpoler:

- Nida skelnede (jf. 1.2.1) mellem den formelt ækvivalente/korresponderende og den dynamisk/funktionelt ækvivalente oversættelse, hvor den første prioriterer KT's indhold, form og struktur, mens den anden prioriterer modtagernes respons. Her er altså primært tale om et lingvistisk/retorisk spektrum.

---

⁷ Dryden opererede med en tredeling: metafrase, parafrase og imitation, hvor de to første svarer til antikkens bogstavelige hhv. frie oversættelse (Munday, Pinto og Blakesley 2022, 36).

- Nord skelner (2005, 80-81; 2018, 45-50) mellem dokumentarisk og instrumentel oversættelse, hvor den første gør MT til en dokumentation af en tidligere kommunikativ handling, nemlig mellem KT-afsender og KT-modtager, mens den anden gør MT til et instrument for en ny kommunikativ handling, nemlig mellem KT-afsender og MT-modtager. Dette spektrum handler primært om MT's anvendelse.
- Venuti skelner med udgangspunkt i Schleiermacher mellem fremmedgørende og hjemliggørende oversættelse.⁸ Ifølge Venuti (2018, 19) er der ingen skarp dikotomi mellem den fremmedgørende og den hjemliggørende oversættelse; der er i stedet tale om et spektrum af orienteringer med forskellige etiske effekter og konsekvenser. Ligesom Schleiermacher er Venuti fortalende for den fremmedgørende oversættelse (dvs. den oversættelse, der orienterer sig mod det fremmedgørende), men dennes primære formål er i Venutis terminologi at yde modstand mod de dominerende kulturelle og politiske værdier i målkulturen. Den hjemliggørende oversættelse underkaster sig omvendt de kulturelle værdier (2018, 15-18). Her er således tale om et overvejende ideologisk spektrum.

Disse forskellige spektre er ikke nødvendigvis gensidigt udelukkende. En dokumentarisk oversættelse kan for eksempel både være fremmedgørende og hjemliggørende. For at undgå en alt for kompleks flerdimensionel fremstilling af disse og andre spektre munder den følgende beskrivelse af forskellige oversættelseshensyn ud i, at de opstilles i en matrix.

2.2 Skematisk fremstilling af oversættelseshensyn

Før en oversættelse kan udarbejdes, må der træffes en række valg. Retningslinjerne for disse valg fastsættes ofte af den initiativtager, der ønsker en oversættelse udarbejdet, mens oversætteren må træffe de konkrete oversættelsesvalg. I nogle tilfælde varetages rollen som initiativtager og oversætter af samme person, men i de fleste tilfælde er oversætteren klient for initiativtageren (Nord 2005, 5-13). De valg, som initiativtageren og/eller oversætteren, eventuelt i samråd med andre eksperter, må træffe, vil vi her inddele i fem områder: semantik, historie, lingvistik, ideologi og anvendelse. Disse fem områder er valgt, fordi de dækker de fleste oversættelsesteoretiske perspektiver. Som vi skal se i det følgende, overlapper disse fem områder hinanden, ligesom de valg, der træffes på ét område, kan påvirke andre områder.

---

⁸ Venuti søger dog at løsrive begreberne fra deres oprindelige kulturhistoriske og ideologiske kontekst, som ifølge Venuti (2018, 83-98) var både romantisk og germanocentrisk.

2.2.1 *Semantik*

En oversættelse forudsætter almindeligvis, at oversætteren har et indgående kendskab til KT. Ifølge Nord (2005, 1) må et sådant kendskab erhverves gennem en situationsanalyse (se afsnit 2.2.5) og en omfattende tekstanalyse.⁹ Tekstanalysen, som er tæt forbundet med nogle af de aspekter, der berøres i det følgende, fokuserer på intratekstuelle faktorer som KT's semantiske og syntaktiske elementer (Nord 2005, 16) samt KT's leksikale enheder og anvendelsen af disse til for eksempel at danne konnotationer, semantiske felter eller grammatiske strukturer (Nord 2005, 98-105, 122-29). Der er her et naturligt overlap mellem dette område og det lingvistiske (jf. 2.2.3).

Tilsvarende må oversætteren have indgående kendskab til målsproget (Nord 2005, 12), og det gælder, uanset om MT skal fremstå formfuldendt på målsproget eller udfordre de etablerede målsprogsnormer (således fx Venuti 2018, 29-30; jf. 2.2.4 nedenfor). Eftersom sprog og kultur, og *in casu* sprog og teologi, er tæt forbundne, berører dette felt også det ideologiske/teologiske (2.2.4).

2.2.2 *Historie*

Det historiske område kommer i naturlig forlængelse af det semantiske, for sproget formes altid af sin historiske kontekst. Oversætteren må have en forståelse for kildekulturen, det vil sige den verden, KT er blevet til i. Denne forståelse vil siden danne grundlag for oversætterens antagelser med hensyn til KT's faktiske kommunikationssituation (2.2.5). Nord anfører i den forbindelse (2005, 46), at situationsanalysen må tage højde for både temporale og spatiale aspekter, kulturspecifikke elementer og forholdet mellem KT's situation og funktion.

Hvad angår MT, må oversætteren være opmærksom på, at MT skriver sig ind i en oversættelsestradition. Dette er især vigtigt, når der er tale om bibeloversættelse. Anthony Pym argumenterer for (2007, 195-96), at bibeloversættelse her adskiller sig fra andre former for oversættelse, for selvom bibelteksten i sig selv er som enhver anden tekst, har den i kraft af sin historiske indlejring og sit teologiske potentiale en akkumuleret vægt, som påvirker oversætterens arbejde. Bibeloversætteren kan med andre ord aldrig starte på en frisk, men må altid – på en eller anden måde – tage højde for oversættelsestraditionen (Pym 2007, 212).

---

⁹ Nord ønsker at beskrive en generel oversættelsesteori, dvs. en oversættelsesteori, der gælder for alle tekster og teksttyper. Derfor understreger hun (2005, 1), at tekstanalysen skal udføres vha. en generel model som den, hun i resten af pågældende bog beskriver. I dette speciale fokuserer vi udelukkende på bibeloversættelse, og derfor kan vi også afgrænse den generelle tekstanalysemodel til almindelige eksegetiske metoder (jf. fx Downie 2009, 6-7).

2.2.3 Lingvistik

Oversætteren skal ikke bare forholde sig til ordenes semantiske betydning i deres historiske kontekst, men også til deres faktiske anvendelse i KT. Nord inddrager i sin tekstanalyse også elementer som tekstkomposition (2005, 110-18) og sætningsstruktur (2005, 129-31). Hatim og Mason udfolder dette felt nærmere, når de anfører (fx 1990, 2-3), at en teksts retoriske formål må ses i lyset af sin socio-kulturelle kontekst, og at den kontekst består af tre elementer:

- Den kommunikative transaktion (Hatim og Mason 1990, 36-57), som kan analyseres ved hjælp af systemisk-funktionel registeranalyse for at afgøre, hvordan sproget anvendes af afsenderen i den specifikke situation. Registeranalyse er analyse af, hvad kommunikationen handler om (*field*), hvem der kommunikerer, og hvad deres relation er (*tenor*), samt hvordan der kommunikeres (*mode*; 1990, 48-51). Disse tre elementer angiver kommunikationens situation og påvirker tekstens sproglige udtryk (1990, 46), for eksempel dens transitivitet, modalitet og tematiske struktur (1997, 23-24; jf. Munday, Pinto og Blakesley 2022, 124, tabel 6.1).
- Den pragmatiske aktion (Hatim og Mason 1990, 59-62, 76-100), som kan analyseres ved hjælp af talehandlingsanalyse for at afgøre, hvorfor sproget anvendes, som det gør. Talehandlingsanalyse er analyse af sprogets lokutionære, illokutionære og perlokutionære handlinger, altså en sproglig formulerings udformning, kommunikative kraft og faktiske effekt (1990, 59-60). De konkrete talehandlinger kan inddeles forskelligt, og John Searle nævner fem (1979, 12-20): *assertiver*, der fremsætter påstande; *direktiver*, der anmoder eller beordrer modtageren; *kommissiver*, der forpligter afsenderen; *ekspressiver*, der udtrykker afsenderens psykologiske tilstand eller attitude; og *deklarativer*, der etablerer en ny virkelighed. Hatim og Mason understreger videre (1990, 76-79), at talehandlingerne ikke må isoleres fra hinanden, for talehandlingerne i de enkelte sætninger udgør tilsammen en illokutionær struktur, det vil sige en teksthandling. Både talehandlinger og teksthandlinger henter i sidste ende deres betydning fra den sociale ramme (1990, 91-92).
- Den semiotiske interaktion (Hatim og Mason 1990, 67-75, 101-19), som dækker over tekstens forhold til andre tekster. Her tænkes ikke bare på intertekstualitet, men også på tekstens genre, det vil sige dens forhold til de konventioner, der former tekster (1990, 69-70), og tekstens diskurs, der udtrykker afsenderens attitude over for virkeligheden uden for teksten (1990, 70-73). Genre og diskurs, som reflekterer en social begivenhed uden for teksten, er med til at give en tekst et retorisk formål (1990, 73-75).

Som det ses, kan en tekst ifølge Hatim og Mason ikke forstås uafhængigt af sin sociokulturelle kontekst, nærmere bestemt den begivenhed, der har motiveret afsenderen til at kommunikere (jf. 2.2.5). Det er dog langt fra givet, at denne kontekst er åbenlyst tilgængelig, så modtageren (fx oversætter) må forsøge at rekonstruere den på baggrund af indikationer i teksten og generelt kendskab til kildekulturen (Hatim og Mason 1990, 92).

Ifølge Hatim og Mason (1990, 178-81) er oversætterens opgave først og fremmest at producere en MT, der har et retoriske formål, som er ækvivalent med KT's retoriske formål. Nord har et lignende fokus (2018, 31), men mener dog, at dette hensyn er underordnet hensynet til MT's *skopos*, og at det derfor er tilladt for oversætter at ændre KT's retoriske formål (jf. 2.2.5 herunder). I begge tilfælde gælder det, at oversætter må have en grundlæggende forståelse af, hvordan et givent retorisk formål udtrykkes på målsproget, og hvordan modtagerne af MT vil opleve denne retorik.

2.2.4 Ideologi/teologi

Ifølge Hatim og Mason (1997, 144) er forholdet mellem en given tekst og dens forfatters ideologiske overbevisning ikke deterministisk, men der er ikke desto mindre en sammenhæng. Den konkrete sprogbrug og afsenderens antagelser om verden og samfundet påvirker gensidigt hinanden, og derfor er det muligt på baggrund af en konkret tekst at opstille kvalificerede antagelser om forfatterens ideologiske overbevisning. Dette gensidige forhold gælder naturligvis både for KT og MT. Oversætter må altså overveje den oprindelige forfatters ideologiske forudsætninger og tekstens ideologiske formål.

Videre må oversætter (tillige med oversættelsens modtagere) være klar over, at der ikke findes en neutral oversættelsesteori. Lefevere mener for eksempel (2017, 36-39), at en såkaldt tro eller tekstnær oversættelse ofte er forbundet med en kulturelt konservativ tilgang, mens en såkaldt fri oversættelse ofte vil udfordre det traditionelle. Oversætter er en del af en sociokulturel kontekst, der ofte adskiller sig fra den oprindelige afsenders, og denne forskel har uundgåeligt indvirkning på oversættelsesprocessen og -produktet (Hatim og Mason 1990, 12-13). MT skal altså ikke bare forstås i relation til KT, men også i relation til oversætterens sociokulturelle kontekst (jf. 2.2.3).

At oversættelse ikke er en neutral handling, får Venuti til at fremføre (2018, 14, 85), at al oversættelse er udtryk for hjemliggørelse af og etnocentrisk vold mod KT, fordi oversættelse almindeligvis handler om at gøre oversætter usynlig, sådan at MT fremstår som en nøjagtig gengivelse af KT. Men den mest ansvarlige måde at oversætte på er ifølge Venuti at søge at bevare tekstens fremmedhed (2018,

177). Det kan opnås gennem diskursive valg såsom anvendelse af dialekt, sociolekt eller anakronismer (2018, 29-30). Hatim og Mason (1997, 161-63) kritiserer Venuti for at skære alle oversættelsesstrategier over én kam og mener i stedet, at der er forskel på den form for hjemliggørelse, der forsøger at gøre KT tilgængelig for MT-læserne, og den hjemliggørelse, der direkte omskriver KT's ideologi. Videre anfører de (1997, 161-62), at der ikke er nogen garanti for, at MT-læserne vil finde en fremmedgørende oversættelse meningsfuld. Det er med andre ord ikke muligt at undgå en vis grad af mediering af teksten (hvilket Venuti også er klar over: 2018, 177).

I tråd hermed argumenterer Lefevere som nævnt for (2017, 7), at oversættelse altid er udtryk for manipulerende genskrivning, og at denne proces påvirkes af to grupper af agenter: *professionelle* (oversættere, kritikere, anmeldere osv.), der arbejder i det litterære system,¹⁰ og *patroner* (mæcener, udgivere, institutioner, autorisationer osv.), der arbejder uden for det litterære system (2017, 11-12). Hvor de professionelle primært er interesseret i poetik, er patronerne primært interesseret i økonomi, status og ideologi, og dette samspil resulterer i, at poetik og ideologi ofte hører sammen (2017, 20-21). Ifølge Lefevere (2017, 30-31) vinder ideologiske hensyn ofte over lingvistiske hensyn, hvilket betyder, at det, der går tabt i en oversættelse, ikke bare går tabt på grund af forskellen på kildesproget og målsproget, men i højere grad på grund af de krav, som målkulturens dominerende poetik og ideologi rejser.

Den teori og metode, vi her skitserer, anvendes i de følgende kapitler på bibeloversættelse, og derfor vil disse ideologiske overvejelser ofte falde sammen med teologiske overvejelser. Hvad angår bibeloversættelse, er det teologiske område særligt vigtigt, fordi forholdet mellem Bibelen og teologien er både eksplicit og essentielt (jf. Pym i afsnit 2.2.2 ovenfor). Ifølge Lynne Long skal en bibeloversættelse netop søge at "preserve the text as a support to the theology already settled on it" (2013, 471). Af den grund bør bibeloversætteren ifølge Long forholde sig relativt konservativt til KT, ligesom anvendeligheden af de funktionelle oversættelsesteorier, som vi beskriver nærmere herunder, begrænses. Uanset om man følger Longs anvisning eller ej, bør oversætteren være klar over, at en oversættelse både direkte og indirekte kan underbygge teologiske forestillinger og antagelser.

---

¹⁰ Lefevere arbejder som nævnt ud fra polysystemteorien, se 1.2.3.2 ovenfor.

2.2.5 Anvendelse

En oversættelse bygger ifølge Nord både på tekstanalyse (jf. 2.2.1 og 2.2.3) og situationsanalyse. En situationsanalyse er en analyse af både KT's og MT's respektive kommunikations- og anvendelsessituationer (Nord 2005, 36-39; jf. også Hatim og Mason 1990, 91-92). Hvad angår KT's anvendelsessituation, må oversætteren forsøge at rekonstruere denne gennem de informationer, der er til rådighed. Det kan være viden om afsenderens intention, tid og sted, tekstens medium og funktion samt modtagernes tid og sted (Nord 2005, 43-87). Nord kalder disse faktorer ekstratekstuelle (modsat de intratekstuelle faktorer nævnt i afsnit 2.2.1 ovenfor), fordi de i udgangspunktet kan analyseres ved at betragte KT's faktiske anvendelse.¹¹ Dette vanskeliggøres dog, eller umuliggøres ligefrem, når der er tale om antikke tekster såsom bibeltekster. Her bygger alle overvejelser om KT's faktiske anvendelse og KT-modtagerne på rekonstruktioner, enten ud fra KT selv eller ud fra kendskab til KT's omverden (jf. 2.2.2).¹²

MT's formodede/intenderede situation og *skopos*, det vil sige den intenderede anvendelse og funktion, defineres af initiativtageren og skal ifølge Nord beskrives i et oversættelseskommissorium (2005, 36). På baggrund af dette må oversætteren overveje, hvilke af KT's intra- og ekstratekstuelle faktorer, der skal overføres, og hvordan det kan lade sig gøre (jf. 2005, 158-61). Som nævnt ovenfor (2.2.3) er hensynet til MT's *skopos* ifølge Nord det primære (2005, 32). Denne vægtlægning henter Nord fra Reiß og Vermeers *skopos*-teori, men med den tilføjelse, at oversætteren ifølge Nord (2005, 54; 2018, 115) ikke må handle i modstrid med den oprindelige afsenders intention og derved bedrage MT-læseren. Fordi KT-læserne og MT-læserne har forskellige forudsætninger, kan oversætteren dog være nødt til at tydeliggøre noget, som i KT var implicit, eller udelade information, der vil være overflødig i målkulturen (Nord 2005, 105-10).

Desuden må oversætteren overveje MT's medium. Skal teksten for eksempel trykkes eller indtales som lydbog, og hvilke konsekvenser kan det få for konkrete oversættelsesvalg? Mediet og oversættelsens generelle *skopos* har også betydning for de paratekstuelle elementer, der anvendes (Yi 2018).

---

¹¹ Nord understreger (2005, 44-45), at der må være tale om KT's *faktiske* anvendelse og ikke en evt. tekst-intern kommunikationssituation.

¹² Nord har sammen med sin mand, NT-forskeren Klaus Berger, udarbejdet en oversættelse af NT og andre tidlige kristne skrifter (Berger og Nord 2017), men hverken i forordet til denne eller i Nords artikler om funktionel bibeloversættelse (2002; 2003; 2005) nævner hun den ekstratekstuelle situationsanalyse af KT.

2.3 Opsummering

Vi har ovenfor beskrevet forskellige aspekter eller områder, som en oversætter må forholde sig til og kan vægte forskelligt. Disse områder er på Figur 1 opstillet i en matrix, og i hvert felt er mulige hovedspørgsmål beskrevet.

	Semantik	Historie	Lingvistik	Ideologi/teologi	Anvendelse
KT	Hvilke semantiske felter anvendes? Hvad er KT's grammatiske struktur?	Hvad er KT's historiske og kulturelle kontekst? Hvad er baggrunden for KT's budskab?	Hvordan anvendes sproget? Hvilke tale- og teksthandlinger anvendes? Hvad er formålet med KT?	Hvilke ideologi- sketeologiske antagelser har KT-forfatteren?	Hvad er KT's (formodede) situation? Hvordan blev KT anvendt og af hvem?
MT	Hvordan skal MT formuleres ift. målsprogets normer?	Hvilken historisk sammenhæng indgår MT i? Hvordan skal MT forholde sig til oversættelsestraditionen?	Hvordan udtrykkes tale- og teksthandlinger på målsproget? Hvilket retorisk formål skal MT have?	Skal MT hjemliggøre eller fremmedgøre KT? Hvilke agenter påvirker oversætteren? Hvordan påvirker oversætterens ideologi/teologi MT? Skal MT tage hensyn til en bestemt teologi?	Hvem er (intenderede) modtagere af MT? Hvilke forudsætninger har de? Hvordan skal MT anvendes (medium og funktion)? Anvendes der paratekst?

Figur 1.

Vi har løbende givet eksempler på, at disse områder overlapper, og det er også tydeligt, at disse spørgsmål påvirker hinanden. Hvis man vælger en hjemliggende oversættelse (MT-ideologi), er det for eksempel oplagt, at MT skal følge målsprogets normer (MT-semantik), og afhængigt af hvilke forudsætninger MT-modtagerne antages af have (MT-anvendelse), må oversætteren vælge forskellige retoriske strategier (MT-lingvistik). Disse strategier bygger på oversætterens analyse af KT (KT-lingvistik), som igen er afhængig af oversætterens forståelse af KT's sproglige indhold (KT-semantik).

2.4 Fire forskellige oversættelsestyper

I det følgende vil vi opstille fire forskellige oversættelsestyper, som er udtryk for forskellige måder at vægte de nævnte hensyn på.¹³ Der er altså ikke tale om, at de ti felter i matrixen ovenfor automatisk leder til disse fire oversættelsestyper, eller at disse fire er de eneste oversættelsestyper, der kan opstilles. Disse typer er valgt, fordi de repræsenterer en interessant spredning i *skopoi*, og fordi de kan gøre den følgende analyse og diskussion frugtbar.

Oversættelsestyperne kan ydermere beskrives ved hjælp af matrixen, som vi ovenfor har præsenteret. For hver oversættelsestype angives således, hvilke af de ovenfor beskrevne områder der betones, og hvilke der nedtones. Der er imidlertid ikke tale om, at nogle områder udelades. Desuden angives det, på hvilke områder der søges ækvivalens mellem KT og MT, og på hvilke områder ækvivalens ikke

¹³ Med udgangspunkt i *skopos*-teorien kunne vi også kalde disse tilgange for forskellige *skopoi*.

umiddelbart kan opnås. Ækvivalens anvendes her i en ikke-teknisk betydning om en tilstræbt overensstemmelse, for eksempel mellem KT's og MT's lingvistiske struktur eller semantiske felter.

De fire oversættelsestyper betegnes som henholdsvis den filologisk medierede, den retorisk medierede, den liturgisk medierede og den litterært medierede oversættelse. Det er altså en grundlæggende pointe, at enhver oversættelse er medieret af at *skopos*.

2.4.1 Den filologisk medierede oversættelse

	Semantik	Historie	Lingvistik	Ideologi/teologi	Anvendelse
KT	+ =	+	+	(+)	(+) ≠
MT	+ =			÷	÷ ≠

Figur 2. På denne og de følgende figurer angiver + og ÷ at et område hhv. betones eller nedtones. = angiver, at der søges ækvivalens mellem KT og MT på det pågældende område, mens ≠ angiver, at der ikke umiddelbart kan opnås ækvivalens. Parenteser angiver begrænset betoning, mens et tomt felt angiver, at et felt hverken betones eller nedtones.

Den filologisk medierede oversættelse forsøger at bevare så meget af KT som muligt og vægter dette over hensynet til MT's anvendelse. Arbejdet med KT begynder med semantikken og bevæger sig mod lingvistikken med et udblik til KT's kommunikationssituation. Der søges ækvivalens på det semantiske område, sådan at MT anvender samme semantiske felter som KT, men derved vil MT sandsynligvis få en anden funktion og anvendelse end KT. Det er et mål, at MT fremstår fremmed i målkulturen, sådan at afstanden mellem målkultur og kildekultur markeres. Der anvendes gerne noter til at forklare fremmedelementer i teksten, men disse og anden paratekst skal gerne tilstræbe fortolkningsmæssig neutralitet. I Schleiermachers terminologi føres læseren her til teksten, og denne tilgang har elementer til fælles med Venutis fremmedgørende oversættelse (fx målet om at lade MT være fremmed i målkulturen).

2.4.2 Den retorisk medierede oversættelse

	Semantik	Historie	Lingvistik	Ideologi/teologi	Anvendelse
KT	(+)	(+)	+ =		(=)
MT			+ =		(=)

Figur 3.

Den retorisk medierede oversættelse søger at videregive KT's kommunikative funktion så direkte som muligt inden for målsprogets normer. Arbejdet med KT fokuserer på den lingvistiske og retoriske

struktur og kun i lyset heraf semantikken og historien. Der søges primært ækvivalens på det lingvistiske område, sådan at modtagerne så vidt muligt kan forstå KT's retoriske effekter. Det kan være nødvendigt at foretage mindre ændringer af tekstens form, og parateksten skal hjælpe læseren til at forstå og fortolke teksten. Denne oversættelsestype minder til dels om Nidas dynamisk ækvivalente oversættelse og om det, Nord kalder en heterofunktionel oversættelse (2018, 49). I Schleiermachers terminologi føres teksten her i overvejende grad til læseren. Blandt de nyere danske bibeloversættelser vil denne oversættelse på nogle områder ligne *Bibelen på Hverdagsdansk* (BPH).

2.4.3 Den liturgisk medierede oversættelse

	Semantik	Historie	Lingvistik	Ideolog/teologi	Anvendelse
KT	÷	÷ ≠		÷ =	÷
MT		+ ≠	+	+ =	+

Figur 4.

Den liturgisk medierede oversættelse fokuserer på MT's anvendelse som liturgisk og teologisk tekst uanset KT's oprindelige anvendelse. Oversættelsestraditionen tillægges stor værdi, men på bekostning af KT's oprindelige betydning og anvendelse. MT's lingvistiske struktur betones, sådan at den er egnet til liturgisk brug, men ikke nødvendigvis på bekostning af hensynet til KT's struktur. Der anvendes i udgangspunktet ikke paratekstuelle elementer, som ikke egner sig til oplæsning. Der søges ækvivalens på det teologiske område, sådan at MT bekræfter eller i hvert fald indplacerer sig i en given teologisk tradition, men vægten ligger her på MT, ikke KT. Der er således ikke umiddelbart nogen kritisk stillingtagen til, om MT's teologiske tradition svarer til KT's. I Schleiermachers terminologi føres teksten her til læseren. Denne oversættelsestype minder på mange områder om den autoriserede oversættelse fra 1992 (DO92).

2.4.4 Den litterært medierede oversættelse

	Semantik	Historie	Lingvistik	Ideologi/teologi	Anvendelse
KT	÷	÷	+		(+) (=)
MT	+				+ (=)

Figur 5.

Den litterært medierede oversættelse søger at gengive KT's kommunikative handling i en MT, der tager begrænset eller intet hensyn til KT's oprindelige semantik og historiske kontekst. MT genskriveres altså i højere grad end ved de andre oversættelser som et stykke litteratur. Fordi KT's kommunikative handling betones, er der dog et begrænset hensyn til KT's anvendelse. Målkulturens sprognormer prioriteres højt, og der anvendes derfor ikke paratekst, hvor det ikke er naturligt på målsproget. Oversætteren kan forholde sig frit til KT's struktur, så længe den overordnede kommunikative handling tydeligt gengives. Denne tilgang er parafraserende, hvis ikke ligefrem gendigtende, og den minder om Nords homologe oversættelse (2018, 49-50). På nogle områder kan denne oversættelsestype sammenlignes med *Bibelen 2020* (B20).

Kapitel 3 Materiale

De fire oversættelsestyper, der er beskrevet ovenfor, anvendes i den følgende analyse på Filemonbrevet, som i korthed introduceres herunder. Denne tekst er valgt, fordi den udgør en kort, afgrænset tekst med en sammenhængende argumentation, og fordi den i kraft af sit indhold og sin retorik er velegnet til at illustrere forskellige oversættelseshensyn.

Alle fire oversættelser tager udgangspunkt i 28. udgave af Nestle-Alands *Novum Testamentum Graece* (NA28), og tekstkritiske spørgsmål behandles i det følgende, hvor det er relevant.

3.1 Kort isagogisk indledning

Vi skal diskutere brevets struktur og kontekst i Kapitel 4 herunder, men for at få bedst greb om isagogikken er det nødvendigt her at foregribe en kort rammesætning af brevet: Filemon og Paulus kender hinanden, formentlig fordi Filemon er blevet kristen gennem Paulus' forkyndelse (v19b). Filemons slave, Onesimos, er nu hos Paulus, der er fængslet (v1). Paulus har fået et tæt forhold til Onesimos (v10-12), fordi han er blevet kristen (v10.15-16), men Filemon har et udestående med Onesimos (v18-19), formentlig fordi Onesimos er flygtet. Nu sender Paulus Onesimos tilbage til Filemon (v12), og brevet handler om, hvordan Filemon skal reagere.

Filemonbrevet regnes af stort set alle forskere for at være autentisk paulinsk (Fitzmyer 2000, 8-9). De fleste vil også placere brevets modtager, Filemon, i Kolossæ eller omegn, hovedsageligt på grund af overensstemmelserne mellem Filem 23-25 og Kol 4,7-18 (Fitzmyer 2000, 12-13; jf. dog Balabanski 2015, der placerer Filemons hus i Rom).

Når det kommer til at datere og placere brevet, er der stor usikkerhed. Brevet hører til blandt fangenskabsbrevene (Ef, Fil, Kol og Filem), men hvilket fangenskab er der tale om? Der er to sandsynlige muligheder:

(1) Traditionelt har man identificeret fangenskabet med den husarrest i Rom, som Paulus ifølge ApG 28 var idømt omkring år 61-63. Hvis det er tilfældet, har Onesimos haft en lang rejse fra Kolossæ og kan næppe være stødt på Paulus ved et tilfælde. Til gengæld har han haft gode muligheder for at skjule sig i storbyen Rom (Witherington 2007, 22-24; Fitzmyer 2000, 9-10).

(2) Det er også muligt, at Paulus sidder fængslet i Efesos. Dette fangenskab omtales ikke direkte, men kan sandsynliggøres ud fra tekster som 1 Kor 15,32; 16,9 og 2 Kor 1,8-9 og må dateres til omkring år 55-57. Hvis det er tilfældet, har Onesimos haft en kortere rejse, men har til gengæld haft større

risiko for at blive opdaget. Ydermere befinder Paulus sig i Efesos så tæt på Filemon, at han med rimelighed kan skrive, at han planlægger et besøg hos Filemon (Filem 22; Fitzmyer 2000, 10-11).¹⁴

Ifølge James Dunn (1996, 308) afhænger brevets datering og placering ofte af, hvordan forholdet mellem Filemonbrevet og Kolossenserbrevet forstås. Det spørgsmål skal ikke optage os her, og i øvrigt har det ikke i dette tilfælde den store indflydelse på oversættelserne, hvilket fangenskab der er tale om.

---

¹⁴ Også Cæsarea ved Havet har tidligere været fremført som placering (jf. ApG 23-24), men den tese er stort set forladt i dag (Fitzmyer 2000, 10).

Kapitel 4 Oversættelser af Filemonbrevet

Når de fire forskellige oversættelsestyper, der er redegjort for i afsnit 2.4, i det følgende skal anvendes på Filemonbrevet, er fremgangsmåden den samme i alle tilfælde: Først drøftes de problemstillinger og forhold, der må afklares på forhånd (her kan der forekomme overlap mellem de forskellige oversættelsestyper), dernæst præsenteres den relevante oversættelse, der består af både brød- og paratekst, og til sidst knyttes der enkelte kommentarer til oversættelsen. En samlet komparation, diskussion og vurdering følger i Kapitel 5.

4.1 Filologisk medieret oversættelse

4.1.1 Forberedende arbejde

4.1.1.1 KT-semantik

Den filologisk medierede oversættelse tager som nævnt udgangspunkt i KT's semantik. I den forbindelse redegør Brook Pearson (1999) for en række oversættelsesproblemer, som er nært beslægtede med rekonstruktionen af tekstens situation og anvendelse (se 4.1.1.3 nedenfor). Af disse vil vi her behandle tre:

(1) Anvendelsen af παρακαλέω med περί (v10) findes i NT kun her, men findes enkelte steder uden for NT i betydningen ”at bede om noget” (fx Appian, *Hist. rom.* 8.1, 136, §646) eller ”at bede for/angående noget/nogen” (fx P.Oxy. 1070,8-9). I NT konstrueres παρακαλέω også med ὑπέρ (fx 2 Kor 12,8; 1 Thess 3,2) i betydningen ”at bede/opmuntre angående noget”. På grund af det store overlap mellem περί og ὑπέρ kan de to konstruktioner måske forstås om ikke synonymt så i hvert fald semantisk overlappende (Pearson 1999, 262). BDAG (s.v. παρακαλέω 3.) nævner således også begge betydninger. Der er dog forskel på, om Paulus beder *for* Onesimos eller *om* Onesimos.

(2) Passivformen ἐχωρίσθη (v15) kan have aktiv betydning, enten som en teknisk term for skilsmisse (BDAG s.v. χωρίζω 2.) eller i betydningen ”rejse væk, forlade” (LSJ s.v. χωρίζω 4.). Pearson mener dog ikke (1999, 266-67), at argumenterne for den sidstnævnte betydning er overbevisende, og under alle omstændigheder angiver dette verbum ikke de nærmere omstændigheder ved Onesimos' bortrejse. Det er dog muligt, at Paulus har valgt en vag formulering for at blødgøre eller undgå at fornærme Filemon og en passiv formulering for at henvise til det guddommelige forsyn (Weima 2010, 50).

(3) Konditionalsætningen i v18 er ifølge Pearson ofte blevet forstået næsten kausalt, ”*eftersom* [Onesimos] har gjort dig uret eller skylder dig noget, så...”, men ei angiver her slet og ret, at noget antages for argumentets skyld: ”*hvis* [Onesimos] har gjort dig uret eller skylder dig noget [og lad os antage det], så...” (Pearson 1999, 268-69; jf. Wallace 1996, 690-94). Det samme må gælde for konditionalsætningen i v17.

Disse tre oversættelsesproblemer antyder et større problem, som vi skal vende tilbage til nedenfor, nemlig at Paulus’ forespørgsel til Filemon ikke er fuldstændig tydelig, i hvert fald ikke på det semantiske område. Paulus afviser at befale (v8) og vil i stedet opmuntre (v9-10), han formulerer sig i konditionalsætninger (v17-18, sml. *τάχα*, v15), og han henviser til sidst til Filemons lydighed *ὕπὲρ ἃ λέγω* (v21) uden at specificere, hvad han dermed refererer til.

Som en del af det semantiske arbejde kan vi også forsøge at danne os et overblik over tekstens semantiske felter. Ifølge Ernst Wendland indeholder teksten fire sådanne (2010, 94-95; listen herunder er udvidet en anelse), nemlig (1) hengivenhed, (2) fangenskab/gæld, (3) partnerskab/fællesskab og (4) tjeneste. Som det ses på Tabel 1, optræder felt 3 og 4 ligeligt fordelt gennem hele brevet, mens felt 1 især optræder i v1-12 og felt 2 især i v9-19. Desuden kan det bemærkes, at flere af termerne i felt 3 er familiære udtryk.

Tabel 1: Semantiske felter fordelt på vers.

v	1: Hengivenhed	2: Fangenskab/gæld	3: Partnerskab/fællesskab	4: Tjeneste
1	ἀγαπητός	δέσμιος	ἀδελφός, συν-, ἡμῶν	-εργός
2			ἀδελφή, συν-, ἡμῶν, ἐκκλησία	-στρατιώτης
3	χάρις		ἡμῶν	κύριος
4	εὐχαριστέω		μνεία σου	προσευχή
5	ἀγάπη		εἰς πάντας τοὺς ἁγίους	πίστις, κύριος
6			κοινωνία, ἐν ἡμῖν εἰς Χριστόν	ἐνεργῆς γένηται
7	χαρά, παράκλησις, ἀγάπη, σπλάγχνον		ἀδελφός	ἀναπαύω
8			ἐν Χριστῷ	τὸ ἀνήκον
9	ἀγάπη	πρεσβύτης, δέσμιος		
10	τὸ ἐμοῦ τέκνον	δεσμός	τὸ ἐμοῦ τέκνον, γεννάω	
11				ἄχρηστος, εὐχρηστος
12	σπλάγχνον			
13		δεσμός	κατέχω	διακονέω, τοῦ εὐαγγελίου
14			ἡ σῆς γνώμη	τὸ ἀγαθόν σου, ἐκούσιος
15				ἀπέχω
16	ἀγαπητός	δοῦλος	ἀδελφός, ἐν σαρκί, ἐν κυρίῳ	
17			κοινωνός	προσλαμβάνω
18		ἀδικέω, ὀφείλω, ἐλλογέω	ἐμοὶ	
19		ἀποτίνω, προσοφείλω		

20	σπλάγχνον		ἀδελφός, ἐν κυρίῳ, ἐν Χριστῷ	ὀνίνημι, ἀναπαύω
21				ἡ ὑπακοή σου, ποιέω
22			χαρίζομαι	ἐτοιμάζω, προσευχή
23	ἀσπάζομαι	συναιγμάλωτος	συν-	
24			συν-	-εργός
25	χάρις		μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν	κύριος

Yderligere et semantisk problem skal be-

handler her. Formuleringen ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου i v6 kan forstås på flere måder. Κοινωνία kan betyde ”fællesskab”, men med en efterfølgende bestemmelse i genitiv kan det også betyde ”deltagelse, delagtighed i” (BDAG s.v. κοινωνία 1. hhv. 4.). Af disse er ”deltagelse” at foretrække frem for ”delagtighed”, da det sidste på dansk ofte betegner medvirken i en forbrydelse (DDO s.v. delagtighed). Πίστις kan både betyde ”troskab, trofasthed”, ”tillid” og ”tro, trosindhold” (BDAG s.v. πίστις), og her må det sandsynligvis forstås relationelt om Filemons troskab og tillid (jf. den videre behandling af dette i afsnit 4.2.1.1 herunder). Formuleringen i v6 er yderligere vanskelig, fordi det er uklart, om σου hører til ἡ κοινωνία eller τῆς πίστεώς. Betydningen kan altså enten være ”din deltagelse i (at vise) trofasthed” eller ”deltagelse i din trofasthed”. Det første tilfælde må betegne Filemons deltagelse sammen med ”de hellige”, mens det i det sidste tilfælde må være ”de hellige” (v5), der deltager med Filemon i hans trofasthed (jf. Dunn 1996, 318-19). I oversættelsen herunder er den første forståelse valgt.

4.1.1.2 KT-historie

Fra arbejdet med KT’s semantik bevæger vi os videre til at skitsere tekstens historiske kontekst. I denne sammenhæng er det især slaveriet i antikken, der skal optage os.

Slaveriet i antikken var en sammensat størrelse. Det var et barskt og umenneskeliggørende system, hvor slaverne var ejerens ejendom på linje med, hvis ikke ligefrem under, husdyrene (Wessels 2010, 147-48), og hvor slaverne derfor ikke havde nogle rettigheder, end ikke over deres egen krop (Wessels 2010, 158-59). Samtidig kunne en slave tilhøre en høj social klasse, og der kunne være tætte relationer mellem en slave og dennes herre (Arzt-Grabner 2010, 117-18). En slave havde mulighed for at spare penge op, og for disse kunne slaven eventuelt med tiden frikøbe sig selv (Wessels 2010, 155-57). Ejeren kunne også vælge at frigive en slave, enten med ædle motiver eller med selviske bagtanker (Wessels 2010, 154-55).

Ifølge Peter Arzt-Grabner (2010, 127-33) var der i romersk lovgivning en grundlæggende skelnen mellem en flygtet slave (*fugitivus*) og en udebleven slave (*erro*). Forskellen på de to var, at den udeblevne slave på grund af en uoverensstemmelse med sin herre midlertidigt var flygtet for at søge

bistand hos en af herrens venner, men i øvrigt havde en intention om at vende tilbage til sin herre, og derfor ville få en mildere straf end den flygtede slave.

Antikkens samfund var gennemsyret af slaveriet og kunne ikke fungere uden (Punt 2010, 228-31). Ifølge John Barclay var kun enkelte isolerede samfund som terapeuterne og essæerne i stand til at leve uden slaver, men for alle andre gjaldt det, at "it was impossible to imagine a slaveless society, except in a utopian dream-world where food cooked itself and doors opened of their own accord" (1991, 177).

4.1.1.3 KT-lingvistik og KT-anvendelse

På baggrund af denne analyse af KT's semantik og rekonstruktion af KT's historiske kontekst kan vi nu drøfte KT's konkrete situation og retoriske formål: Hvorfor skrev Paulus dette brev til Filemon, og hvordan blev det modtaget?

Traditionelt har man siden oldkirken anset Onesimos for at være en flygtet slave, der søgte hjælp hos Paulus, fordi han havde forbrudt sig mod sin herre, Filemon. Paulus formåede at omvende Onesimos og sendte ham tilbage til Filemon med et brev (Tolmie 2010, 2). I løbet af de seneste 40 år er denne rekonstruktion dog blevet udfordret. Ifølge Pearson kan det ikke udelukkes, at det er Filemon selv, der har sendt sin slave til Paulus som en bistand i dennes arbejde (1999, 259n8; jf. fx Glaze 1996). Ifølge Arzt-Grabner (2010, 134) beskriver Paulus Onesimos som en udebleven slave og skriver til Filemon for at genoprette dennes tillid til Onesimos. Flere positioner kunne nævnes (jf. Tolmie 2010, 2-6), og disse diskussioner indikerer, at vi må fare med lempe, når vi forsøger at rekonstruere kommunikationssituationen.

Barclay fremfører dog (1991, 164) en række overbevisende argumenter for, at Onesimos har forladt Filemons hus uden tilladelse (*contra* Pearson): (1) At Paulus ikke direkte nævner, at Onesimos er flygtet, udelukker ikke, at det alligevel er tilfældet, men kan skyldes Paulus' taktfulde hensyn til Filemons penible situation. (2) Hvis Onesimos ikke faktisk har gjort Filemon uret, giver det ikke mening, at Paulus nævner det (v18) – heller ikke for argumentets skyld. (3) Hvis Filemon finder Onesimos unyttig (v11), er det usandsynligt, at han ville sende ham ud i ærinder.

Arzt-Grabners forståelse af Onesimos som en udebleven slave er en mere sandsynlig mulighed. Scot McKnight rejser dog tre forsigtige indvendinger (2017, 39): (1) *Erro*-tanken og -lovgivningen var

unik romersk og gjaldt ikke nødvendigvis i Romerrigetets yderområder, herunder Lilleasien.¹⁵ (2) Hvis Onesimos var en *erro*-slave, burde Paulus optræde som Filemons ven, men Paulus optræder i brevet i højere grad som Onesimos' advokat. (3) At Onesimos skylder noget, som Paulus vil dække, peger mere i retning af, at Onesimos er flygtet, end at han er udeblevet. Hertil kan vi tilføje (jf. Witherington 2007, 70): (4) Hvis Onesimos havde en intention om at vende tilbage, hvorfor skriver Paulus så, at det er *ham*, der sender Onesimos tilbage til Filemon? Disse indvendinger er dog ikke tvingende, så Arzt-Grabners forståelse må blive stående som en reel mulighed.

Som nævnt ovenfor (4.1.1.1) er der også usikkerhed, hvad angår Paulus' forespørgsel til Filemon. François Tolmie oplister syv forskellige forståelser (2010, 24-25), som spænder lige fra, at Paulus beder Filemon frigive Onesimos, til at Paulus ikke beder om dette. Barclay repræsenterer en mellemposition, når han argumenterer for (1991, 175), at Paulus ikke giver Filemon en direkte anvisning, fordi han (Paulus) ganske enkelt ikke ved, hvad der er det rigtige at gøre. De praktiske konsekvenser ved at løslade en slave, endda en slave, der havde været ulydig, var store (kunne de andre slaver så også finde på at være ulydige?), men der ville også opstå praktiske problemer i et menighedsfællesskab, hvor både en slave og dennes herre indgik (Barclay 1991, 175-80). En dybere retorisk analyse af Paulus' anmodning falder uden for denne tilgang til oversættelse (men se 4.2 herunder). For den filologisk medierede oversættelse er det tilstrækkeligt at anerkende denne retoriske usikkerhed.

4.1.1.4 MT-semantik

Eftersom den filologisk medierede oversættelse søger ækvivalens på det semantiske område, skal MT så vidt muligt anvende de samme semantiske felter og i øvrigt søge at bevare KT's semantiske åbenhed. Usikkerheden med hensyn til Paulus' henvendelse skal altså bevares, også i eventuel paratekst.

Hvad angår tekstens inddeling, er målet så vidt muligt at bevare KT's form og dermed dens fremmedhed. Lange sætninger kan brydes ned, men linjeskift bør være i overensstemmelse med KT's sætningsstruktur. Tekstens fremmedhed søges også bevaret ved anvendelse af navnenes oprindelige

---

¹⁵ Arzt-Grabner mener dog (2010, 132-33), at *erro*-tanken gjaldt i hele Romerriget, men anfører samtidig, at det i praksis kunne være svært at afgøre en flygtende/udebleven slaves intention.

græske stavemåder og ved oversættelse af brevaorist med fortid (v12.19.21, således også fx den engelske bibel NET), selvom her almindeligvis anvendes præsens.¹⁶ Dog anvendes der præsens perfektum og ikke præteritum for at forbinde handlingerne til nutiden (Christensen og Christensen 2019, § 11.4.6.2).

4.1.2 Oversættelse¹⁷

Til Filemon

Indledning

1 Paulos, fange for Kristus Jesus, og broderen Timotheos hilser Filemon, vores elskede og medarbejder, **2** og søsteren Apfia og Arkippos, vores medsoldat, og forsamlingen i dit hus: **3** Må nåde og fred være med jer fra Gud, vores far, og Herren Jesus Kristus.

Taksigelse

4 Jeg takker altid min Gud, når jeg nævner dig^a i mine bønner **5** – fordi jeg hører om din kærlighed og trofasthed^b, som du har mod Herren Jesus og til alle de hellige – **6** om at din deltagelse i at vise trofasthed^c må blive virksom til^d indsigt i alt godt^e, som er for os^f i Kristus. **7** Det er nemlig en meget stor glæde og trøst, jeg har haft af din kærlighed, for de helliges hjerter^g er blevet bragt til hvile på grund af dig, bror.

Paulos' anmodning til Filemon

8 Derfor, skønt jeg har stor frimodighed i Kristus til at befale dig det, der er passende, **9** vil jeg dog for kærlighedens skyld hellere tilskynde^h, for det er sådan, jeg er: en gammel Paulus, og nu også fange for Kristus Jesus. **10** Jeg tilskynder dig angåendeⁱ mit eget barn, som jeg har bragt til verden i mit fangenskab, Onesimos, **11** som engang var unyttig for dig, men nu både for dig og mig er nyttig^j, **12** ham som jeg har sendt^k tilbage til dig, ham, det vil sige mit eget hjerte; **13** ham ville jeg gerne beholde hos mig, for at han på dine vegne kunne tjene mig i fangenskab for

¹⁶ På samme måde ville den filologisk medierede oversættelse formentlig også i narrative tekster oversætte historisk præsens med præsens, skønt historisk præsens ofte oversættes med en fortidsform, fordi det forekommer mere naturligt på dansk.

¹⁷ Alt i dette afsnit hører til oversættelsen, både brødtekst og paratekst, og det er derfor sat med en anden skrifttype. Det samme gælder i afsnit 4.2.2, 4.3.2 og 4.4.2.

evangeliets skyld, **14** men uden dit samtykke^l ville jeg ikke gøre noget, for at din gode gerning^m ikke skulle være som af tvang, men af fri vilje.

15 For måske blev han derfor skilt fra dig for en tid, for at du kunne modtage ham for evigt, **16** ikke længere som en slave, men mere end en slave, en elsket bror, især for mig, og hvor meget mere så ikke for dig, både i kødet og i Herren. **17** Hvis du derfor har fællesskab med migⁿ, skal du modtage ham, som var det mig. **18** Og hvis han har gjort dig nogen uret eller skylder noget, så skriv det på min regning. **19** Jeg, Paulus, har skrevet med min egen hånd: Jeg vil erstatte det! – for ikke at nævne over for dig, at du også skylder mig dig selv. **20** Ja, bror, gid jeg må få gavn^o af dig i Herren! Bring mit hjerte til hvile i Kristus!

Afslutning og hilsner

21 Overbevist om din lydighed har jeg skrevet til dig, idet jeg ved, at du også vil gøre mere end det, jeg siger. **22** Og samtidig skal du også forberede en venlig modtagelse af mig som gæst, for jeg håber, at jeg takket være jeres bønner skal gives til jer som en gave.

23 Epafras, min medfængslede i Kristus Jesus, hilser dig, **24** ligeså Markos, Aristarkos, Demas og Lukas, mine medarbejdere.

25 Må nåden fra Herren Jesus Kristus være med jeres ånd!

Noter

^a eller *ved at nævne dig*. Eller *ved at/når jeg mindes dig*.

^b eller *tillid, tro*.

^c eller *det fællesskab, som din trofasthed udvirker*.

^d eller *ved*.

^e eller *enhver god ting*.

^f nogle manuskripter har *jer*.

^g egentlig *indvolde*, dvs. *inderste*. Jf. også v12 og 20.

^h eller *formane, opmuntre*. Jf. også v10.

ⁱ eller *om, for*.

^j navnet *Onesimos* betyder ”den nyttige”.

^k på græsk formuleres breve ofte i fortid, idet afsenderen sætter sig i modtagerens sted og beskriver sin nutid

som fortid for modtageren. Udsagnet
har sendt må altså forstås i nutid. Jf.
også v19 og 21.

^l eller *bidrag*.

^m eller *dit gode, din godhed*.

ⁿ egentlig *har mig som fælle/partner*.

^o på græsk er der ordspil mellem *gavn*
og *Onesimos*.

4.1.3 Kommentarer

Brevet optræder i denne oversættelse med samme titel som i NA28, der følger Codex Sinaiticus og Codex Ephraemi (jf. Metzger 1994, 589-90).

I v1 indføres ”hilser” i oversættelsen for at imitere den klassiske græske brevhilsen *χαίρειν* (jf. Gamble og Novenson 2022, 240).

I v2 oversættes *ἐκκλησία* med ”forsamling”, idet det fremkalder færre kirkelige associationer end ”menighed”. John Kloppenborg har argumenteret omfattende for (2019, 347), at de tidlige Jesus-troende menigheder må forstås som en form for frivillige forsamlinger svarende til kultiske foreninger eller arbejdsrelaterede lav. Samtidig betegner *ἐκκλησία* i den græske litteratur en bys folkeforsamling (Silva 2014a, 134-35).

I v3 gives det elliptiske konjunktiviske eller optativiske verbum med modal-forbindelsen ”må [...] være”, fordi det vurderes at være en mere neutral formulering end den klassiske konjunktiv ”være”, der enten lyder arkaisk eller kirkelig. Det samme gælder for ”vores” og ”Far”, der på dansk efterhånden har fortrængt ”vor” og ”Fader”.

I v9-10 kunne *παρακαλέω* gives med ”bede”, hvilket dog har en åndelig/religiøs klang, eller ”formane”, som har en irettesættende klang. Her er valgt ”tilskynde”.

I v22 er *μοι ξενίαν* oversat med ”en venlig modtagelse af mig som gæst”. I den klassiske græske litteratur har *ξενία* betydningen ”gæstfrihed, gæstevenskab”, og først senere får ordet betydningen ”gæsteværelse” (jf. LSJ s.v. *ξενία*). Videre er *χαρισθήσομαι* oversat med ”skal gives [...] som en gave” for at fremhæve forbindelsen til ordet *χάρις*.

4.2 Retorisk medieret oversættelse

4.2.1 Forberedende arbejde

4.2.1.1 KT-lingvistik og KT-semantik

Den retorisk medierede oversættelse bygger på en grundigere undersøgelse af KT's lingvistiske strukturer og retoriske formål, end den filologisk medierede oversættelse gør, men udgangspunktet er samme analyse af KT-historien og KT-anvendelsen som ovenfor (0 og 4.1.1.3). Vi skal dog vende tilbage til dette nedenfor, men inden da vil vi med udgangspunkt i Hatim og Masons terminologi (se afsnit 2.2.3) foretage en registeranalyse og en talehandlingsanalyse.¹⁸

Tekstens *field* (hvad kommunikationen handler om) kan beskrives som forholdet mellem en kristen slaveejer, en kristen slave og deres fælles fortrolige, apostlen Paulus. Ifølge Michael Wolter (2010, 177-78) er Filemonbrevet et eksempel på, at Paulus, uden at bruge de specifikke δικαιο-termer, anvender strukturen fra retfærdiggørelsestanken på en konkret problemstilling, for eksempel gennem betoningen af Filemons πίστις og κοινωνία (v5-6). Kommunikationen i Filemonbrevet er altså etisk orienteret.

Tekstens *field* har blandt andet indflydelse på dens transitivetsstrukturer (fx forholdet mellem aktive og passive verber). I den forbindelse kan passivformen ἐχωρίσθη i v15 bemærkes. Hvis Onesimos er flygtet fra Filemon, er det muligt, at den passive formulering skal forstås eufemistisk – Paulus kunne også have skrevet: ”For måske stak han af fra dig” og derved gnide salt i Filemons sår. Samtidig rummer den passive formulering formentlig også en teologisk udlægning af begivenhederne: Det var ifølge Paulus ikke tilfældigt, at Onesimos ”blev skilt” fra Filemon, men udtryk for det guddommelige forsyn (Weima 2010, 50). Samme *passivum divinum*-tanke ligger formentlig bag den passive futurum-form χαρισθήσομαι i v22, også selvom verbet χαρίζομαι på koinegræsk er passivt deponent. Desuden må de nominale formularer i v3 og v25 forstås konjunktivisk eller optativisk med et udeladt aktivt verbum og henholdsvis χάρις og ειρήνη (v3) og ἡ χάρις (v25) som subjekter. Dette i modsætning til B20, der gengiver formularerne med Gud og Jesus Kristus som subjekter.

---

¹⁸ Af praktiske hensyn er behandlingen af tekstens semiotiske interaktion flyttet til det følgende afsnit.

Med hensyn til tekstens *tenor* (hvem der kommunikerer) kan det bemærkes, at brevet i teorien har både Paulus og Timotheus som afsendere (v1) og både Filemon, Appia, Arkippos og hele Filemons menighed som modtagere (v1-3.25), men i praksis er det Paulus, der skriver til Filemon. Alle pronominer og verber i v4-24 er således singulære, med undtagelse af $\acute{\upsilon}\mu\acute{\omega}\nu$ og $\acute{\upsilon}\mu\acute{\iota}\nu$ i v22 og $\acute{\eta}\mu\acute{\iota}\nu/\acute{\upsilon}\mu\acute{\iota}\nu$ i v6.¹⁹ Bevidstheden om, at Paulus' henvendelse er offentlig, tjener dog til at lægge pres på Filemon (Weima 2010, 38). Videre kan det bemærkes, at Paulus' hengivenhed og fællesskab både gælder Filemon (fx v1.7.9.17) og Onesimos (fx v10.12.16). Paulus indtager altså en medierende position mellem de to og formulerer sig generelt i hengivenheds-vendinger (jf. de semantiske felter, 4.1.1.1). At Filemon i v1 kaldes $\acute{\alpha}\gamma\alpha\pi\eta\tau\acute{\omicron}\varsigma$, foregriber v16, hvor Onesimos kaldes det samme. Den kærlighed, som Paulus har til Filemon og Onesimos, og som Filemon har til de andre kristne (v5.7), skal han altså også have til Onesimos (Weima 2010, 36; Lampe 2010, 77).

Tekstens *tenor* har blandt andet indflydelse på dens modalitet (fx afsenderens attitude og verbernes modus). To ting skal fremdrages her: (1) Paulus anfører, at han har mulighed for at befale Filemon at handle på en bestemt måde ($\pi\alpha\rho\rho\eta\sigma\acute{\iota}\alpha\nu \acute{\epsilon}\chi\omega\nu \acute{\epsilon}\pi\iota\tau\acute{\alpha}\sigma\sigma\epsilon\iota\nu$, v8), men at han hellere vil formane/bede ($\pi\alpha\rho\alpha\kappa\alpha\lambda\acute{\omega}$, v9-10). Participiet i v8 må udtrykke samme attitude som indikativ-formen i v9-10: Ligesom Paulus reelt beder, har han også reelt mulighed for at befale. Desuden skal det bemærkes, at participiets koncessive betydning først står klar med $\mu\acute{\alpha}\lambda\lambda\omicron\nu$ et stykke inde i v9; indtil da kan det lige så vel forstås som en faktisk befaling. (2) I v20 fremsætter Paulus en bøn ($\acute{\omicron}\nu\acute{\alpha}\iota\mu\eta\nu$, optativ), som dog straks omformuleres til en befaling ($\acute{\alpha}\nu\acute{\alpha}\pi\alpha\upsilon\sigma\omicron\nu$, imperativ). I v7 har han imidlertid allerede takket Filemon for at udføre eller have udført dette ($\acute{\alpha}\nu\alpha\pi\acute{\epsilon}\pi\alpha\nu\tau\alpha\iota$, perfektum indikativ). Filemons skal altså fortsætte sin tidligere og/eller nuværende handling. Arzt-Grabner formulerer det på den måde (2010, 140), at Paulus opfordrer Filemon til at udleve sin $\pi\acute{\iota}\sigma\tau\iota\varsigma$ ved at vise sig at være $\pi\acute{\iota}\sigma\tau\acute{\omicron}\varsigma$. Mellem linjerne er Paulus således meget tæt på alligevel at befale.

Hvad angår tekstens *mode* (hvordan der kommunikeres), skal vi nedenfor argumentere for, at den er nøje konstrueret. Teksten er altså ikke opstået spontant, for eksempel i en talesituation. Samtidig rummer teksten en række talesprogsbaserede stiltræk, eksempelvis

---

¹⁹ De to forskellige læsermåder på dette sted i v6 er lige stærkt bevidnede. Som vi skal se i det følgende, lægger Paulus gennem hele brevet pres på Filemon, og derfor foretrækkes $\acute{\upsilon}\mu\acute{\iota}\nu$ i dette tilfælde (således også NET; jf. også Barth og Blanke 2000, 288-90).

indskuddet i v9b, der afbryder παρακαλῶ+περι-konstruktionen (v9-10), og den staccato-agtige opbygning af v12 (jf. Lampe 2010, 75).²⁰

Tekstens *mode* har blandt andet indflydelse på dens tematiske struktur og kohæsion. Tre ting skal i den forbindelse nævnes her: (1) Paulus beder indledningsvist Gud om, at Filemon må få indsigt i ”alt det gode” (v6), og senere beder han Filemon om at gøre ”det gode” (v14). Filemon har altså mulighed for at blive svaret på Paulus’ bøn (jf. ovenfor). (2) I indledningen glædes Paulus over, at Filemons kærlighed til hans medkristne har beroliget deres allerinderste (τὰ σπλάγχνα τῶν ἁγίων, v7), og i v20 beder han Filemon berolige hans allerinderste (μου τὰ σπλάγχνα). I v12 beskriver han imidlertid Onesimos som sit eget allerinderste (τὰ ἐμὰ σπλάγχνα), så den handling, Paulus vil have Filemon til at udføre, handler altså om Filemons forhold til Onesimos og følgelig hans forhold til Paulus. (3) Paulus bruger ikke apostel-titlen, men titulerer i stedet sig selv som δέσμιος Χριστοῦ Ἰησοῦ (v1). Flere gange nævner han sit fysiske fangenskab (fx v9-10.13) og sin villighed til at betale Onesimos’ gæld (v18-19), inden han henkastet nævner, at Filemon står i gæld til ham (v19b).²¹ På den måde lægger Paulus et ikke ubetydeligt pres på Filemon (v14; jf. Weima 2010, 33-34).

Denne registeranalyse viser ikke bare, at Paulus vil have Filemon til at træffe en konkret beslutning vedrørende Onesimos, men antyder også, hvad denne beslutning er. Inden vi kan konkludere på dette, vil vi dog analysere talehandlingerne i v4-22 (jf. afsnit 2.2.3 ovenfor).

Tabel 2: Talehandlingsanalyse af v4-22

v	Lokution	Illokution
4	Εὐχαριστῶ	ekspressiv
6	ἡ κοινωμία τῆς πίστεώς σου ἐνεργῆς γένηται	↳ direktiv
8	ἔχων ἐπιτάσσειν	assertiv
9	μᾶλλον παρακαλῶ	↳ direktiv
10	παρακαλῶ σε περὶ τοῦ ἐμοῦ τέκνου ὃν ἐγέννησα	assertiv
11	τόν ποτέ ... ἄχρηστον (ἦ) νυνὶ δὲ ... εὐχρηστον (ἦ)	
12	ἔστιν τὰ ἐμὰ σπλάγχνα	
13	ἐγὼ ἐβουλόμην πρὸς ἐμαυτὸν κατέχειν ὑπὲρ σοῦ μοι διακονῆ	↳ direktiv
14	χωρὶς δὲ τῆς σῆς γνώμης οὐδὲν ἠθέλησα ποιῆσαι ἵνα μὴ ὡς κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ἦ ἀλλὰ κατὰ ἐκούσιον	assertiv ↳ direktiv

²⁰ Ifølge Witherington (2007, 6, 75) er opbygningen af v12 et tydeligt tegn på, at Paulus skriver i asiatisk stil, som kendetegnes ved redundans, ordspil og hyppige patos-appeller.

²¹ Wendland (2010, 84-85) gør opmærksom på, at i det virkelige begivenhedsforløb må Filemons’ gæld til Paulus være etableret som det allerførste (fx da Filemon kom til tro), men ved først at nævne det sent i sit brev, presser/opmuntrer Paulus Filemon til at handle ud fra sin kristne overbevisning.

15	Τάχα ... ἐχωρίσθη ἵνα ... αὐτὸν ἀπέχησ	assertiv ↳ direktiv
16	μάλιστα (ἢ) ἐμοὶ πόσω μάλλον (ἢ) σοὶ	assertiv ↳ direktiv
17	εἰ ... με ἔχεις κοινωνόν προσλαβοῦ αὐτὸν ὡς ἐμέ	assertiv ↳ direktiv
18	εἰ δέ τι ἠδίκησέν σε ἢ ὀφείλει ἐμοὶ ἐλλόγα	assertiv ↳ kommissiv
19	ἐγὼ ἀποτίσω καὶ σεαυτὸν μοι προσοφείλεις	assertiv ↳ direktiv
20	ἐγὼ σου ὀναίμην ἀνάπασόν μου τὰ σπλάγχνα	assertiv ↳ direktiv
21	Πεποιθὸς τῇ ὑπακοῇ σου καὶ ὑπὲρ ἃ λέγω ποιήσεις	assertiv ↳ direktiv
22	ἐτοιμαζέ μοι ξενίαν ἐλπίζω γὰρ ὅτι ... χαρισθήσομαι ὑμῖν	direktiv ↳ assertiv

Som det fremgår af Tabel 2, anvender Paulus igen og igen direktive illokutioner, om end nogle af dem er tydeligere end andre. Han veksler næsten konsekvent mellem assertiver og direktiver, altså mellem at fremsætte en påstand og foreskrive en handling. I v10-12 beskriver han for eksempel sin tætte relation til Onesimos, og i v13 omtaler han muligheden for at beholde Onesimos i sin tjeneste, hvilket kan forstås som en implicit forespørgsel (jf. Weima 2010, 34-35). Denne forespørgsel gentages mellem linjerne i v14, hvor Filemon opfordres til af egen fri vilje at efterkomme Paulus' ønske.

I v15-17 er denne veksling hyppig, formentlig fordi Paulus her fremfører sin eksplicite forespørgsel: Filemon skal modtage Onesimos, som var han Paulus selv (jf. Weima 2010, 36). Og fordi Onesimos og Paulus på den måde bytter plads, kan Paulus med kommissiverne i v18-19 love at dække de omkostninger, Onesimos måtte være skyld i. Det får dog Paulus til at minde Filemon om, at han i forvejen står i gæld til Paulus (v19b), og på den baggrund formulerer Paulus endnu et direktiv, denne gang med et lydligt ordspil på Onesimos' navn (v20).²² Måske skal dette ordspil ikke bare tjene til at sikre Filemons vejlilje, måske rummer det også en dybere mening: Ved at bede om, at Filemon må gavne Paulus, gentager han sin implicite forespørgsel om at få Onesimos i sin tjeneste. Der er med andre ord i kraft af ordspillet ikke langt fra direktivet ”lad mig få gavn af dig” til ”lad mig få Onesimos af dig” (jf. Weima 2010, 55; Heil 2001, 205).

Kun i v22 vender den illokutionære struktur omvendt: Her går direktiv forud for assertiv. Paulus' formål med at stille Filemon et besøg i udsigt er ikke bare at redegøre for hans

²² Også i v11 laver Paulus et ordspil, her på betydningen af Onesimos' navn: gavnlig/nyttig. Samtidig er det muligt, at Paulus i v11 ved at anvende ordparret ἄχρηστος og εὐχρηστος henviser til Onesimos' omvendelse: Før var han både ἄχρηστος, unyttig, og ἄ-χριστος, uden Kristus, men nu er han både kristen og nyttig (Witherington 2007, 73).

rejseplaner, men bemærkningen underbygger brevets overordnede retoriske formål: at overbevise Filemon om, at han skal træffe et valg. Paulus vil snarest muligt komme og se, hvordan det står til i Filemons hus, og han forventer, at Filemon har fulgt hans anbefaling (v21; Weima 2010, 56-57).

Denne illokutionære struktur udgør som nævnt (2.2.3) en teksthandling. Weima argumenterer for, at Paulus har tilpasset hvert eneste element i brevet, sådan at "the persuasive force of his argument is greatly enhanced and powerful pressure is placed upon Philemon to agree to the apostle's explicit and implicit requests" (2010, 30). På den baggrund kan vi beskrive brevets overordnede illokutionære struktur som persvasiv.²³

Dette leder til et sidste element af den lingvistiske analyse, nemlig en inddeling af teksten. Filemonbrevet kan inddeles på samme måde som Paulus' andre breve i en indledning (v1-3), en taksigelse (v4-7), en hoveddel (v8-22) og en afslutning (v23-25).²⁴ John Paul Heil argumenterer videre for (2001), at brevet ud fra en retorisk betragtning også kan inddeles kiastisk:

A: Paulus' fangenskab og partnerskab i nåden (v1-3 = indledning)

B: Filemons kærlighed og fællesskab kan resultere i det gode i Kristus (v4-7 = taksigelse)

C: Paulus appellerer til Filemon angående Onesimos (v8-10)

D: Paulus ønskede at beholde Onesimos i sin tjeneste på vegne af Filemon (v11-14a = implicit forespørgsel)

E: Det gode, som Filemon skal gøre, skal han gøre frivilligt (v14b)

D': Paulus ønsker, at Filemon skal modtage Onesimos som en elsket bror og partner (v15-17 = eksplicit forespørgsel)

C': Paulus ønsker, at Filemon skal tilskrive ham Onesimos' gæld (v18-19)

B': Filemons lydighed vil resultere i det gode (v20-22)

---

²³ Witherington (2007, 51) kalder brevets retorik for deliberativ, men mener i praksis det samme, som jeg mener med persvasiv.

²⁴ Weima (2010, 53-54) lader afslutningen begynde i v19 med autograf-notitsen, Fitzmyer (2000, 41-42) deler før v21, mens afslutningen ifølge Wendland (2010, 83) først begynder i v23. Men både v19-20 og v21-22 viderefører argumentationen fra hoveddelen, og derfor virker Wendlands inddeling som den simpleste.

A': Paulus' fangenskab og partnerskab i nåden (v23-25 = afslutning)

Ifølge Heil (2001, 205, jf. 188, 198) indikerer denne struktur Paulus egentlige anliggende:²⁵ Det, som Paulus ikke egenhændigt ville gøre, nemlig beholde Onesimos i sin tjeneste (D, v13-14a), beder han nu Filemon sørge for (B', v21) ved at modtage Onesimos (D', 17) og – underforstået – sende ham tilbage til Paulus. Og fordi den handling er et gode, som Filemon kan gøre mod Paulus (E, v14), vil den vise Filemons indsigt i det gode og hans virksomme tros- og kærlighedsfællesskab med Paulus, de hellige og i sidste ende Kristus (B, v6).

Dette gennemgående persvasive fokus indikerer også, at πίστις (v5-6) formentlig skal forstås mere relationelt end dogmatisk. Vægten ligger her ikke på Filemons kognitive tro på Kristus eller det dogmatiske indhold af denne, men på hans tillid og trofasthed, dels mod Kristus (hvilket Paulus indirekte knytter an ved i v17.20), dels mod de troende (hvilket nu også indbefatter Onesimos, v16; jf. Thompson 2005, 213).²⁶

Konklusionen på denne lingvistiske analyse er altså, at den retoriske usikkerhed, der findes i semantikken (jf. 4.1.1.1), ikke nødvendigvis findes i lingvistikken. Tekstens illokutionære kraft er stærk, og det er muligt, at Paulus beder om at få Onesimos i sin tjeneste. Derimod er det usandsynligt, at Paulus beder Filemon frigive Onesimos (Barth og Blanke 2000, 419-20). Dette vil vi uddybe herunder.

4.2.1.2 KT-historie og KT-anvendelse

I den lingvistiske analyse ovenfor udelod vi Hatim og Masons tredje dimension, nemlig den semiotiske interaktion, der analyserer tekstens genre og diskurs, herunder afsenderens

---

²⁵ Wendland (2010, 91) inddeler også teksten kiastisk, men hans kiasme er noget mere detaljeret og noget mindre gennemskuelig (hvad han også indrømmer: 92). Wendlands kiasme har centrum i v13 (Paulus ønsker at beholde Onesimos i sin tjeneste) med v12 og v14 på hver side som beskrivelse af hhv. Paulus' handling (han sender Onesimos til Filemon) og Paulus' ikke-handling (han beholder ikke Onesimos). Hvis disse tre led slås sammen, bliver essensen af Wendlands kiasme nogenlunde den samme som Heils, nemlig at Paulus sender Onesimos til Filemon, men med Filemons tilladelse ønsker at beholde ham i sin tjeneste.

²⁶ Den relationelle dimension ved πίστις-begrebet i den græsk-romerske kontekst fremhæves især af Teresa Morgan: "[*Pistis*] is, first and foremost, neither a body of beliefs nor a function of the heart or mind, but a relationship which creates community" (2015, 14, jf. 302 om Filemonbrevet). Fordi πίστις skaber et fællesskab, er det heller ikke nødvendigt at forstå v5 kiastisk (som fx Fitzmyer 2000, 95-96), sådan at Filemons πίστις alene retter sig mod Jesus og hans ἀγάπη alene mod de hellige.

attitude. Vi har dog allerede berørt disse områder, hvilket muliggør en ikke alt for omfattende gennemgang her. Når den semiotiske interaktion behandles her, skyldes det, at den naturligt leder til overvejelser om tekstens historie og anvendelse.

Som nævnt ovenfor består Filemonbrevet, selv med den kiastiske struktur, af de klassiske brev-elementer (indledning, taksigelse, hoveddel og afslutning) og lever således op til de forventelige genrekonventioner. Hvad angår diskurs, er Paulus ikke bare høflig, men ualmindeligt ydmyg og indirekte (Wessels 2010, 160-61). Vi ved fra for eksempel Galaterbrevet, at han kunne være frembrusende og tydelig i sin argumentation, og Plinius den Yngre er i sit brev til Sabinianus angående dennes tidligere slave (*Ep.* 9,21) også tydelig i sin appel: Sabinianus skal opgive sin vrede og modtage sin tidligere slave, der havde søgt mediering hos Plinius, i sin husstand igen (jf. også *Ep.* 9,24).

Hvad skyldes Paulus' tilbageholdenhed? Barclay argumenterer som nævnt for (se 4.1.1.3), at Paulus ikke kunne forestille sig en god løsning uden utilsigtede konsekvenser. Men Barclay antager, at Paulus måtte anbefale Filemon *enten* at frigive Onesimos *eller* beholde ham som slave. Ifølge Craig de Vos (2001, 93-95) havde det dog ikke gjort den store forskel, om Onesimos var blevet frigivet eller ej, for antikkens gruppebestemte stereotyper gjorde, at havde man engang været slave, ville man altid være slave. De Vos giver flere eksempler på, at frigivne slaver indgik (eller blev tvunget til at indgå) såkaldt *operae*- eller *παραμωνή*-kontrakter med deres tidligere herrer. Disse kontrakter forpligtede den frigivne slave til i nogle tilfælde livslang tjeneste under samme vilkår som før, så i praksis var der ikke stor forskel på at være slave og være frigiven slave (de Vos 2001, 98-100; jf. Wessels 2010, 157-58; McKnight 2017, 14-15). Netop Plinius' brev til Sabinianus viser, at selv en *frigiven* slave kunne frygte for sin (tidligere!) herres vrede og opsøge en mægler. At frigive en slave forandrede altså ikke i udgangspunktet relationen mellem herre og slave (de Vos 2001, 101).

Ifølge de Vos (2001, 102) er det dog netop denne relation, Paulus beder Filemon forandre – ikke ved at frigive Onesimos, men ved at modtage ham i sin husstand på en ny måde (v15-17). Vi har ovenfor kaldt dette Paulus' eksplicitte forespørgsel til Filemon. Filemon skal ikke modtage Onesimos, som om han bare var en slave (hvad han dog fortsat var), men også som noget mere end en slave, nemlig en bror (v16; jf. Barth og Blanke 2000,

417-22), ja, som Paulus selv (v17).²⁷ Ved at modtage Onesimos på den måde ville Filemon etablere en venskabsrelation til ham, hvor de nødvendigvis måtte være lige og respektere hinanden (de Vos 2001, 103). Dette venskab skulle gælde både *ἐν σαρκί* og *ἐν κυρίῳ* (v16), hvilket ifølge de Vos (2001, 102) betyder: både i husstanden og i menigheden. Paulus' forsigtighed og hans gentagne understregning af, at han er villig til at dække omkostningerne (v18-21), indikerer, at han var klar over, at det ikke var nogen ubetydelig forespørgsel (de Vos 2001, 103).

En sådan modtagelse kræver, at Filemon forsoner sig med Onesimos (McKnight 2017, 44), og heri ligger formentlig det radikale ved Paulus' appel. Han beder ikke Filemon ophæve slaveriet som institution (som nævnt i afsnit 0 kunne man i antikken dårligt forestille sig et samfund uden slaver), men han beder Filemon behandle Onesimos med respekt, ære og værdighed (McKnight 2017, 26-27).²⁸

Det er på baggrund af denne ændring i perception og relation, vi må forstå det, vi ovenfor har kaldt Paulus' implicite forespørgsel om at få Onesimos i sin tjeneste (v13-14). Heri ligger ikke en appel om Onesimos' frigivelse, men et kald til Onesimos om at tjene "i evangeliets lænker" (*ἐν τοῖς δεσμοῖς τοῦ εὐαγγελίου*, v13). Det er altså ikke givet, at Paulus i v13 udelukkende taler om sit eget fangenskab (jf. Barth og Blanke 2000, 369-77). Paulus anfører, at Onesimos er blevet nyttig for ham og dermed også vil være nyttig for Filemon (v11, jf. v20), idet Onesimos kan tjene Paulus i Filemons sted (v13). Den gæld, som Filemon har til Paulus (v19b), kan han indløse gennem Onesimos, ved at lade Onesimos arbejde for Paulus (jf. Barth og Blanke 2000, 367-68).²⁹

Vi ved ikke noget med sikkerhed om Onesimos' videre skæbne. Hvis Kol 4,9 er skrevet senere end Filemonbrevet, er det muligt, at Onesimos senere besøger Kolossæ som Paulus' udsending (McKnight 2017, 40). Det er også muligt, at Kolossenserbrevet og Filemonbrevet er samtidige, og at Kol 4,9 og Filem 12 refererer til samme begivenhed (Barth og Blanke 2000, 143; jf. i øvrigt Kapitel 3 ovenfor).

---

²⁷ For en kritisk, afroamerikansk læsning af brevets receptionshistorie med særlig vægt på denne forespørgsel se Williams (2012).

²⁸ Hermed er Paulus' generelle holdning til slaveriet også antydnet, men det falder uden for denne opgave at indgå i en dybere drøftelse heraf (jf. dog McKnight 2017, 6-29).

²⁹ Lone Fatum (1998, 121) argumenterer ligeledes for, at Paulus sandsynligvis ønsker at få Onesimos i sin tjeneste, uden at Filemon dog skal frigive ham. Noget lignende argumenterede allerede John Knox for (1935), men kun som et delelement i en større tese, hvor Filemonbrevet i virkeligheden var stilet til Arkippos og er identisk med det forsvundne Laodikeabrev (Kol 4,16; se Barth og Blanke 2000, 225-26).

4.2.1.3 MT-lingvistik

Som det sidste inden oversættelsen skal vi overveje, hvordan alt dette får indflydelse på oversættelsen. Målet med den retorisk medierede oversættelse er (jf. afsnit 2.4.2) at videregive KT's kommunikative funktion så direkte som muligt. Tekstens perswasive tekst-handling skal altså stå tydelig, og så mange retoriske virkemidler som muligt bør bevares. Det samme gælder for de transitivitets- og modalitetsstrukturer, vi har redegjort for ovenfor. Det implicite skal dog ikke gøres eksplicit, for derved ændres tekstens kommunikative funktion (jf. fx Gutt 2000, 175-76). I et forsøg på at henlede MT-læserens opmærksomhed på KT's teksthandling forsynes teksten med forklarende overskrifter og en intro-tekst.

4.2.2 Oversættelse

Situation

Onesimos er slave, men er flygtet fra sin herre. Han har opsøgt Paulus, der sidder i fængsel, som nu sender ham tilbage til hans herre, Filemon, der er en af Paulus' gode venner. I mellemtiden er Onesimos dog blevet kristen, og han står Paulus meget nær. I dette brev beder Paulus Filemon forsone sig med Onesimos og tage imod ham med respekt, værdighed og kærlighed, som var det Paulus selv, der kom. Men samtidig fremfører han mellem linjerne en dristig forespørgsel om at få Onesimos i sin tjeneste.

Paulus' brev til Filemon

Indledning og fredsønske

1 Paulus, fange for Kristus Jesus, og Timotheus, vores bror, skriver dette brev til Filemon, vores kære medarbejder, **2** Appia, vores søster, Arkippos, vores medsoldat, og menigheden i dit hus. **3** Må Gud vores fars og Herren Jesu Kristi nåde og fred være med jer.

Paulus takker Gud for Filemons tillid og godhed

4 Jeg takker altid min Gud, når jeg kommer i tanke om dig, mens jeg beder, **5** og når jeg hører om din kærlighed og tillid til Herren Jesus og til alle de hellige, **6** og jeg beder om, at denne tillid, som du har del i,^a må få dig til at handle ud fra indsigt i alt det gode, som I^b har i Kristus. **7** Jeg er nemlig blevet meget glad og opmuntret af din kærlighed, fordi de hellige er blevet beroliget i deres allerinderste på grund af dig, min bror.

Paulus vil beholde Onesimos

8 Jeg har stor frimodighed i Kristus til faktisk at befale, hvad du skal gøre, **9** men for kærlighedens skyld vil jeg hellere tilskynde – jeg, Paulus, en gammel mand og nu også fange for Kristi Jesu skyld^c – **10** tilskynde dig angående mit barn, som jeg har født her i mine lænker: Onesimos. **11** Tidligere var han ikke til gavn for dig, men nu er han (som hans navn angiver) blevet til gavn for både dig og mig. **12** Ham sender jeg tilbage til dig, ham – han er mit eget allerinderste! **13** Ham ville jeg gerne beholde hos mig, for at han kunne tjene mig i evangeliets lænker^d i dit sted. **14** Uden dit samtykke ville jeg dog ikke gøre noget, for at det gode, du skal gøre, ikke bliver gjort af tvang, men af fri vilje.

Paulus beder Filemon modtage Onesimos

15 Måske blev han taget fra dig for en tid af netop den grund, at du skulle få ham tilbage for evigt, **16** dog ikke længere som en slave, men noget mere end en slave: en elsket bror. Det er han i høj grad blevet for mig, og hvor meget mere skal han så ikke være det for dig, både i menneskelige og i åndelige sammenhænge^e. **17** Så hvis du altså har fællesskab med mig, skal du modtage ham, som var det mig!

Paulus vil dække Filemons omkostninger

18 Hvis han har gjort noget uretfærdigt mod dig eller skylder noget, så hold mig til ansvar. **19** Jeg, Paulus, skriver med min egen hånd: Jeg vil dække omkostningerne! Men jeg behøver vel ikke nævne over for dig, at du stadig skylder mig dig selv!

Filemon kan gavne Paulus gennem Onesimos

20 Ja, min bror, lad mig få ”gavn”^f af dig i Herren – berolig mit allerinderste i Kristus!

21 Jeg skriver til dig i fuld tillid til, at du vil adlyde mig, og jeg ved, at du også vil gøre mere end det, jeg beder om. **22** Og samtidig skal du også forberede dig på at modtage mig som gæst, for jeg håber, at jeg takket være jeres bønner vil blive udleveret^g til jer.

Hilsner

23-24 Epafras, min medfange for Kristi Jesu skyld, og mine medarbejdere Markus, Aristark, Demas og Lukas hilser jer. **25** Må Herren Jesu Kristi nåde være med jeres ånd!

Noter

^a den græske tekst er svært tilgængelig og kan både betyde *fællesskabet om din tro/din tillid, dit fællesskab om troen/tilliden, deltagelsen i din tro/din tillid og din deltagelse i at tro/at vise tillid*. Den sidste forståelse er mest sandsynlig. Paulus henviser formentlig til Filemons fællesskab med andre troende og Kristus, som han nævner i v5.

^b i nogle græske manuskripter står der her *vi*.

^c den græske tekst har *Kristi Jesu fange* som i v1.

^d det er uklart, om *evangeliets lænker* henviser til Paulus’ fangenskab eller Onesimos’ tjeneste.

^e den græske tekst har *både i kød og i Herren*, hvilket enten henviser til Onesimos’ og Filemons relation i husstanden og i husmenigheden (jf. v2) eller mere generelt til Onesimos’ status som menneske og som troende.

^f Paulus laver her et tydeligt ordspil på Onesimos’ navn, der betyder ”gavnlig” (jf. v11).

^g den græske tekst har *givet*, hvilket kan beskrive løsladelse eller benådning, jf. fx ApG 3,14.

4.2.3 Kommentarer

I v4-5 oversættes participierne ποιούμενος og ἀκούων sidestillet som to temporale bisætninger, hvor ἀκούων ellers ofte oversættes kausalt. Denne oversættelse er primært valgt for at illustrere en alternativ forståelse af participierne.

I v8-9 hører διό til hovedsætningen (v9a) og må vise tilbage til den kærlighed, Paulus i v7 roser Filemon for. Hvis det er tilfældet, udtrykker διό og διὰ τὴν ἀγάπην det samme. Derfor udelades διό i denne oversættelse, selvom det er en markant konjunktion, og bisætningen i v8 oversættes som en hovedsætning. Det har den fordel, at den koncessive betydning, som ἔχων får i lyset af μᾶλλον, kan skjules længere, end hvis v8 indledes med ”Derfor, skønt...”. Samtidig indføres et ”faktisk” i v8 for at tydeliggøre, at παρρησίαν ἔχων ἐπιτάσσειν udtrykker en reel mulighed, Paulus har. Det koncessive aspekt betyder ikke, at Paulus ikke mener, at han faktisk kunne have pålagt Filemon en bestemt handling. Alle disse oversættelsesvalg tjener til at understrege den retoriske strategi, hvor Paulus lægger pres på Filemon.

I v14 gengives τὸ ἀγαθόν σου med ”det gode, du skal gøre”, for at fremhæve brevets persvasive kraft, og af samme grund gengives ἀδελφέ (v7.20) ikke bare med ”bror”, men ”min bror”.

4.3 Liturgisk medieret oversættelse

4.3.1 Forberedende arbejde

4.3.1.1 MT-anvendelse og MT-lingvistik

Den liturgisk medierede oversættelse adskiller sig tydeligt fra de to foregående ved ikke først og fremmest at behandle KT-relaterede spørgsmål. I stedet ligger fokus på MT's anvendelse og den relevante oversættelsestradition. En tekst kan naturligvis anvendes på mange forskellige måder, og MT's anvendelsessituation og ekstratekstuelle faktorer må derfor specificeres nærmere (jf. 2.2.5).

I denne sammenhæng forholder vi os til oversættelsens anvendelse i en nutidig dansk folkekirke-sammenhæng og dens indplacering i dansk bibeloversættelsestradition. MT's modtagere er altså nutidige kirkegængere, og MT skal kunne fungere i en kirkelig sam-

menhæng. Filemonbrevet indgår ikke i folkekirkens tekstrækker, men hvis det var tilfældet, kunne man lade de andre tekstlæsninger til samme søndag præge oversættelsens sproglige stil.³⁰ Man kan dog tænke sig en tekstlæsning fra Filemonbrevet i en anden liturgisk sammenhæng, for eksempel en alternativ gudstjeneste eller tidebøn. Hvis teksten indgår i en gudstjeneste, flyttes den fra sin historiske sammenhæng over i en ny og får en liturgisk funktion som Guds nutidige kommunikation til den forsamlede menighed (Nielsen 2021, 112).

En lignende forflytning sker ifølge Mogens Müller allerede der, hvor de antikke tekster oversættes som Bibel og ikke som historiske levn: ”En bibel er kun Bibel, hvis der er en menighed, der har den som sin hellige skrift” (2024, 87), og videre:

Der skal her eksistere et skel mellem Bibelen, som den lever i en kristen tradition [...] og den samme samling af skrifter udelukkende anskuet som et mere eller mindre vilkårligt udvalg af religiøse tekster fra oldtiden. (Müller 2024, 88)

Uanset om Filemonbrevet indgår i en tekstrække eller ej, indgår det altså qua indlemmet i Bibelen i den kristne fortolkningstradition og dermed i praksis også ofte i en kirkelig fortolkningstradition.

Netop fordi MT kan indgå i en liturgisk sammenhæng, skal dens medium også være oplæsningsegnet. Teksten skal kunne forstå kun ved at høres (jf. Nielsen 2021, 115). Derfor bør paratekst og komplicerede sætningsstrukturer undgås, mens elementer som rytme, stil og sproglig dybde bør prioriteres.

Udover de stilistiske elementer, der allerede tidligere er nævnt (se især 4.2.1.1), kan også de følgende nævnes: (1) Overgangen fra v7 til v8-9 markeres ved flere sproglige gentagelser: πολλήν ἔσχον modsvares af πολλήν ... ἔχων, παράκλησιν af παρακαλῶ og ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ af διὰ τὴν ἀγάπην (Couchoud 1927, 135).³¹ (2) I v10-13 skaber gentagelsen af ὄν

---

³⁰ I den katolske kirkes tredje tekstrække indgår Filem 9b-10.12-17 som epistellæsning på 23. almindelige søndag (*Dominica vicesima tertia*). De øvrige tekster til denne søndag er Visd 9,13-18b, Sl 89 og Luk 14,25-33 (jf. *Ordo lectionum Missæ: Editio typica altera* 1981, 70). I den anglikanske kirkes tredje tekstrække indgår Filem 1-21 på 18. almindelige søndag (*Proper 18*) sammen med Jer 18,1-11 eller 5 Mos 30,15-20, Sl 139 eller Sl 1 samt Luk 14,25-33 (*The Common Worship Lectionary: New Revised Standard Version Common Worship Psalter* 2001, 1029-34).

³¹ Den franske digter Paul-Louis Couchoud argumenterede bl.a. med henvisning til Filemonbrevets stil og rytme for, at det er nøje komponeret som otte strofer à otte linjer (1927, 143). Denne inddeling har dog aldrig opnået bred anerkendelse (se fx Barth og Blanke 2000, 118) og trækker også mere på moderne genkonventioner end antikke.

en rytme og struktur, som udfolder Paulus' appel. (3) De korte men mættede sætninger i v16 giver en næsten poetisk/rytmisk fornemmelse (Couchoud 1927, 138), som tjener til at markere et retorisk klimaks i brevet. Disse tre stilistiske elementer kan man forsøge at bevare på dansk. Derimod kan staccato-rytmen i v12, som især skyldes det indskudte $\alpha\upsilon\tau\acute{o}\nu$, virke forstyrrende eller ustilistisk på dansk.

For at bevare den sproglige dybde og den karakteristiske bibelske sprogtoner kan man desuden anvende sprogformer, der i talesproget regnes for arkaiske, for eksempel ”broder” (v7.20), ”fader” (v3) og ”[nåde] være med jer” (v3.25).

Eftersom den liturgisk medierede oversættelse skal være oplæsningsejnet, må man også i højere grad end ved de andre oversættelser tænke over tekstens linjeskift. Linjeskift afgrænser ikke bare tekstens tankerækker, men markerer også tekstens rytme og intonation (Wendland 2010, 88). Hvis det for eksempel skiftes linje mellem v9 og v10, vil man naturligt holde en pause dér, hvorved patos-appellen i v9 gives eftertryk. Det samme gælder mellem v14 og v15, hvor appellen til Filemons frie vilje får eftertryk, og hvor det samtidig markeres, at v15 indleder en ny tankerække, der leder frem til v17. Et linjeskift før v25 kan også fremhæve den afsluttende nådeshilsen. Ingen af disse steder anvender DO92 linjeskift.

Selvom paratekst som nævnt bør undgås i den liturgisk medierede oversættelse, kan et enkelt paratekstuel element dog overvejes. Ifølge Bodil Ejrnæs er det en praksis ”fast forankret i dansk bibeltradition” (1995, 229) at udstyre teksten med skrifthenviisninger, det vil sige krydshenviisninger til refererede/refererende tekster, parallelhenviisninger til beslægtede passager eller henviisninger til baggrundsinformation eller tolkninger (1995, 231). Ejrnæs er dog kritisk over for denne praksis i nyere bibeloversættelser (dvs. GT31, NT48 og DO92), blandt andet fordi henviisningerne ofte står ukommenterede, og læseren efterlades til selv at afgøre meningen med en given henviisning (1995, 232-35). Henviisningskriterierne skal altså ifølge Ejrnæs være tydelige. Disse kan defineres i et for- eller efterord eller i hvert enkelt tilfælde, for eksempel ved hjælp af forkortelser.³² Skrifthenviisningerne kan naturligvis ikke læses op, og derfor må de stå uafhængigt af teksten. De

---

³² Den engelske bibeloversættelse NET skelner fx mellem oversættelsesnoter (*tn = translator's note*), der forklarer oversættelsen eller nævner alternativer, studienoter (*sn = study notes*), der giver relevant baggrundsinformation, forklarer svære passager og redegør for sammenhængen mellem GT og NT, og tekst-kritiske noter (*tc = text-critical notes*), der diskuterer tekstkritiske variationer. Se netbible.com/preface/.

tjener dog til at indplacere teksten i en større sammenhæng og kan også hjælpe læseren i arbejdet med at forstå og udlægge teksten.

Det fører til den sidste ekstratekstuelle faktor, vi skal overveje her, nemlig afsender og de patron-forhold, der gør sig gældende i den forbindelse (jf. 2.2.4). I en vis historisk forstand er KT-afsenderen apostlen Paulus, og som en oversættelse af Filemonbrevet ofte fremtræder, er det oplagt at identificere MT-afsenderen som samme. Disse antagelser kan dog udfordres af i hvert fald to grunde:

For det første har vi ikke adgang til det oprindelige brev, men kun til en omfattende mængde afskrifter. Hvis den KT, der lægges til grund for oversættelsen, er en eklektisk udgave som NA28, er KT-afsenderne i praksis udgavens redaktører (herunder tekstkritikerne) med udgiveren, *Deutsche Bibelgesellschaft*, som patron. Hvis man i stedet vælger at oversætte efter en diplomatisk udgave, for eksempel det ældste kendte manuskript, Codex Sinaiticus, er KT-afsenderen i dette tilfælde i praksis en anonym munk fra midten af det fjerde århundrede, der formentlig har haft sine patroner (Comfort 2015, 93-94).

For det andet kan KT-afsenderen i eksempelvis en bibel stå som identisk med MT-afsenderen (jf. Nord 2005, 32), men forholdet mellem KT-afsender og MT-modtager vil altid være medieret af oversætteren (jf. Nord 2018, 33-34; jf. også Gutt 2000, 199). I praksis vil MT-afsenderen altså være oversætteren. Oversætteren har imidlertid også sine patroner, for eksempel udgiveren. Særligt ved den liturgisk medierede oversættelse kan det ikke undgås, at også den institutionelle kirke (*in casu* folkekirken) står som patron for oversættelsen, hvis ikke ligefrem som dens afsender. Det kan for eksempel komme til udtryk derved, at en oversættelse søger at bekræfte eller underbygge den allerede etablerede teologi (Long 2013, 471; jf. 2.2.4 ovenfor), eller at en oversættelse autoriseres til kirkelig brug. I dansk sammenhæng er en autorisation ikke bare evigtgyldig (Müller 2024, 83), men også kongelig, og det er således ikke bare kirken, der agerer patron, men også staten i skikkelse af regenten (jf. fx Long 2001, 208-9, om *King James Version*).

Både hvad angår KT og MT, er der altså patroner involveret, og det kan næppe undgås. Tværtimod er det netop intentionen for den liturgisk medierede oversættelse, at den tilfredsstiller sin kirkelige patron ved at indplacere sig i dennes tradition. Patron-forholdet er på den måde åbenbart og tilsigtet. I det følgende vil vi redegøre nærmere for, hvilken tradition MT i dette tilfælde skal skrive sig ind i.

4.3.1.2 MT-teologi og MT-historie

Den liturgisk medierede oversættelse skal som nævnt skrive sig ind i den danske bibeloversættelsestradition. Oversættelsen skal således ikke bare bekræfte danske sprognormer men også dansk bibeloversættelsestradition. Det er altså en oversættelse, der i sproglig og teologisk forstand er orienteret mod det hjemliggørende (jf. 2.1 og 2.2.4).

Ud fra dette perspektiv argumenterer Müller for, at bibeloversættelse altid er forbundet med bibelreception, ja, at ”selv en ny oversættelse fra grundsproget i en vis udstrækning må bestå i en revision” (2024, 29). En bibeloversættelse kan således aldrig begynde på bar bund (2024, 31; jf. også Pym i afsnit 2.2.2 ovenfor), men må altid efterstræbe genkendelighed (2024, 32). Heraf følger det, at en bibeloversættelse kun i teorien tager udgangspunkt i grundteksten, men i praksis ofte vil bestå i en sproglig opdatering af forænderen. KT er altså i dette tilfælde i lige så høj grad den seneste oversættelse, som det er den græske tekst. Dette får både indflydelse på konkrete oversættelsesvalg, hvor oversætteren er forpligtet på traditionen, og på rekonstruktionen af KT’s kommunikationssituation. Som nævnt (4.1.1.3) har man traditionelt, også i dansk tradition, forstået Onesimos som Filemons bortløbne slave, og kun ganske få danske bibeloversættelser nævner ikke på den ene eller anden måde på denne forståelse (jf. Bilag). Hvis en oversættelse skal skrive sig ind i oversættelsestraditionen, skal der altså være tungtvejende grunde til at fravige denne forståelse. På baggrund af dette lægger den følgende oversættelse sig tæt op ad DO92.

Hvis oversættelsen skal anvendes i en dansk folkekirkesammenhæng, er der yderligere to traditioner at forholde sig til, nemlig den lutherske og den liturgiske tradition.

Luther ser i Paulus’ omsorg for Onesimos en imitation af Kristi omsorg for synderen. Som Kristus påtager sig synderens skyld over for Gud og derved retfærdiggør synderen, sådan påtager Paulus sig Onesimos’ skyld over for Filemon (v18-19) og retfærdiggør Onesimos (*WA* 25:75,11-13; Tolmie 2021, 139). Luther ser endnu en parallel mellem Paulus og Kristus, for ligesom Kristus gav afkald på sin guddomsagt og ”tog en slaves skikkelse på” (Fil 2,7), sådan giver Paulus her afkald på sin ret til at befale over Filemon (v8-9) og beskriver i stedet sig selv som en fange (v1.10; *WA DB* 7:292,7-16; Wolter 2010, 171). Hvis en oversættelse vil placere sig i denne fortolkningstradition, kan det naturligvis ske ved hjælp af krydshenvisninger, men også gennem ordvalg. Til at gengive

τοῦτο ἐμοὶ ἐλλόγια i v18 kan man for eksempel i stedet for det kollokviale ”skriv det på min regning” vælge ”tilregn mig det”, der har en tydeligere luthersk-soteriologisk klang (jf. fx 2 Kor 5,19).

Hvad angår den liturgiske tradition, er der særligt to interessante forhold. For det første indeholder brevet de klassiske paulinske hilseformularer (v3.25), som har dannet grundlag for højmessens indledende hilsen: ”Herren være med jer!” og menighedens svar: ”Og Herren være med dig!” eller ”Og med din ånd!” (Brinth m.fl. 2007, 46),³³ og disse hilsner bør oversættes i overensstemmelse med ritualbogens ordlyd. For det andet er der tradition for at afslutte læsningerne med et ”amen” (Brinth m.fl. 2007, 50). Derfor kan den liturgisk medierede oversættelse vælge sammen med blandt andet Codex Sinaiticus, Vulgata og hele den syriske tradition at læse det afsluttende ”amen” i v25. Som det fremgår af Bilag, var der i øvrigt tradition for at medtage dette ”amen” i danske oversættelser frem til slutningen af 1800-tallet.

4.3.2 Oversættelse

Apostlen Paulus’ brev til Filemon

1 Fra Paulus, Kristi Jesu fange, og vor broder Timotheus. Til vor kære medarbejder Filemon, **2** til vor søster Appia og vor medkæmper Arkippos, og til menigheden i dit hus.

3 Nåde være med jer, og fred fra Gud, vor Fader, og Herren Jesus Kristus!

4 Jeg takker altid min Gud, når jeg nævner dig, mens jeg beder, **5** for jeg hører om den kærlighed og den tro, du har på Herren Jesus og over for alle de hellige. **6** Jeg beder om, at din deltagelse i troen må føre til erkendelse af alt det gode, vi har i Kristus. **7** Jeg har oplevet stor glæde og opmuntring på grund af din kærlighed, for de helliges hjerter er blevet beroliget ved dig, min broder.

---

³³ I kirkesammenhænge, hvor der ikke anvendes korsvar, men hvor man stadig har en liturgi, der minder om folkekirkens højmesseliturgi, er det min erfaring, at præsten ofte hilser menigheden med den fulde paulinske indledning: ”Nåde være med jer og fred fra Gud, vor Fader, og Herren Jesus Kristus!”

8 Derfor har jeg stor frimodighed i Kristus til at befale dig det, du bør gøre. **9** Men jeg vil hellere for kærlighedens skyld opmuntre dig, sådan som jeg er: en gammel Paulus og nu også Kristi Jesu fange.

10 Jeg opmuntrer dig angående mit barn, Onesimos, som jeg har fået, mens jeg har været fængslet. **11** Han var tidligere unyttig for dig, men nu er han nyttig både for dig og for mig. **12** Ham sender jeg tilbage til dig, han er mit eget hjerte. **13** Ham ville jeg helst have beholdt hos mig, for at han i stedet for dig kunne tjene mig, mens jeg er fængslet for evangeliets skyld. **14** Men jeg ville ikke gøre noget uden dit samtykke, for at det gode, du skal gøre, ikke skal være tvungent, men frivilligt.

15 Måske blev han taget fra dig for en kort tid, for at du for evigt skulle få ham tilbage, **16** ikke længere som en slave, men mere end en slave: en elsket broder. Det er han i høj grad for mig, men hvor meget mere skal han så ikke være det for dig, både rent menneskeligt og i Herren. **17** Så hvis du altså har fællesskab med mig, skal du modtage ham, som var det mig. **18** Og hvis han har gjort noget uretfærdigt mod dig eller skylder noget, så tilregn mig det. **19** Jeg, Paulus, skriver med min egen hånd: Jeg vil dække det! Og så undlader jeg at nævne, at du også skylder mig dig selv. **20** Ja, min broder, gid du må gavne mig for Herrens skyld. Giv mig ro i mit hjerte for Kristi skyld!

21 Jeg skriver til dig og er overbevist om, at du vil være lydig. Ja, jeg ved, at du vil gøre mere, end jeg beder om. **22** Samtidig skal du forberede dig på at modtage mig som gæst. For jeg håber, at jeg takket være jeres bønner bliver løsladt og givet til jer.

23 Epafra, min medfange for Kristi Jesu skyld, hilser dig, **24** og det samme gør Markus, Aristark, Demas og Lukas, mine medarbejdere.

25 Herren Jesu Kristi nåde være med jeres ånd! Amen.

Henvisninger

1	Kol 1,1; Ef 3,1	4-5	Ef 1,15; Kol 1,3-4
2	Kol 4,17	6	Fil 1,9-11; 2 Pet 1,8

7	2 Kor 7,13-16	17	Fil 1,5
8	2 Kor 10,1.8	18	2 Kor 5,19
9	Fil 2,6-8; Ordsp 16,31	19	Kol 4,18
10	1 Kor 4,15; Gal 4,19; Kol 4,9	20	Fil 2,2
13	Fil 1,7; 2,30; Kol 4,3	22	Fil 1,19; 2,24
15	2 Mos 21,5-6	23-24	ApG 12,12; 19,29; Kol 1,7; 4,10-14; 2 Tim 4,10-11
16	Ef 6,5-9; 1 Tim 6,2		

4.3.3 Kommentarer

Ved i titlen til brevet at fremhæve Paulus' rolle som apostel antydes brevet kanonicitet og fortsatte autoritet. Desuden svarer titlen "Apostlen Paulus' brev til Filemon" til den generelle indledningsformular før epistellæsningen i folkekirkens højmesseordning.

Πίστις (v5-6) er her oversat med "tro" for at skabe kontinuitet med tidligere danske oversættelser.

I v22 er χαρισθήσομαι oversat med dobbeltudtrykket "bliver løsladt og givet" for både at dække grundbetydningen af χαρίζομαι, "give, give med glæde", og den afledte betydning "overgive, give i sikkerhed" (BDAG s.v. χαρίζομαι 1.).

Krydshenvisningerne, der i øvrigt er holdt på et minimum, kan inddeles på denne måde, idet enkelte af henvisningerne dog passer i flere kategorier:

- I v1 og v19 henvises der til andre paulinske tekster med tilsvarende formuleringer (Ef 3,1; Kol 1,1; 4,18).
- I v1, v2, v10, v13 og v23-24 henvises der til tekster, som beskriver en tilsvarende eller identisk kontekst, eller som nævner de samme navne (Ef 3,1; Kol 1,1.7; 4,3.9.10-14.17; 2 Tim 4,10-11; ApG 12,12; 19,29).
- I v9 og v15 henvises der til GT-tekster, der behandler et relevant tema, nemlig henholdsvis respekt for alderdommen (Ordsp 16,31) og en slaves mulighed for ifølge Moseloven at binde sig til sin herre for evigt (2 Mos 21,5-6).

- I v9 og v19 henvises der til tekster, som i højere grad er udtryk for en teologisk udlægning (Fil 2,6-8; 2 Kor 5,19; jf. behandlingen af dette i afsnit 4.3.1.2 ovenfor).
- De resterende henvisninger henviser til lignende temaer, primært i det paulinske brevkorpus: kærlighed og tro i v4-5 (Ef 1,15; Kol 1,3-4), evnen til at skønne i v6 (Fil 1,9-11; 2 Pet 1,8), trøst og opmuntring i v7 (2 Kor 7,13-16), Paulus' myndighed i v8 (2 Kor 10,1.8), Paulus som åndelig far i v10 (1 Kor 4,15; Gal 4,19), fangenskab og tjeneste i v13 (Fil 1,7; 2,30; Kol 4,3), slaveri i v16 (Ef 6,5-9; 1 Tim 6,2), fællesskab i v17 (Fil 1,5), opmuntring til handling i kærlighed i v20 (Fil 2,2) og løsladelse og bøn i v22 (Fil 1,19; 2,24).

4.4 Litterært medieret oversættelse

4.4.1 Forberedende arbejde

4.4.1.1 KT-lingvistik og KT-anvendelse

Til grund for den litterært medierede oversættelse ligger det samme retoriske arbejde, som ovenfor lå til grund for den retorisk medierede oversættelse. I den sammenhæng (4.2.1.1) beskrev vi Filemonbrevets teksthandling, det vil sige brevets overordnede kommunikative handling, som persvasiv, og vi argumenterede for, at Paulus fremsætter både en eksplicit og en implicit forespørgsel. Paulus beder eksplicit Filemon om at tage imod Onesimos, som var han Paulus selv (v15-17), og han beder implicit om at få Onesimos i sin tjeneste (v13). Det primære mål med den litterært medierede oversættelse er at gengive dette.

4.4.1.2 MT-semantik og MT-anvendelse

Den litterært medierede oversættelse adskiller sig markant fra de forrige oversættelser ved at have karakter af gendigtning. Vi har ikke tidligere beskæftiget os indgående med den type oversættelse, så dette afsnit rummer ikke bare forberedende arbejde i form af analyse, men også refleksioner over, hvad en gendigtning er og ikke er.

Vi har ovenfor defineret, at den litterært medierede oversættelse skal formuleres i overensstemmelse med målsprogets normer. Disse kan naturligvis være forskellige afhængigt af den konkrete sprogbruger, og samtidig kan det være både vanskeligt og omstændigt at redegøre for konkrete sprogbrugeres sprognormer. Med andre ord kan man med fordel

forestille sig arbejdet med at producere en litterært medieret oversættelse som en cyklisk proces, hvor (udvalgte) intenderede modtagere responderer på oversættelsesforslag.³⁴

Den litterært medierede oversættelse er som nævnt en form for gendigtning af KT. Dette forudsætter på den ene side et godt kendskab til og en vis grad af forpligtelse på KT, men på den anden side kan vi næppe bruge Nords loyalitetsbegreb til at beskrive oversætterens relation til KT-forfatter og MT-modtagere (jf. 1.2.3.1). Med den litterært medierede oversættelse bevæger vi os ud over forfatterens intention, uden dog at digte frit. Der er altså ikke tale om det, som Gutt kalder en deskriptiv oversættelse, hvilket dækker over en oversættelse, der har relevans i sin egen ret og ikke som gengivelse af en KT (Gutt 2000, 58-59). Ved en deskriptiv oversættelse er forholdet til KT ophævet, sådan at "MT" enten produceres uafhængigt af KT eller med en mere eller mindre svag grad af inspiration. Ved den litterært medierede oversættelse, som vi forstår den her, skal MT bevare sin status som en gengivelse af KT.

Spørgsmålet er imidlertid, hvor langt gendigtningen kan gå. Kunne man for eksempel gengive Filemonbrevet som en e-mail fra Paulus til Filemon? Vi kan her genkalde os Schleiermachers beskrivelse af det, som siden er blevet kendt som den hjemliggende oversættelse (jf. 2.1): Her får læseren indtryk af at læse en tekst, der oprindeligt er formuleret på målsproget, sådan som forfatteren ville have formuleret sig, hvis vedkommende havde tilhørt målkulturen (Schleiermacher [1838] 2018, 219). Principielt er der altså intet, der forhindrer en sådan gendigtning, så længe produktet ikke bliver parodierende. Intentionen med den litterært medierede oversættelse er ikke at latterliggøre, men at tydeliggøre over for den moderne MT-læser, hvilken effekt KT kan have haft på de oprindelige modtagere.

Konkret kan Filemonbrevet tilpasses målsprogets normer gennem de følgende valg:

(1) Den klassiske paulinske hilseformular med angivelse af afsender og modtager som det første (v1-3) kan opdeles, sådan at afsenderen nævnes i brevets afslutning. Hvad der måtte være af emfase eller tematikker i den oprindelige indledende hilsen (i dette tilfælde Paulus' selvpræsentation som fange), må gives på en anden måde.

---

³⁴ En sådan proces anvendtes i forbindelse med udarbejdelsen af B20 (Larsen 2019, 57-74).

(2) Ordspillet på Onesimos' navn (v11 og tydeligere i v20), der tjener et større formål end blot at redegøre for Paulus' vurdering af Onesimos' nytte, men også skal underholde eller formilde modtageren (Lampe 2010, 74-75), må gengives med en tilsvarende underholdende og overraskende effekt. Der findes ikke et oplagt dansk adjektiv, men udtrykket ”oh-ikk’-så-godt” efterligner tilnærmelsesvist både rytme og vokalisering fra navnet Onesimos.

(3) Den implicite forespørgsel (v13-14) står centralt i brevet, hvis man forstår brevets retoriske struktur kiastisk (jf. 4.2.1.1). Kiastiske strukturer anvendes dog ikke i samme grad i dag, og den implicite forespørgsel, der bør forblive implicit, kan gøres en anelse mere tydelig, hvis den flyttes til lidt senere i brevet.

(4) For at tydeliggøre tekstens indre sammenhæng anvendes der ikke paratekst eller versinddeling. Eftersom det heller ikke var tilfældet i den oprindelige KT, er der her ikke så meget tale om at tilpasse teksten til målsprogets normer, som der er tale om at gå uden om tekstens receptionshistorie som kanonisk kildetekst.³⁵

Det gælder naturligvis for alle oversættelser, at de ikke kan medtage alle KT's nuancer og betydningspotentialer, men det bliver særligt tydeligt ved den litterært medierede oversættelse, hvor der ikke anvendes noter, og hvor teksten gerne skal være forholdsvis uproblematisk at forstå.

4.4.2 Oversættelse

Fra Paulus til Filemon

- 1b-2 Kære Filemon, min trofaste medarbejder, og kære Appia, vores fælles kristne søster, og kære Arkippos, din fighter – og for så vidt også hele jeres kirke!
- 1a.3 Her fra mit fængsel ønsker jeg alt godt og Guds gode vilje til jer – den gode vilje, som Jesus Kristus har vist os.
- 4-7 Når jeg beder til Gud, kommer jeg tit i tanke om dig, Filemon, og hver gang det sker, takker jeg min Gud for dig. Jeg har nemlig hørt, at du har stor tillid til Jesus og stor kærlighed til dine medkristne, ja, at din kærlighed til dine medkristne virkelig har styrket dem. Og det har glædet og opmuntret mig! Nu beder jeg så om, at du må

---

³⁵ I oversættelsen nedenfor er komprimerede versangivelser dog anført i marginen som et referenceværktøj.

sætte netop den tillid til Jesus, som vi jo er fælles om, i spil, og på den måde lære mere om alt det gode, Gud har givet os i Kristus.

- 8-9 Jeg skriver til dig i en bestemt anledning, og egentlig kunne jeg bare være frimodig og befale dig, hvad du skulle gøre, for Kristus har jo givet mig en helt særlig myndighed. Men jeg vil faktisk meget hellere opmuntre dig, for jeg holder meget af dig. Jeg er gammel, og nu sidder jeg tilmed i fængsel på grund af min tro på Jesus Kristus, men jeg vil alligevel bede dig om en tjeneste.
- 10-12 Mens jeg har været fængslet, har jeg i overført betydning fået en søn – altså, han er blevet en kristen, og du kender ham godt: Onesimos, din slave, som du tidligere har kaldt ”oh-ikk’-så-godt” (hvis du forstår mit ordspil), men som har været til stor hjælp for mig. Og det tror jeg også, han kan være for dig fra nu af. Jeg sender ham i hvert fald tilbage til dig, selvom jeg *virkelig* holder meget af ham.
- 15-16 Måske var det faktisk meget godt, at han blev adskilt fra dig midlertidigt, for nu kan du få ham tilbage på en helt ny måde. Nu er han ikke længere bare din slave, nu er han også din kristne bror, som du skal elske. Det gør jeg, og så skal du på en måde gøre det endnu mere, for du har jo både noget med ham at gøre i det daglige arbejdsfællesskab og nu også i kristne sammenhænge.
- 17-19 Derfor vil jeg sige det på denne måde: Hvis du og jeg har et fællesskab, der bygger på vores tillid til Jesus, skal du modtage Onesimos på samme måde, som du ville modtage mig. Og hvis han har krænket dig eller skylder dig noget, skal jeg nok betale – det lover jeg! (Men overvej lige, om ikke du skylder mig noget endnu større, nemlig dig selv...)
- 13-14 Faktisk vil jeg gerne beholde ham her, sådan at han kunne hjælpe mig i fængslet – det har du jo ikke selv tid til. Men det ville jeg ikke bare gøre, uden at du er med på den. Den slags gode gerninger skal nemlig gøres frivilligt og ikke af tvang!
- 20-21 Min ven, jeg håber, at du vil gøre mig denne tjeneste og styrke mig gennem den beslutning, du træffer. (I virkeligheden vil det være Kristus, der styrker mig!) Ja, faktisk er jeg sikker på, at du vil gøre endnu mere end det, jeg her har bedt om.

- 22 I øvrigt håber jeg, at jeg snart bliver løsladt, ikke mindst takket være jeres bønner for mig. Og når det sker, skal du være forberedt på, at jeg kommer på besøg.
- 23-25 Jeg hilser fra Epafras, der også er fængslet på grund af troen på Jesus, og Markus, Aristark, Demas og Lukas, mine medarbejdere, og jeg ønsker for jer, at Jesus Kristus, vores Herres, gode vilje må være med jer!
- 1a Jeres Paulus, fange for Jesus' skyld, og Timotheus, vores kristne bror.

4.4.3 Kommentarer

Som der er redegjort for ovenfor (4.4.1.2), flyttes der i denne oversættelse rundt på nogle vers. Når afsender-formularen i v1 flyttes til brevets afslutning, mangler læseren dog denne information. Det løses her ved at give brevet overskriften "Fra Paulus til Filemon". Desuden mangler også Paulus' præsentation af sig selv som fange, der i kraft af at være placeret i indledningen er med til at rammesætte brevet og Paulus' anmodning. Det løses her ved at indlede hilsenen (1a.3) med "Her fra mit fængsel".

"Nåde" er ikke længere et almindeligt ord, og her oversættes χάρις (v3.25) i stedet med "gode vilje", selvom det kun dækker en del af betydningen. Man kunne også overveje at oversætte med "generøsitet", "generøse kærlighed" eller "godhed".

Som nævnt i afsnit 4.1.3 kan ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου i v6 forstås på flere måder. Her er det omskrevet, så det tilnærmelsesvist svarer til formuleringen "deltagelse i din trofasthed", hvor det er Paulus og Filemon, der har et fællesskab om det at have tillid til Jesus. Samme forståelse ligger bag v17, hvor det tydeliggøres, at fællesskabet mellem Paulus og Filemon bygger på deres fælles tillid til Jesus.

For at få den plurale henvendelse i brevets indledning og afslutning frem er "Jeres Paulus" valgt som afsluttende hilsen, også selvom det kan klinge enten arkaisk eller angelsaksisk.

Kapitel 5 Sammenligning og diskussion

Ud fra en rent funktionalistisk tilgang kan det være svært at diskutere oversættelsernes kvalitet, idet det eneste relevante kriterium er, hvorvidt de opfylder deres respektive *skopos*. Selv ved anvendelse af Nords loyalitetsbegreb vil man kunne argumentere for, at i hvert fald den filologisk medierede og den retorisk medierede oversættelse, måske også den liturgisk medierede oversættelse, er loyale mod KT-afsenderens intention og MT-modtagerens forventning.

Arbejdet med oversættelserne i Kapitel 4 og det teoretiske arbejde i Kapitel 2 har desuden vist, at det er for simpelt alene at vurdere en oversættelse ud fra, om den stemmer overens med KT. De fire forskellige oversættelser, vi ovenfor har udarbejdet, stemmer overens med KT på forskellige måder, og ikke bare i forskellig grad. Den filologisk medierede og den liturgisk medierede oversættelse søger at stemme overens med KT's syntaks og semantik, hvor den liturgisk medierede oversættelse dog også lægger vægt på receptionshistorien og anvendelsen. Den retorisk medierede og den litterært medierede oversættelse søger at stemme overens med KT's retorik og lingvistik, hvor den litterært medierede oversættelse dog forholder sig noget friere til tekstens form.

Når vi nu skal sammenligne og diskutere de fire oversættelser, må vi altså opstille nogle tydelige kriterier. I det følgende vil vi diskutere oversættelsernes (1) forståelighed, (2) troværdighed og (3) kanoniske sammenhæng. Til sidst vil vi vurdere oversættelserne i lyset af Bibelselskabets principper for en ny autoriseret oversættelse.

5.1 Oversættelsernes forståelighed

I langt de fleste tilfælde, hvor en tekst oversættes, sker det ud fra et ønske om at kommunikere et eller flere aspekter af KT i en anden sammenhæng. Oversættelse kan altså forstås som en kommunikativ handling (Gutt 2000, 22, 211), og et centralt mål må derfor være, at MT kan forstås. Alle de fire oversættelser er forståelige, men den indsats, der kræves, for at teksten er forståelig, varierer.

Ifølge Ernst-August Gutt har en modtager altid en umiddelbar forventning om, at "his attempt at interpretation will yield *adequate contextual effects at minimal processing cost*" (2000, 32, original kursivering). Dette er det såkaldte relevansprincip. Der er altså tale om et *cost-benefit*-forhold mellem "the effort needed to process a stimulus and the

contextual effects to be expected as reward” (2000, 147). Den, der læser en svært tilgængelig tekst, forventer også at få et stort udbytte af den, og hvis dette udbytte udebliver, skuffes læserens forventninger, og kommunikationen risikerer at mislykkes.³⁶

Det er ud fra dette relevanstæoretiske perspektiv, vi her vil diskutere oversættelsernes forståelighed. Først vil vi dog sammenligne deres syntaks, deres anvendelse af småord og deres anvendelse af paratekst. Vægten ligger her på en dansksproglig vurdering af oversættelserne og ikke på deres overensstemmelse med KT. I de følgende eksempler henvises der til oversættelserne med O1, O2, O3 og O4, svarende til den rækkefølge, oversættelserne ovenfor er præsenteret i.

5.1.1 Syntaks

Eksempel 1 viser oversættelsernes forskellige syntaks i v4-6. Her underordner O1 v5 under v4 som et indskud og lader v6 være en direkte fortsættelse af v4. O2 sideordner v5 med bisætningen i v4b og forbinder v6 til hovedsætningen konjunktionelt. O3 samordner v5 og med hovedsætningen i v4 med samordningskonjunktionen ”for” og lader overgangen til v6 være asyndetisk. I O4 er overgangen til de sidste to sætninger logisk set asyndetisk, men konnektionsadverbierne ”nemlig” og ”så” fungerer i praksis som konjunktioner, idet de forbinder sætningerne (Christensen og Christensen 2019, § 12.4.7). I øvrigt kan det bemærkes, at O4 bytter om på sætningsrækkefølgen i v4, hvilket kan medføre en forkert betoning (”Når jeg beder”).

Eksempel 1: v4-6 i et trappediagram (jf. Becker-Christensen og Widell 2003, § 5.4). Øverst står i alle fire tilfælde hovedsætningerne, mens bisætninger og indskud står nedenunder. Lodret streg markerer adskillelse af perioder.

O1	Jeg takker..., når jeg nævner dig i mine bønner	6 om at... 5 – fordi jeg hører om... –
O2	Jeg takker..., når jeg kommer i tanke om dig, mens jeg beder,	6 og jeg beder om... 5 og når jeg hører om...
O3	Jeg takker..., når jeg nævner dig, mens jeg beder,	5 for jeg hører om... 6 Jeg beder om...
O4	Når jeg beder..., kommer jeg tit i tanke..., og hver gang...,	takker jeg... Jeg har nemlig hørt... Nu beder jeg så...

³⁶ Gutt anvender konsekvent denne relevanstæoretiske tilgang til oversættelse og mener ikke, der er behov for andre tilgange (fx 2000, 199-200). Wendland (1996, 134) kritiserer denne metodiske eksklusivisme. Pattemore (2007, 251-62) mener dog ikke, at Gutt's tilgang skal forstås eksklusivistisk.

Selvom både O1, O2 og O3 anvender tre sætningsniveauer, er de korte bisætninger (v4) i O2 og O3 med til at reducere den faktiske syntaktiske kompleksitet, hvorimod særligt det indskudte v5 og genoptagelsen af v4 i v6 gør O1 mere kompleks. Den asyndetiske overgang til v6 i O3 og punktummerne i O4 gør det muligt at holde pauser i (op)læsningen, mens de andre oversættelser i kraft af deres konjunktioner fordrer en fortsættelse.

Noget lignende gør sig gældende i overgangen fra v6 til v7 (Eksempel 2), hvor ”nemlig” i O1 og O2 fungerer konjunktionelt, mens O3 anvender asyndese, og O4 omskriver, samt i v10-13 (Eksempel 3), hvor O1 sidestiller på bisætningsniveau, mens O2 og O3 omskriver de græske bisætninger til hovedsætninger.

Eksempel 2: v7

O1 Det er nemlig en meget stor glæde og trøst...

O2 Jeg er nemlig blevet meget glad og opmuntret...

O3 Jeg har oplevet stor glæde og opmuntring...

O4 Og det har trøstet og opmuntret mig!

Eksempel 3: 10-13

O1 Onesimos,

11 som engang var..., men nu..., 12 ham som jeg har..., ham, 13 ham ville jeg...
det vil sige...;

O2 Onesimos. | 11 Tidligere var han..., men nu... | 12 Ham sender jeg..., ham | 13 Ham ville jeg...
– han er...

O3 Onesimos... | 11 Han var tidligere..., men nu... | 12 Ham sender jeg... – han er... | 13 Ham ville jeg helst...

O4 Onesimos..., | Og det tror jeg også, | Jeg sender ham...,
som du tidligere..., men som..., han kan være... selvom...

Også i v8-9 er der tydelig forskel på oversættelsernes syntaks (Eksempel 4). I O1 foregribes hovedsætningen fra begyndelsen af v8 (svarende til den græske syntaks), hvilket gør sætningen mere kompleks end i O2 og O3. I O4 er bisætningerne placeret senere, hvilket gør syntaksen lettere (jf. Christensen og Christensen 2019, § 19.1.5). I O1 markeres det koncessive desuden allerede i de første to konjunktioner, mens det i de øvrige oversættelser først bliver tydeligt i v9 (jf. hertil afsnit 4.2.3).

Eksempel 4: v8-9

O1 Derfor,

9 vil jeg dog for kærlighedens skyld hellere...
skønt jeg har stor frimodighed...

	der er passende,	
O2	Jeg har stor frimodighed..., hvad du skal gøre,	9 men for kærlighedens skyld vil jeg hellere...
O3	Derfor har jeg stor frimodighed..., du bør gøre.	9 Men jeg vil hellere for kærlighedens skyld...
O4	Jeg skriver..., og egentlig kunne jeg bare..., hvad du skulle gøre, for Kristus har jo givet...	Men jeg vil...

I v21 anvender O1 også en mere kompleks syntaks (Eksempel 5), her med et foranstillet led, som i O3 sidestilles og i O2 omskrives. I O4 kombineres dette led med det følgende led, som i de øvrige oversættelser gengives med ”jeg ved”. Videre gengives den kausale bisætning i O1 (”idet jeg ved”) som en sidestillet hovedsætning i de øvrige oversættelser.

Eksempel 5: v21. Det foranstillede i O1 og det tilsvarende i de øvrige oversættelser er understreget.

O1	<u>Overbevist om din lydighed</u> har jeg skrevet til dig, idet jeg ved, at...	
O2	Jeg skriver til dig i <u>fuld tillid til</u> , at du vil adlyde mig,	og jeg ved, at...
O3	Jeg skriver til dig og <u>er overbevist om</u> , at du vil være lydig,	Ja, jeg ved, at...
O4	Ja, <u>faktisk er jeg sikker på</u> , at...	

Det sidste eksempel, vi skal trække frem, er v22 (Eksempel 6). I O1, O2 og O3 samordnes versets to dele med ”for”, hvor sidste sætning begrundes i første sætning. Derved bliver verset bagtungt, og O4 forsøger at undgå dette ved at bytte om på de to sætninger. Resultatet er, at O4 her har den mest komplekse sætningsstruktur, mens de øvrige oversættelser er mere kompakte.

Eksempel 6: v22

O1	Og samtidig skal du..., for jeg håber, at jeg ved jeres bønner skal gives til jer som en gave.	
O2	Og samtidig skal du..., for jeg håber, at jeg takket være jeres bønner vil blive udleveret til jer.	
O3	Samtidig skal du... For jeg håber, at jeg takket være jeres bønner bliver løsladt og givet til jer.	
O4	I øvrigt håber jeg, at jeg snart bliver løsladt, ikke mindst takket være...	skal du... Og når det sker,

Disse eksempler viser, at O1 generelt har en kompleks syntaktisk struktur (ofte svarende til KT's struktur), mens de øvrige oversættelser i højere grad bryder syntaksen ned. O3 anvender ofte punktum til at opdele længere sætningsforbindelser i perioder, hvilket gør teksten lettere at læse op. O2 og O3 sideordner i de her anførte eksempler ofte sætninger, som O1 underordner. Enkelte steder har O4 en mere kompleks syntaks end O1, men eftersom O4 i højere grad anvender verbumfraser i stedet for kompakte adverbialfraser eller lignende, gør det næppe denne oversættelse sværere at forstå. Der kunne også gives flere eksempler på, at O4 anvender indskudte, efterhængte eller parentetiske sætninger (fx v1b-2, v3, v17-19, v20-21).

Eksemplerne ovenfor har også vist, at O3 ofte anvender asyndese. Det leder til næste del af sammenligningen.

5.1.2 *Småord*

Ved småord forstås her interjektioner, adverbier, pronominer, præpositioner og konjunktioner. Der er dog i det foregående givet flere eksempler på anvendelse af konjunktioner, og disse skal ikke gentages her. Omvendt ligger vægten i de følgende eksempler ikke på den syntaktiske struktur.

Som det ses i Eksempel 7, har O1 i v15 tre led, som i O2, O3 og O4 er reduceret til et enkelt. Overgangen fra v14 til v15 bliver derved asyndetisk, mens redundansen mellem ”derfor” og ”for at” undgås. Det kan desuden bemærkes, at småordene ”faktisk” og ”meget godt” i O4 gør sætningen tydeligt deliberativ.

Eksempel 7: v15

O1 For måske blev han derfor skilt fra dig for en tid, for at du kunne modtage ham for evigt...

O2 Måske blev han taget fra dig for en tid af netop den grund, at du skulle få ham tilbage for evigt...

O3 Måske blev han taget fra dig for en kort tid, for at du for evigt skulle få ham tilbage...

O4 Måske var det faktisk meget godt, at han blev adskilt fra dig midlertidigt, for nu kan du få ham tilbage på en helt ny måde.

Vi har i det forberedende arbejde bemærket rytmen i v16 forårsaget af de korte asyndetiske sætninger (se 4.3.1.1). Eksempel 8 viser, hvordan O1 fastholder den asyndetiske struktur, og derfor næsten virker usammenhængende, mens de øvrige oversættelser anvender småord til at skabe sammenhæng og progression i teksten. Af disse er O3 mest

tilbageholdende med småord, og her er den rytmiske eller poetiske fornemmelse i tilsvarende grad bevaret, mens O4 hyppigt anvender småord og til gengæld ikke giver indtryk af nogen rytmik.

Eksempel 8: v16

- O1 ikke længere som en slave, men mere end en slave, en elsket bror, især for mig, og hvor meget mere så ikke for dig, både i kødet og i Herren.
-
- O2 dog ikke længere som en slave, men noget mere end en slave: en elsket bror. Det er han i høj grad blevet for mig, og hvor meget mere skal han så ikke være det for dig, både i menneskelige og i åndelige sammenhænge.
-
- O3 ikke længere som en slave, men mere end en slave: en elsket broder. Det er han i høj grad for mig, men hvor meget mere skal han så ikke være det for dig, både rent menneskeligt og i Herren.
-
- O4 Nu er han ikke længere bare din slave, nu er han også din kristne bror, som du skal elske. Det gør jeg, og så skal du på en måde gøre det endnu mere, for du har jo både noget med ham at gøre i det daglige arbejdsfællesskab og nu også i kristne sammenhænge.

Desuden kan det bemærkes, at hvor O1 sætter komma før ”en elsket bror”, sætter O2 og O3 et kolon, der velsagtens svarer til et ”nemlig”. Kolonet har her i praksis samme funktion som et småord, idet det skaber et ophold i teksten og markerer dens sammenhæng.

Der kan gives yderligere eksempler på, at O4 anvender mange adverbielle småord, hvor de øvrige oversættelser ikke gør (Eksempel 9 og Eksempel 10). I Eksempel 9 kan det dog bemærkes, at antallet af konjunktioner er reduceret i O2 og O3 i forhold til O1.

Eksempel 9: v8-9. Udvalgte adverbier er markeret med bølgesteg, konjunktioner med enkelt understregning.

- O1 Derfor, skønt jeg har stor frimodighed i Kristus til at befale dig det, der er passende, **9** vil jeg dog for kærlighedens skyld hellere tilskynde, for det er sådan, jeg er: en gammel Paulus...
-
- O2 Jeg har stor frimodighed i Kristus til faktisk at befale, hvad du skal gøre, **9** men for kærlighedens skyld vil jeg hellere tilskynde – jeg, Paulus, en gammel mand...
-
- O3 Derfor har jeg stor frimodighed i Kristus til at befale dig det, du bør gøre. **9** Men jeg vil hellere for kærlighedens skyld opmuntre dig, sådan som jeg er: en gammel Paulus...
-
- O4 Jeg skriver til dig i en bestemt anledning, og egentlig kunne jeg bare... for Jesus har jo givet mig en helt særlig myndighed. Men jeg vil faktisk meget hellere opmuntre dig, for jeg holder meget af dig. Jeg er gammel..., men jeg vil alligevel bede dig om en tjeneste.

Eksempel 10: v13-14

- O1 ham ville jeg gerne beholde hos mig, for at han i stedet for dig kunne tjene mig i fangenskabets skyld, **14** men uden dit samtykke ville jeg ikke gøre noget, for at din gode gerning ikke skulle være som af tvang, men af fri vilje.

- O2 Ham ville jeg gerne beholde hos mig, for at han kunne tjene mig i evangeliets lænker i dit sted. **14** Uden dit samtykke ville jeg dog ikke gøre noget, for at det gode, du skal gøre, ikke bliver gjort af tvang, men af fri vilje.
- O3 Ham ville jeg helst have beholdt hos mig, for at han i stedet for dig kunne tjene mig, mens jeg er fængslet for evangeliets skyld. **14** Men jeg ville ikke gøre noget uden dit samtykke, for det gode, du skal gøre, skal ikke være tvungent, men frivilligt.
- O4 Faktisk vil jeg gerne beholde ham her, sådan at han kunne hjælpe mig i fængslet – det har du jo ikke selv tid til. Men det ville jeg ikke bare gøre, uden at du er med på den. Den slags gode gerninger skal nemlig gøres frivilligt og ikke af tvang!

Generelt kan det bemærkes, at både O1 og O4 anvender mange småord, men de anvendes forskelligt. O1 anvender mange konjunktioner for at markere tekstens syntaks og derved efterligne KT, mens O4 anvender mange adverbier for at gøre teksten mere flydende, næsten talesprogsagtig. I O2 er antallet af småord begrænset for at gøre teksten mere naturlig og markere den retoriske struktur, mens O3 begrænser brugen af småord for ikke at blive for ”snakkende” (jf. i øvrigt redegørelsen hos Cappelørn 1990, 23-26, angående småordene i DO92).

5.1.3 Paratekst

Det første paratekstuelle element, vi vil sammenligne, er overskrifterne (Eksempel 11). I O3 og O4 anvendes der ikke overskrifter, men linjeskiftene markerer tekstens opdeling på en tilsvarende måde.

Eksempel 11: Overskrift og linjeskift, linjeskift markeret med ¶.

	O1	O2	O3	O4
Titel	Til Filemon	Paulus' brev til Filemon	Apostlen Paulus' brev til Filemon	Fra Paulus til Filemon
v1	Indledning	Indledning og fredsønske		
v3			¶	¶
v4	Taksigelse	Paulus takker Gud for Filemons tilid og godhed	¶¶	¶
v8	Paulos' anmodning til Filemon	Paulus vil beholde Onesimos	¶¶	¶
v10			¶	¶
v13				¶
v15	¶	Paulus beder Filemon modtage Onesimos	¶	¶
v17				¶

v18		Paulus vil dække Filemons omkostninger		
v20		Filemon kan gavne Paulus gennem Onesimos		¶
v21	Afslutning og hilsner		¶	
v22				¶
v23	¶	Hilsner	¶¶	¶
v25	¶		¶	

Det er ud fra denne sammenligning tydeligt, at overskrifterne i O1 primært præsenterer tekstens opbygning, mens overskrifterne i O2 også summarisk præsenterer tekstens indhold. I O2 har v18-19 således fået deres egen overskrift, mens disse vers i de øvrige oversættelser holdes sammen med det foregående, som de da også syntaktisk er forbundne med.

Bemærkes kan også overskrifterne forud for v8 og v20. Som nævnt i det forberedende arbejde (4.2.1.1) fremfører Paulus muligvis en implicit forespørgsel i brevet, nemlig en bøn om at få Onesimos i sin tjeneste. Det nævnes i forordet til O2, men også overskrifterne peger læseren i retning af den forståelse. Overskriften forud for v20 fungerer således som en opsummering af Paulus' implicite forespørgsel, og i overskriften forud for v8 anvendes futurum "vil beholde" om det, der forventes at ske efter nutiden, og ikke præteritum futurum "ville beholde", der i højere grad betegner et ønske (jf. Togeby 2003, § 57) eller irrealis (jf. Christensen og Christensen 2019, § 11.4.2.3). I brødteksten i v13 anvendes imidlertid "ville [...] beholde", som da må forstås dels som udtryk for Paulus' høflighed og forsigtighed, dels som udløst af den omstændighed, at Paulus (midlertidigt) har sendt Onesimos tilbage til Filemon (v12).

Det andet paratekstuelle element, vi skal sammenligne, er noterne. O3 og O4 anvender ikke noter, men medtages alligevel her for overblikkets skyld. I Eksempel 12 sammenlignes oversættelsernes gengivelse og/eller forklaring af Paulus' ordspil på Onesimos' navn i v11 og v20.

Eksempel 12: v11 og 20

O1 er nyttig^j ... 20 ... gid jeg må få gavn^o af dig

^j navnet *Onesimos* betyder "den nyttige". ^o på græsk er der ordspil mellem *gavn* og *Onesimos*.

O2 nu er han (som hans navn angiver) blevet til gavn ... 20 ... lad mig få "gavn"^f af dig

^f Paulus laver her et tydeligt ordspil på Onesimos' navn, der betyder "gavnlig" (jf. v11).

O3 nu er han nyttig ... 20 ... gid du må gavne mig

O4 som du tidligere har kaldt ”oh-ikk’-så-godt” (hvis du forstår mit ordspil) ... at du vil gøre mig denne tjeneste

O1 anvender både ”nyttig” og ”gavn” i et forsøg på både at dække den etymologiske betydning af navnet Onesimos, der svarer til det adjektivet εὐχρηστος (v11), og det lydlike ordspil mellem navnet Onesimos og verbalformen ὀναίμην (v20). O2 forsimpler dette ved kun at anvende ”gavn”, og integrerer desuden ordspillene i teksten ved den parentetiske tilføjelse (v11) og anførselstegnene (v20). O3 ignorerer ordspillene, mens O4 flytter det lydlike ordspil til v11 og forsøger at lave et tilsvarende lydligt ordspil på dansk.

Noternes forskellige karakter kommer særligt til udtryk i v5 og v6. I v5 (Eksempel 13) forklarer noten i O1 en sproglig nuance ved at give alternative oversættelser, mens de øvrige oversættelser vælger hver deres oversættelse uden at redegøre for alternativer.

Eksempel 13: v5

O1 din kærlighed og trofasthed^b

^b eller *tillid, tro*.

O2 din kærlighed og tillid

O3 den kærlighed og den tro, du har

O4 at du har stor tillid til Jesus og stor kærlighed til dine medkristne

Også i v6 (Eksempel 14) nævner noten i O1 en anden oversættelsesmulighed, mens noten i O2 yderligere begrundes den valgte oversættelse. Her er altså tale om noget nær en udlægning af teksten.

Eksempel 14: v6

O1 din deltagelse i at vise trofasthed^c

^c eller *det fællesskab, som din trofasthed udvirker*.

O2 denne tillid, som du har del i,^a

^a den græske tekst er svært tilgængelig og kan både betyde *fællesskabet om din tro/din tillid, dit fællesskab om troen/tilliden, deltagelsen i din tro/din tillid* og *din deltagelse i at tro/at vise tillid*. Den sidste forståelse er mest sandsynlig. Paulus henviser formentlig til Filemons fællesskab med andre troende og Kristus, som han nævner i v5.

O3 din deltagelse i troen

O4 den tillid til Jesus, som vi jo er fælles om

En tilsvarende udlægning af teksten har O2 også i noten til v16 (Eksempel 15). I O1 er KT’s kryptiske formulering bevaret uden forklaring, mens O2 vælger at omskrive i brødteksten og forklare i noten.

Eksempel 15: v16

-
- O1 både i kødet og i Herren.
-
- O2 både i menneskelige og i åndelige sammenhænge^e.
^e den græske tekst har *både i kød og i Herren*, hvilket enten henviser til Onesimos' og Filemons relation i husstanden og i husmenigheden (jf. v2) eller mere generelt til Onesimos' status som menneske og som troende.
-
- O3 både rent menneskeligt og i Herren.
-
- O4 både ... i det daglige arbejdsfællesskab og nu også i kristne sammenhænge.

I v13 er det O2, der i en note redegør for en dobbeltbetydning i KT, som de andre oversættelser ikke nævner (Eksempel 16). Begge betydninger kan strengt taget rummes i O1, men i kraft af Paulus' forudgående beskrivelse af at være fængslet (v1.9-10) er det mest naturligt at forstå formuleringen i v13 om Paulus' eget fængsel. Det er med andre ord nødvendigt med en note, hvis læseren skal kunne høre begge betydninger. I O3 og O4 udelukkes den anden betydning, fordi *δεσμός* gengives med "fængslet", og i O3 ydermere fordi der omskrives til en temporal bisætning med Paulus som subjekt.

Eksempel 16: v13

-
- O1 for at han på dine vegne kunne tjene mig i fængslet for evangeliets skyld.
-
- O2 for at han kunne tjene mig i evangeliets lænker^d i dit sted.
^d det er uklart, om *evangeliets lænker* henviser til Paulus' fængsel eller Onesimos' tjeneste.
-
- O3 for at han i stedet for dig kunne tjene mig, mens jeg er fængslet for evangeliets skyld.
-
- O4 sådan at han kunne hjælpe mig i fængslet – det har du jo ikke selv tid til.

Disse eksempler viser, at O1 har den mest simple paratekst med fokus på tekstens indhold og sproglige nuancer, mens parateksten i O2 i højere grad fortolker teksten og ikke er nær så optaget af sproglige nuancer.

5.1.4 Vurdering af forståelighed

På baggrund af denne sammenligning vil vi nu vurdere oversættelsernes forståelighed. Som nævnt ovenfor afhænger læserens udbytte af teksten (*benefit*) af, hvor stor indsats læseren er villig til at gøre for at forstå teksten (*cost*).

Vi har set, at O1 generelt har den mest komplekse syntaktiske struktur, anvender mange konjunktioner og overvejende bruger paratekst til at redegøre for sproglige nuancer. På den baggrund må O1 regnes for at være den oversættelse, det kræver størst indsats at forstå. Omvendt har O4 en lettere tilgængelig syntaks og en hyppigere brug af adverbier, der medvirker til at gøre teksten mere flydende. O4 må altså være den oversættelse, det

kræver mindst indsats at forstå. Mellem disse to yderpoler befinder O2 og O3 sig, og en af de tydeligste forskelle på de to oversættelser er deres paratekst.

Paratekst bør ifølge Gutt (2000, 196) anvendes i et forsøg på at undgå, at modtageren misforstår teksten. Parateksten kan altså kompensere for sproglig utilgængelighed eller unøjagtighed og hjælpe modtagerens forståelse på vej. Wendland er kritisk over for anvendelsen af paratekst. Han anfører blandt andet (1996, 132-33), at det er en ineffektiv måde at kommunikere på, og at det derfor modsiger det relevansprincip, som Gutt ellers konsekvent anvender. Ifølge relevansprincippet (se 5.1 ovenfor) vil en læser i udgangspunktet forstå en tekst på den måde, som kræver den mindste indsats. Derfor risikerer man ifølge Wendland (1996, 133), at en læser på baggrund af brødteksten kommer frem til en forkert forståelse, men undlader at læse den note, der kunne korrigere vedkommende. Denne konklusion når Wendland formentlig frem til, fordi han skelner mellem oversættelsens brødtekst og dens paratekst. De to bør dog holdes tæt sammen. An-Ting Yi argumenterer for (2018, 75), at paratekstuelle noter ikke er trivialiteter, men en integreret del af oversættelsen. En oversættelse er ufuldstændig uden sin paratekst, og det er således den samlede oversættelse (brødtekst og paratekst), der må bedømmes ud fra relevansprincippet. Med andre ord er parateksten relevant, hvis den præsenteres rigtigt, og hvis modtagerne har de rigtige forventninger til oversættelsen. Dette forhold må sandsynligvis beskrives i et redaktionelt forord til oversættelsen.

Såfremt parateksten er relevant, er den altså med til at gøre oversættelsen lettere at forstå. Derfor er noterne og overskrifterne i O2 med til at gøre oversættelsen mere forståelig, mens manglen på samme i O3 gør denne oversættelse mindre forståelig. Videre må vi kort forholde os til det paratekstuelle element, O3 anvender, nemlig krydshenvisninger. Selvom de ved deres blotte tilstedeværelse tjener til at indplacere teksten i en større litterær og teologisk sammenhæng, nemlig den kristne bibel, opfylder de kun deres egentlige formål, hvis læseren slår dem efter, og det kræver en ekstra indsats.³⁷ Af disse grunde må vi regne O2 for lettere tilgængelig end O3, også selvom sætningerne er kortere i O3. Dette illustreres på Figur 6.

---

³⁷ Man kunne løse denne udfordring ved at kommentere på krydshenvisningerne, hvorved man i praksis ville genindføre de (bibel)teologiske udlægninger af teksten, der fandtes i marginerne i både de danske lutherbibler og den resen-svaningske bibelrevisionstradition frem til i hvert fald 1871 og i nogle tilfælde 1931 (Ejrnæs 1995, 174). Man ville således ende med noget nær det, Jesper Høgenhaven kalder en ”*Biblia Christiana annotata*” (1998, 246, original kursivering).

Figur 6: Vurdering af, hvilken grad af indsats det kræver at forstå oversættelserne, fra lav til høj.

Så vidt en vurdering af indsats-dimensionen. Det er sværere at vurdere, hvor stort udbyttet af de forskellige oversættelser er, for det afhænger i høj grad af modtagerens forventninger og situation. Nogle af disse forventninger har vi allerede beskrevet, da vi i afsnit 2.4 definerede de forskellige oversættelsestyper.

Hvis man forventer en udpræget oplæsningseget tekst, er udbyttet størst ved O3 eller O2, mens O1 på grund af blandt andet den generelle sætningslængde er mindre eget. Og hvis modtageren videre er en tilhører, der ikke har teksten foran sig, hjælper paratekstuelle elementer ikke.

Hvis man forventer en gendigtning, næsten en aktualisering, er udbyttet af O4 stort. Men hvis man omvendt forventer at få indblik i KT's sproglige nuancer, er udbyttet af O4 meget begrænset, for her er en stor del af fortolkningsarbejdet gjort på forhånd. Det vender vi tilbage til i det følgende afsnit, men her kan det til eksempel nævnes, hvordan O4 flytter v13-14 til efter v19 for at tydeliggøre en bestemt fortolkning af teksten (jf. 4.4.1.2). Et mere konkret eksempel findes i v16, hvor den kryptiske formular $\kappa\alpha\iota\ \acute{\epsilon}\nu\ \sigma\alpha\rho\kappa\iota\ \kappa\alpha\iota\ \acute{\epsilon}\nu\ \kappa\rho\acute{\iota}\omega$ i O4 gengives med det mere forståelige ”både [...] i det daglige arbejdsfællesskab og nu også i kristne sammenhænge”. Det er dog ingenlunde givet, at formularen henviser til disse to sfærer (jf. Barth og Blanke 2000, 450-73), og de øvrige oversættelser forsøger i højere grad at bevare formularens dobbeltydighed og nuancer, enten i brødteksten eller ved hjælp af paratekst (jf. Eksempel 15 ovenfor, og jf. i øvrigt Bilag).

Hvis modtageren forventer at få kendskab til KT, kan paratekst i det hele taget være nødvendig, ligesom tilfældet er ved andre oversættelser af både klassiske og moderne værker.³⁸ Som vi har set eksempler på ovenfor, redegør parateksten i O1 ofte for sproglige nuancer uden at forklare relevansen, mens O2 har færre sproglige noter, men til gengæld tydeligere forklarer, hvorfor en note er relevant. Videre har vi set eksempler på, at O1 nogle steder forsøger at bevare KT's struktur eller indhold i så høj grad, at det går ud over

³⁸ Som eksempler kan nævnes den seneste udgave af Otto Steen Dues oversættelse af *Iliaden*, hvor den sidste fjerdedel af bogen består af ledsagende noter (Homer 2019, 405-537), og Jan Hansens oversættelse af *Forbrydelse og straf*, der bagerst indeholder ”et minimum af forklaringer af sproglig og historisk eller kulturhistorisk art” (Dostojevskij 2010, 673).

forståeligheden. Selvom det kræver stor indsats at forstå O1, er udbyttet med andre ord ikke nødvendigvis tilsvarende stort.

Den foreløbige konklusion må være, at oversættelserne tydeligt kræver forskellig grad af indsats at forstå, men at det generelt er svært at sammenligne deres udbytte, fordi dette afhænger af modtagerens forventninger til oversættelsen og den rolle, oversættelsen skal spille. Dog bør indsats og udbytte følges ad.

5.2 Oversættelsernes troværdighed

Ifølge Gutt er der især i forbindelse med bibeloversættelse to intentioner, der ofte konflikter: på den ene side at kommunikere så tydeligt som muligt, på den anden side at være tro mod KT ved at give modtagerne adgang til KT uden om oversætterens fortolkning (2000, 186-87). Ovenfor har vi forholdt os til den førstnævnte intention, og nu vender vi os mod den anden. Vi skal senere i dette afsnit diskutere, i hvor høj grad det overhovedet er muligt at være tro mod KT. I første omgang bruger vi dog Gutts pointe som et afsæt til at diskutere et ikke uvæsentligt aspekt, nemlig de fire oversættelsers troværdighed. Den diskussion foretages på baggrund af de følgende eksempler.

5.2.1 Oversættelsesproblemer

Filemonbrevets største oversættelsesudfordring findes formentlig i v6 (Eksempel 17, jf. Eksempel 14 ovenfor), og udfordringen med at oversætte ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου er behandlet tidligere (se afsnit 4.1.3 og 4.2.1.1).

Eksempel 17: v6

KT ὅπως ἡ κοινωνία τῆς πίστεώς σου ἐνεργῆς γένηται ἐν ἐπιγνώσει παντὸς ἀγαθοῦ τοῦ ἐν ἡμῖν εἰς Χριστόν.

O1 om at din deltagelse i at vise trofasthed^c må blive virksom til^d indsigt i alt godt^e, som er for os^f i Kristus.
^c eller *det fællesskab, som din trofasthed udvirker*. ^d eller *ved*. ^e eller *enhver god ting*. ^f nogle manuskripter har *jer*.

O2 og jeg beder om, at denne tillid, som du har del i,^a må få dig til at handle ud fra indsigt i alt det gode, som I^b har i Kristus.

^a den græske tekst er svært tilgængelig og kan både betyde *fællesskabet om din tro/din tillid, dit fællesskab om troen/tilliden, deltagelsen i din tro/din tillid* og *din deltagelse i at tro/at vise tillid*. Den sidste forståelse er mest sandsynlig. Paulus henviser formentlig til Filemons fællesskab med andre troende og Kristus, som han nævner i v5. ^b i nogle græske manuskripter står der her *vi*.

O3 Jeg beder om, at din deltagelse i troen må føre til erkendelse af alt det gode, vi har i Kristus.

O4 Nu beder jeg så om, at du må sætte netop den tillid til Jesus, som vi jo er fælles om, i spil, og på den måde lære mere om alt det gode, Gud har givet os i Kristus.

O1 har fire kortere noter til dette vers, der redegør for alternative oversættelser, mens O2 begrænser sig til to noter. Den første af disse er lang og redegør ikke bare for alternative oversættelser, men begrundes også den valgte oversættelse. O3, der ikke anvender noter, må vælge én oversættelsesmulighed, mens O4 er fri til at omskrive den kryptiske formulering.

Også i v8 omskriver O4 en tæt pakket formulering (Eksempel 18).

Eksempel 18: v8

KT πολλήν ἐν Χριστῷ παρησίαν ἔχων ἐπιτάσσειν σοι τὸ ἀνήκον

O1 jeg har stor frimodighed i Kristus til at befale dig det, der er passende

---

O2 Jeg har stor frimodighed i Kristus til faktisk at befale, hvad du skal gøre

---

O3 har jeg stor frimodighed i Kristus til at befale dig det, du bør gøre

---

O4 egentlig kunne jeg bare være frimodig og befale dig, hvad du skulle gøre, for Kristus har jo givet mig en helt særlig myndighed

Eksempel 18 viser, hvordan ἐν Χριστῷ i O4 bliver til bisætningen ”for Kristus har jo givet mig en helt særlig myndighed”. Det er muligt, at det netop er dette, Paulus mener, altså at hans ”frimodighed i Kristus” skyldes hans apostolat (jf. fx Gal 1,1.10-12), men det er også muligt, at Paulus henviser til hans og Filemons fælles kristne identitet (Dunn 1996, 325). Under alle omstændigheder tilføjes der i O4 noget til teksten for at tydeliggøre en bestemt forståelse. Resultatet er her, at Paulus i O4 tydeligere end i de tre andre oversættelser understreger sin autoritet over for Filemon. Dette eksempel må ses i forbindelse med dem, vi vender os til nu.

5.2.2 Tilføjelser til teksten

I en oversættelse vil det ofte være nødvendigt at tilføje småord, der i KT er underforståede eller unødvendige, men som ikke kan udelades på målsproget. Det er ikke de tilfælde, vi her vil fokusere på. Vi vil heller ikke give eksempler på alle de steder, hvor O4 parafraserer. Men der kan gives i hvert fald to eksempler, hvor en eller flere af oversættelserne tydeligt tilføjer et led, som ikke findes i KT.

Det første eksempel er v11, hvor Paulus laver et ordspil på betydningen af Onesimos’ navn (Eksempel 19, jf. Eksempel 12 ovenfor). I et forsøg på at integrere dette ordspil i

brødteksten tilføjer O2 den parentetiske sætning ”som hans navn angiver”, mens O4 udover at forsøge sig med et ordspil på dansk også tilføjer en sætning: ”hvis du forstår mit ordspil”.

Eksempel 19: v11

KT τόν ποτέ σοι ἄχρηστον νυνὶ δὲ [καὶ] σοὶ καὶ ἐμοὶ εὐχρηστον

O1 som engang var unyttig for dig, men nu både for dig og mig er nyttig^l
^l i navnet *Onesimos* betyder ”den nyttige”.

O2 Tidligere var han ikke til gavn for dig, men nu er han (som hans navn angiver) blevet til gavn for både dig og mig.

O3 Han var tidligere unyttig for dig, men nu er han nyttig både for dig og for mig.

O4 som du tidligere har kaldt ”oh-ikk’-så-godt” (hvis du forstår mit ordspil), men som har været til stor hjælp for mig. Og det tror jeg også, han kan være for dig fra nu af.

Det andet eksempel er v20 (Eksempel 20), hvor ἐν κυρίῳ og ἐν Χριστῷ i O4 er blevet til sætningen ”I virkeligheden vil det være Kristus, der styrker mig!”.

Eksempel 20: v20

KT καὶ ἀδελφέ, ἐγὼ σου ὀναίμην ἐν κυρίῳ· ἀνάπαισόν μου τὰ σπλάγχνα ἐν Χριστῷ.

O1 Ja, bror, gid jeg må få gavn^o af dig i Herren! Bring mit hjerte til hvile i Kristus!
^o på græsk er der ordspil mellem *gavn* og *Onesimos*.

O2 Ja, min bror, lad mig få ”gavn”^f af dig i Herren – berolig mit allerinderste i Kristus!

^f Paulus laver her et tydeligt ordspil på *Onesimos*’ navn, der betyder ”gavnlig” (jf. v11).

O3 Ja, min broder, gid du må gavne mig for Herrens skyld. Giv mig ro i mit hjerte for Kristi skyld!

O4 Min ven, jeg håber, at du vil gøre mig denne tjeneste og styrke mig gennem den beslutning, du træffer. (I virkeligheden vil det være Kristus, der styrker mig!)

I O4 forstås ἐν κυρίῳ og ἐν Χριστῷ altså som angivelser af den egentlige agens for Filemons handling, eller i hvert fald som Paulus’ teologiske udlægning af Filemons handling. Sådan kan formuleringerne forstås, men O4 er under alle omstændigheder mere tydelig end KT. Dette eksempel minder således om Eksempel 18 ovenfor.

5.2.3 *Vurdering af troværdighed*

Som det var tilfældet, da vi ovenfor vurderede oversættelsernes forståelighed, afhænger også deres troværdighed i høj grad af modtagerens forventninger. Derfor er det noget nær umuligt at vurdere dette entydigt. For nogle vil de mange noter i O1 sandsynligvis højne troværdigheden, mens de for andre vil udfordre troværdigheden. Og videre vil O3 for

nogle være utroværdig på grund af de manglende noter og/eller den kirkelige mediering.³⁹

Det vil desuden være muligt at vurdere oversættelsernes troværdighed på baggrund af et grundigere eksegetisk arbejde end det, vi i Kapitel 4 har foretaget.

Vi har ovenfor set eksempler på, at O2 og O4 tilføjer sætninger i oversættelsen uden at gøre opmærksom på det, og den praksis må vi vurdere lidt nærmere. Hvis modtageren er bevidst om, at O4 er en parafraserende oversættelse, kan det muligvis accepteres i den type oversættelse, men i O2 vil det formentlig udfordre oversættelsens troværdighed, at der tilføjes en sætning i v11 (Eksempel 19 ovenfor) – især for den læser, der kun har adgang til MT. Der er her tale om en næsten ubetydelig tilføjelse, men i andre sammenhænge kunne man forestille sig mere alvorlige eksempler (jf. Gutt 2000, 182).

I den forbindelse må vi også kaste et kritisk blik på den versrokade, der foretages i O4, hvor v13-14 flyttes til efter v19. Hvis oversættelsen ikke udstyres med versangivelser, har modtageren ikke umiddelbart nogle forudsætninger for at opdage dette.⁴⁰ Her er altså tale om et relativt markant indgreb i teksten, som i praksis skjules for modtageren (hvis ikke det nævnes i et forord). Målet med rokaden er at tydeliggøre Paulus' implicite forespørgsel (jf. 4.4.1.2), men måske kunne man opnå samme effekt ved at skrive et forord til teksten (som i O2), fremhæve de pågældende vers typografisk eller oversætte på en anden måde.

Spørgsmålet om oversættelsernes troværdighed leder til et mere principielt spørgsmål om, hvordan man forholder sig til den oversættelsesteoretiske udfordring, at der ikke findes fuldstændigt dækkende oversættelser. Der er et spændingsforhold her mellem troværdighed og uoversættelighed, hvor alt kan oversættes, men aldrig perfekt (Gardiner og Engler 2023, 30). Det er blandt andet derfor, de relevante teoretiske overvejelser er vigtige: Meningen og forståelsen afhænger ikke (kun) af, hvad der står, men (også) af, hvad modtageren opfanger (Hermans 2023, 49).

Den irske oversættelsesfilosof Lisa Foran forsøger at opretholde denne spænding ved i første omgang at inddrage Emmanuel Levinas, der beskriver mødet med den Anden som

---

³⁹ Her anes en parallel til 1990'ernes og 2000'ernes debat om, hvorvidt Det Gamle Testamente/Den Hebraiske Bibel skal oversættes som en samling kristne/teologiske eller religionshistoriske tekster, hvor det sidstnævnte ofte vil kræve et omfattende noteapparat (se fx Halvgaard 2008 for en analyse af den debat og dens tilgrundliggende oversættelser).

⁴⁰ Som nævnt i note 35 er versinddelingen i O4 kun medtaget som referenceværktøj.

noget, der igen og igen forstyrrer individet og tvinger det ud over sine egne grænser og tilbage til sig selv (Foran 2023, 53). Videre inddrager hun Jacques Derrida til at beskrive, hvordan denne oscillation er simultan. Derrida beskriver i relation til oversættelsehandlingen, hvordan alting *på samme tid* er oversætteligt og uoversætteligt, og hvordan det egentlige problem med oversættelse er, at kildesprogets tvetydigheder ofte må ophæves (Foran 2023, 53-54). Heri ligger spændingsforholdet ifølge Foran:

A text is translatable insofar as it is engaged with and understood, but untranslatable insofar as its particularities – its double meanings or playful associations – belong to its language alone. (2023, 54)

Det uoversættelige opløses altså aldrig, men vedbliver at forstyrre oversætteren, og det er netop denne forstyrrelse, der både drager oversætteren til teksten og hele tiden føder nye oversættelser. Spændingsfeltet mellem det oversættelige og det uoversættelige tvinger dog oversætteren til at stoppe op og respektere teksten som en særskilt Anden, der aldrig fuldt ud kan rummes af målsproget (Foran 2023, 55).

Foran forsøger altså at bevare spændingen mellem det uoversættelige og det oversættelige. En oversættelse kan med andre ord være troværdig, selvom den altid kun er midlertidig eller delvis, men den er aldrig det ene uden det andet. Derfor er det for eksempel svært at forestille sig en endegyldig løsning på oversættelsesproblemerne i v6 (Eksempel 17 ovenfor), og det mest troværdige må være ved hjælp af paratekst at begrunde den valgte oversættelse og eventuelt redegøre for andre oversættelsesmuligheder.

Forans forståelse af uoversættelighed kan – sammen med Lefeveres forståelse af oversættelse som genskrivning og Venutis forståelse af oversættelse som hjemliggørelse (se afsnit 1.2.3.3 og 2.2.4) – bidrage til at give oversætteren den fornødne ydmyghed og modtageren den sunde skepsis, som en oversættelse kræver. Men samtidig må oversætteren udvise mod til at turde oversætte, og modtageren må have tillid til oversætteren.

Hvor Nords begreb ”loyalitet” betegner oversætterens etiske forpligtelse over for KT-afsenderen og MT-modtageren (Nord 2005, 54), må ”tillid” her forstås ud fra modtagerens perspektiv. De fleste, der modtager en oversættelse, har af praktiske eller sproglige grunde ikke adgang til KT og modtager derfor MT i tillid til, at den – på en eller anden måde – er en troværdig gengivelse af KT. Hvis modtageren for eksempel kan acceptere,

at der flyttes rundt på nogle vers, uden at tilliden til oversætteren og oversættelsen brydes, kan dette virkemiddel forsvares, men de fleste vil formentlig finde det problematisk.

Den foreløbige konklusion må være, at en oversættelses troværdighed højnes, hvis den forsøger at bevare spændingen mellem det uoversættelige og det oversættelige, for eksempel ved (i begrænset omfang) at anvende paratekst til at redegøre for oversættelsesproblemer.

5.3 Oversættelsernes kanoniske sammenhæng

Filemonbrevet er her oversat mere eller mindre isoleret fra andre bibeltekster, men spørgsmålet er, om det er en fordel. Ofte forstås Filemonbrevet nemlig som en del af en større tekstsamling: Ud fra en historisk-kritisk betragtning hører Filemonbrevet til blandt de uomstridte Paulus-breve, sekundært det samlede paulinske brevkorpus, og ud fra en kirkelig betragtning er brevet en del af Det Nye Testamente og dermed den kanoniske Bibel. Det sidste har vi forsøgt at tage højde for i den liturgisk medierede oversættelse, hvor vi i det forberedende arbejde for eksempel redegjorde for, at kirken i sidste ende står som afsender, og at oversættelsen derfor må forstås i lyset af sin receptionshistorie (se afsnit 4.3.1.1). Men hvilke konsekvenser får det i øvrigt for en oversættelse af Filemonbrevet, at det forstås som en del af en større eller mindre tekstsamling? Vi skal her i kort-hed berøre to emner.

For det første må man overveje, i hvor høj grad oversættelsen skal være konkordant med andre skrifter. For eksempel anvendes $\pi\alpha\rho\rho\sigma\iota\alpha$ (v8) flere gange i den johannæiske litteratur, Apostlenes Gerninger og Hebræerbrevet med forskellige betydningsnuancer (Silva 2014b, 658-59): I Hebræerbrevet og Første Johannesbrev beskriver det de troendes frimodighed over for Gud, mens det i Johannesevangeliet beskriver Jesu tydelige og offentlige tale og i Apostlenes Gerninger apostlenes frimodige vidnesbyrd. De to sidstnævnte forståelser kan også dække Paulus' anvendelse her og andre steder (fx 2 Kor 3,12; 7,4; Fil 1,20), og man kunne overveje at oversætte v8 med "jeg har frimodighed til i fuld offentlighed at befale", for at knytte an ved disse paralleller. Et andet eksempel er $\xi\epsilon\nu\acute{\alpha}$ (v22), der udover dette sted i NT kun i ApG 28,23, hvor det sandsynligvis betyder "værelse". Man kan harmonisere oversættelsen af Filem 22 med ApG 28,23 og vælge "gæsteværelse", eller man kan vælge den klassiske betydning "gæstemodtagelse" (jf. afsnit 4.1.3). Som et sidste eksempel kan $\chi\alpha\rho\acute{\iota}\zeta\omicron\mu\alpha\iota$ (v22) nævnes. Den primære betydning er

”skænke, give” (BDAG s.v. χαρίζομαι 1.), og sådan bruges det af Paulus i blandt andet Rom 8,32, 1 Kor 2,12, Gal 3,18 og Fil 2,9, mens betydningen ”overgive, løslade” må forstås metaforisk (ApG 3,14 – og modsat i ApG 25,11.16 om overgivelse til retsforfølgelse). Her kan man altså også skabe konkordans ved at vælge oversættelsen ”give”.

For det andet må man overveje Filemonbrevets placering i den tekstsamling, det indgår i. I langt de fleste bibeludgaver er det paulinske brevkorpus ordnet efter to principper: Først kommer menighedsbrevene, dernæst brevene til individer, og inden for hver gruppe er brevene ordnet efter længde.⁴¹ En konsekvens af dette er, at Filemonbrevet står efter pastoralbrevene, med hvilke det intet slægtskab har. Filemonbrevet må derimod forstås sammen med de øvrige fangenskabsbreve: Filipperbrevet, Efeserbrevet og Kolossenserbrevet, af hvilke de to sidste dog er omstridte.⁴² Dette slægtskab kan tydeliggøres ved at ændre på rækkefølgen af brevene. Enkelte privatfinansierede danske bibeloversættelser har foretaget en sådan omrokering, ofte ud fra en kronologisk betragtning, begyndende med Tønne Bloch (1801-1803), der placerede Filipperbrevet, Kolossenserbrevet og Filemonbrevet som henholdsvis Paulus’ syvende, ottende og niende brev og Efeserbrevet som det trettende. Peter Schindler (1959) samlede Kolossenserbrevet, Filemonbrevet, Efeserbrevet og Filipperbrevet, mens Niels Hyldahl (1977) i sin oversættelse af de Paulusbreve, han regnede for ægte, placerede Filemonbrevet efter Kolossenserbrevet og Filipperbrevet, men udelod det kanoniske Efeserbrev. Mogens Müller foreslår (2024, 58) at samle de syv ægte Paulusbreve, hvorved Filemonbrevet efter hans kronologi placeres mellem Filipperbrevet og Galaterbrevet, mens både Efeserbrevet og Kolossenserbrevet flyttes til en senere samling af pseudepigrafe breve. Disse eksempler viser blandt andet, at en entydig kronologisk opstilling af brevene er vanskelig. Det vil formentlig være simplere og mere tilgængeligt for modtagerne at nøjes med at flytte Filemonbrevet til umiddelbart efter Kolossenserbrevet, men i øvrigt bevare den traditionelle rækkefølge.

---

⁴¹ Undtagelsen er Efeserbrevet (2422 ord), der står efter Galaterbrevet (2230 ord), måske for at skabe sammenhæng mellem Efeserbrevet, Filipperbrevet og Kolossenserbrevet, der alle er fangenskabsbreve (Seitz 2014, 30).

⁴² Som nævnt i afsnit 3.1 falder forfatterspørgsmålet uden for dette speciales område.

5.4 Oversættelserne i lyset af principperne for ny autoriseret oversættelse

I dette afsnit vil vi vurdere oversættelserne fra Kapitel 4 i lyset af de oversættelsesprincipper, som Bibelselskabet har fastsat for den nye autoriserede oversættelse, der efter planen skal udkomme i 2036. Disse principper beskrives i en revideret men ikke endeligt godkendt udgave i det interne dokument ”Principper for ny autoriseret oversættelse af Bibelen (DO36)”, dateret 11. april 2024.⁴³

I dokumentet nævnes fire ”særligt betydningsfulde” hensyn, som DO36 skal varetage, og disse fire beskrives som ”samtidige pejlemærker”, der definerer det spændingsfelt, oversættelsen skal befinde sig i. Dette forhold sammenlignes med både en fodboldbanes fire hjørneflag og en trampolins fjedre (Det Danske Bibelselskab 2024, 2).

De fire hensyn, der i dokumentet først beskrives og siden konkretiseres i mere konkrete hensyn, er (Det Danske Bibelselskab 2024, 2-3):

1. Kildetekst: DO36 skal være tekstnær og give læseren et så nøjagtigt billede af kildetekstens indhold og form som muligt. Dette beskrives nærmere som et hensyn til teksternes kultur og kontekst, deres fremmedartede elementer og genrer samt forfatterens stil og retoriske greb. Desuden skal intertekstuelle referencer mellem GT og NT tydeliggøres eller forklares i en fodnote.
2. Dansk sprog: DO36 skal både være sprogligt tidssvarende og kunne bruges i mange årtier. Derfor skal der tilstræbes et idiomatisk, nutidigt sprog og samtidig en sproglig prægnans.
3. Tradition: DO36 skal både respektere og forny den kirkelige, kulturelle, liturgiske og sproglige tradition. Konkret skal DO36 fastholde centrale teologiske kernebegreber og i udgangspunktet oversætte disse konkordant samt være opmærksom på den liturgiske tradition og dansk bibeloversættelsestradition.
4. Anvendelse: DO36 skal kunne anvendes bredt og af alle. Derfor skal oversættelsen være oplæsningsegnet og kunne fungere i både kirkelige og andre sammenhænge, ligesom den skal kunne præge det danske sprog.

Spørgsmålet er nu, hvordan disse principper svarer til oversættelserne i Kapitel 4.

---

⁴³ Jeg takker generalsekretær Johannes Baun for tilladelse til at læse og anvende dette.

Det er tydeligt, at den filologisk medierede oversættelses (O1) primære hensyn er til kilde teksten (pkt. 1). Vi har tidligere i dette kapitel set eksempler på, hvordan denne oversættelse anvender en kompleks syntaks og mange konjunktioner for at imitere KT, men der er ikke noget udtalt hensyn til MT's oplæsningsegnehed (pkt. 4), til anvendelse af et prægnant, idiomatisk sprog (pkt. 2) eller til liturgisk tradition og oversættelsestradition (pkt. 3). Den filologisk medierede oversættelse har altså en skæv vægtlægning af de fire hensyn.

Den litterært medierede oversættelse (O4) tager omvendt stort hensyn til at anvende et idiomatisk og nutidigt sprog (pkt. 2) og i det hele taget være bredt forståelig (delvist pkt. 4). Eksemplerne ovenfor har vist, hvordan denne oversættelse flere steder redigerer KT eller forsimples dens syntaks for at fremme forståeligheden. Dette sker dog på bekostning af hensynet til KT's form og stil (pkt. 1), og den frie oversættelse tager ikke hensyn til at bevare kernebegreber eller skabe konkordans (pkt. 3). Den litterært medierede oversættelse har altså også en skæv vægtlægning af de fire hensyn.

Den retorisk medierede (O2) og den liturgisk medierede oversættelse (O3) opnår i højere grad balance mellem de fire hensyn. De forsøger begge at bevare KT's indhold og form (pkt. 1), uden at teksten bliver unødigt fremmed (pkt. 2). Den retorisk medierede oversættelse nærmer sig for eksempel det idiomatiske, når *σπλάγχνον* (v7.12.20) oversættes "allerinderste", uden dog at overgøre dette. Den liturgisk medierede oversættelses primære hensyn er at bevare traditionen (pkt. 3) og sikre oplæsningsegneheden (delvist pkt. 4), mens den retorisk medierede oversættelses primære hensyn er at kommunikere tydeligt (delvist pkt. 1 og 4), uden at der heri ligger en nedprioritering af traditionen (pkt. 3).

De fire hensyn, som DO36 skal tage, finder måske deres rette balance i en kombination af den retorisk og den liturgisk medierede oversættelse, hvor man

- både anvender forord og overskrifter (O2) og lader teksten være oplæsningsegen og forståelig uden disse (O3),
- både anvender forklarende noter (O2) og krydshenvisninger (O3), og
- både tager hensyn til tekstens retorik (O2) og reception (O3).

Kapitel 6 Konklusion

I dette speciale er vi gået til Filemonbrevet ud fra et oversættelsesteoretisk udgangspunkt og ikke et eksegetisk, tidshistorisk eller teologisk udgangspunkt. Derfor har vi kun behandlet eksegese, tidshistorie og teologi, hvor det var relevant for oversættelsesarbejdet. Men det viste sig dog at være relevant. Oversættelse er nemlig ikke et rent lingvistisk foretagende, skønt det var en gængs opfattelse frem til 1950'erne. I Kapitel 1 gennemgik vi oversættelsesvidenskabens forskningshistorie med særlig vægt på udviklingen fra 1950'erne og frem til i dag, hvor oversættelsesvidenskaben i stadig større grad er blevet beskrevet som en selvstændig disciplin med sin egen metode, men også med rige muligheder for interdisciplinært samarbejde.

Oversættelse er med andre ord et komplekst foretagende. Hvor man ofte, især uden for oversættelsesvidenskaben, har forsøgt at gøre spændingen mellem en tekstnær og en fri oversættelse til den universelle dikotomi, argumenterede vi i Kapitel 2 for, at en oversættelse må tage flere hensyn end blot det ene. Vi redegjorde for fem områder, hvor en oversættelse kan tage hensyn til enten kildeteksten (KT) eller målteksten (MT). De i alt ti felter blev for overskuelighedens skyld præsenteret i en matrix (Figur 7).

	Semantik	Historie	Lingvistik	Ideologi/teologi	Anvendelse
KT					
MT					

Figur 7, jf. Figur 1.

Videre præsenterede vi fire forskellige oversættelsestyper, som vægter disse ti felter forskelligt. Matrixen fungerede altså som et redskab til at beskrive forholdet mellem forskellige *skopoi*. Ydermere er de fire oversættelsestyper udtryk for forskellige medieringer af kildeteksten. Medierings-terminologien udtrykker bedre oversættelsesarbejdets kompleksitet og er derfor at foretrække frem for dikotomien tekstnær/fri.

I Kapitel 4 anvendte vi de fire oversættelsestyper på Filemonbrevet. For hver oversættelse lavede vi først et omfattende forberedende arbejde, hvorefter den pågældende oversættelse blev præsenteret og kommenteret. Et vigtigt aspekt ved disse oversættelser er deres paratekst. Overskrifter, noter, krydshenvisninger, forord, ja, selv linjeskift, har betydning

for, hvordan teksten forstås, og i dette speciale er sådanne paratekstuelle elementer forstået som en del af oversættelsen på lige fod med brødteksten.

De fire oversættelser af Filemonbrevet kan opsummeres på denne måde:

- Den filologisk medierede oversættelse forsøger at respektere tekstens fremmedartethed, for eksempel ved at efterligne kildetekstens komplekse syntaks. Parateksten begrænser sig til noter, der forklarer sproglige nuancer.
- Den retorisk medierede oversættelse bygger på et større retorisk arbejde og forsøger at markere kildetekstens eksplicite og implicite retoriske formål gennem paratekst. Af hensyn til forståelighed og effektiv kommunikation forsimples kildetekstens syntaks gerne.
- Den liturgisk medierede oversættelse forsøger at indplacere kildeteksten i en bestemt liturgisk og teologisk tradition, både gennem konkrete oversættelsesvalg, men også ved at anvende krydshenvisninger til andre bibeltekster. Der anvendes af hensyn til oplæsningsegnetheden ikke anden paratekst, og sætningerne holdes generelt korte.
- Den litterært medierede oversættelse anvender ikke paratekst til at tydeliggøre kildetekstens retoriske formål, men parafraserer i stedet teksten. Vægten ligger således i høj grad på målsprogets normer. Da der ikke anvendes paratekst, kan sproglige nuancer eller oversættelsesproblemer ikke forklares, og derfor bliver det her tydeligt, at oversættelse i høj grad er udtryk for fortolkning af teksten.

Disse fire oversættelser er forskellige, både i deres ordlyd og paratekst, men også i deres hensigt og *skopos*. Oversættelserne kan med andre ord noget forskelligt, og det er vanskeligt at opstille objektive kriterier, der kan bruges til at afgøre, om en oversættelse er bedre end de andre. I Kapitel 5 diskuterede vi i stedet først oversættelsernes forståelighed ud fra en *cost-benefit*-tanke, og vi konkluderede, at den filologisk medierede oversættelse flere steder er vanskelig at forstå, mens den litterært medierede oversættelse i mange tilfælde er lettere at forstå. Desuden vurderede vi, at den retorisk medierede oversættelse i kraft af sin paratekst kan være lettere at forstå end den liturgisk medierede oversættelse. Vi konkluderede dog også, at det er vanskeligt at vurdere dette endegyldigt, fordi det i høj grad afhænger af modtagernes forventninger og det intenderede *skopos* (uforståelighed kan fx være et gyldigt mål).

Videre diskuterede vi oversættelsernes troværdighed. Selvom nogle oversættelsesvalg og/eller paratekstuelle valg kan højne eller sænke troværdigheden af oversættelsen, er også dette forhold afhængigt af modtagernes forventninger. Hvis modtagerne for eksempel forventer en parafraserende oversættelse, hvor oversætteren har frihed til at flytte rundt på versene, udfordrer det ikke nødvendigvis troværdigheden, at den litterært medierede oversættelse gør netop det, og hvis modtageren forventer kendskab til kildetekstens sproglige nuancer, er de mange noter i den filologisk medierede oversættelse med til at højne troværdigheden af denne. Videre diskuterede vi spændingsfeltet mellem det uoversættelige og det oversættelige, og vi konkluderede, at en oversættelse generelt kan højne sin troværdighed ved at anvende paratekst til som minimum at redegøre for oversættelsesproblemer.

Modtagerne kan have mange forventninger til en oversættelse af Filemonbrevet, men ofte modtages det som en del af en større sammenhæng, nemlig den nytestamentlige kanon og/eller den helbibelske kanon. Derfor diskuterede vi kort, hvordan man kan vælge at oversætte konkordant med andre kanoniske skrifter og i øvrigt overveje Filemonbrevets placering i den nytestamentlige kanon.

Til slut vurderede vi de fire oversættelser i lyset af Bibelselskabets principper for den nye autoriserede oversættelse, der forventes udgivet i 2036. Vi konkluderede i den forbindelse, at hverken den filologisk eller den litterært medierede oversættelse formår at skabe den rette balance mellem de hensyn, Bibelselskabet ønsker, mens både den retorisk og den liturgisk medierede oversættelse opnår en passende balance. Diskussionen tidligere i Kapitel 5 havde tydeliggjort udfordringer ved begge disse oversættelser, og derfor overvejede vi afslutningsvist, om den retorisk medierede og den liturgisk medierede oversættelse kunne kombineres.

Vi har altså set, hvordan forskellige oversættelsestyper kan opfylde forskellige mål, men vi har også set, at nogle oversættelsesvalg, for eksempel begrænset brug af paratekst og gennemsigtighed i forhold til oversættelsesproblemer, kan styrke oversættelsens forståelighed og troværdighed – uden at spændingen mellem oversættelighed og uoversættelighed nødvendigvis opløses.

Vi indledte dette speciale med et citat fra Anthony Doerrs roman *Byen i skyerne*, hvor oversættelse af antikke tekster beskrives som en både ydmygende og ædel opgave, ja,

som idioti, men dog den bedst tænkelige form for idioti. Dette speciale har søgt at vise, hvordan begge ting kan være sande. I afsnit 5.2.3 beskrev vi dette spændingsfelt sådan, at oversætteren både må være ydmyg *og* modig, og at modtageren både må være skeptisk *og* tillidsfuld. Oversættelse er vanskeligt, i nogle tilfælde næsten umuligt, men det er samtidig nødvendigt, ja, uomgængeligt.

Anvendt litteratur

Vignetcitatet i indledningen er fra Anthony Doerr, *Byen i skyerne*, oversat af Nete Harsberg (København: Politiken, 2021), 496.

Primærlitteratur

	Sideantal
Arzt-Grabner, Peter. 2010. "How to Deal with Onesimus? Pauls's Solution within the Frame of Ancient Legal and Documentary Sources". I <i>Philemon in Perspective: Interpreting a Pauline Letter</i> , redigeret af D. François Tolmie, 113-42. Beihefte zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche 169. Berlin: de Gruyter.	30
Barclay, John M. G. 1991. "Paul, Philemon and the Dilemma of Christian Slave-Ownership". <i>New Testament Studies</i> 37 (2): 161-86.	26
Barth, Markus, og Helmut Blanke. 2000. <i>The Letter to Philemon: A New Translation with Notes and Commentary</i> . The Eerdmans Critical Commentary. Grand Rapids: Eerdmans. Siderne 118, 143, 225-26, 288-90, 362-77, 411-22, 450-73.	59
Bassnett, Susan, og David Johnston. 2019. "The Outward Turn in Translation Studies". <i>The Translator</i> 25 (3): 181-88.	8
[BDAG] Danker, Frederick W., Walter Bauer, William F. Arndt og F. Wilbur Gingrich, red. 2000. <i>A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature</i> . 3. udg. Chicago: University of Chicago Press. Siderne 553, 764-65, 818-20, 1078, 1095.	8
Berger, Klaus, og Christiane Nord, overs. (1999) 2017. <i>Das Neue Testament und frühchristliche Schriften</i> . 3. udg. Frankfurt am Main; Leipzig: Insel. Siderne 11-32.	22
Brownlie, Siobhan. 2009. "Descriptive vs. Comitted Approaches". I <i>Routledge Encyclopedia of Translation Studies</i> , redigeret af Mona Baker og Gabriela Saldanha, 2. udg., 77-81. London; New York: Routledge.	26
Chesterman, Andrew. (2005) 2017. "Towards Consilience?" I <i>Reflections on Translation Theory: Selected Papers 1993–2014</i> , redigeret af Andrew Chesterman, 35-42. Amsterdam; Philadelphia: Benjamins.	8
Couchoud, P.-L. 1927. "Le style rythmé dans l'épître de Saint Paul a Philémon". <i>Revue de l'histoire des religions</i> 96: 129-46.	18
[DDO] <i>Den Danske Ordbog</i> . Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. https://ordnet.dk/ddo/ . Senest tilgæet 6. maj 2024.	1
Det Danske Bibelselskab. 2024. "Principper for ny autoriseret oversættelse af Bibelen (DO36)". upubliceret dokument.	3
Downie, Jonathan. 2009. "The End of an Era? Does Skopos Theory Spell the End of the 'Free vs. Literal' Paradigm?" http://pneumareview.com/the-end-of-an-era-does-skopos-theory-spell-the-end-of-the-free-vs-literal-paradigm-	11

- [by-jonathan-downie/](#). Senest tilgået 6. maj 2024.
- Dunn, James D. G. 1996. *The Epistles to the Colossians and to Philemon: A Commentary on the Greek Text*. The New International Greek Testament Commentary. Grand Rapids; Carlisle: Eerdmans; Paternoster. Siderne 308, 318-19, 325. 4
- Ejrnæs, Bodil. 1995. *Skriftsynet igennem den danske bibels historie: Således som det afspejler sig i bibeloversættelserne og i de kommentarer der ledsager bibelteksterne*. Forum for bibelsk eksegese 6. København: Museum Tusulanum. Siderne 58-66, 174, 229-35. 17
- Ellington, John. 2003. "Schleiermacher Was Wrong: The False Dilemma of Foreignization and Domestication". *The Bible Translator* 54 (3): 301-17. 17
- Ellingworth, Paul. 2007. "Translation Techniques in Modern Bible Translations". I *A History of Bible Translation*, redigeret af Philip A. Noss, 307-34. History of Bible Translation 1. Roma: Edizioni di storia e letteratura. 28
- Fitzmyer, Joseph A. 2000. *The Letter to Philemon: A New Translation with Introduction and Commentary*. The Anchor Bible 34C. New York: Doubleday. Siderne 5-42, 79-127. 87
- Foran, Lisa. 2023. "Untranslatability and the Ethics of Pause". *Perspectives* 31 (1): 44-58. 15
- Gutt, Ernst-August. (1991) 2000. *Translation and Relevance: Cognition and Context*. 2. udg. Manchester; Boston: St. Jerome. 238
- Hatim, Basil, og Ian Mason. 1990. *Discourse and the Translator*. London; New York: Longman. 258
- . 1997. *The Translator as Communicator*. London; New York: Routledge. 244
- Heil, John Paul. 2001. "The Chiastic Structure and Meaning of Paul's Letter to Philemon". *Biblica* 82 (2): 178-206. 29
- Hermans, Theo. 2020. "Descriptive Translation Studies". I *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, redigeret af Mona Baker og Gabriela Saldanha, 3. udg., 143-47. London; New York: Routledge. 5
- Lampe, Peter. 2010. "Affects and Emotions in the Rhetoric of Paul's Letter to Philemon: A Rhetorical-Psychological Interpretation". I *Philemon in Perspective: Interpreting a Pauline Letter*, redigeret af D. François Tolmie, 61-77. Beihefte zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche 169. Berlin: de Gruyter. 17
- Lefevere, André. (1992) 2017. *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*. Rev. udg. London; New York: Routledge. 150
- Lefevere, André, og Susan Bassnett. 1990. "Introduction: Proust's Grandmother and the Thousand and One Nights; The 'Cultural Turn' in Translations Studies". I *Translation, History and Culture*, redigeret af Susan Bassnett og André Lefevere, 1-13. London: Pinter. 13
- León, Celia Martín de. 2020. "Functionalism". I *Routledge Encyclopedia of* 5

- Translation Studies*, redigeret af Mona Baker og Gabriela Saldanha, 3. udg., 199-203. London; New York: Routledge.
- Long, Lynne. 2013. "The Translation of Sacred Texts". I *The Routledge Handbook of Translation Studies*, redigeret af Carmen Millán og Francesca Bartrina, 464-74. London: Routledge. 11
- [LSJ] Liddell, Henry George, Robert Scott og Henry Stuart Jones. 1940. *A Greek-English Lexicon*. 9. udg. Oxford: Clarendon. logeion.uchicago.edu/ 2
- McKnight, Scot. 2017. *The Letter to Philemon*. The New International Commentary on the New Testament. Grand Rapids: Eerdmans. Siderne 1-46. 46
- Mojola, Aloo Osotsi, og Ernst Wendland. 2014. "Scripture Translation in the Era of Translation Studies". I *Bible Translation: Frames of Reference*, redigeret af Timothy Wilt, 1-25. Abingdon, Oxon; New York: Routledge. 25
- Munday, Jeremy, Sara Ramos Pinto og Jacob Blakesley. 2022. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. 5. udg. Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge. 303
- Müller, Mogens. 2024. *Tilløb til Bibelen 2036: Om bibeloversættelse som nutidig bibelreception*. København: Eksistensen. Siderne 51-59, 83-90. 17
- Nida, Eugene A. 1964. *Toward a Science of Translating with Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: Brill. Siderne 57-69, 156-92. 50
- Nida, Eugene A., og Charles R. Taber. 1969. *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: Brill. Siderne 1-32. 32
- Nord, Christiane. (1991) 2005. *Text Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis*. Oversat af Christiane Nord og Penelope Sparrow. 2. udg. Amsterdam Publikationen zur Sprache und Literatur 94. Amsterdam: Rodopi. 274
- . (1997) 2018. *Translating as a Purposeful Activity: Functionalist Approaches Explained*. 2. udg. London; New York: Routledge. 153
- . 2023. "Functionalist Approaches". I *The Routledge Handbook of Translation Theory and Concepts*, redigeret af Reine Meylaerts og Kobus Marais, 169-84. London: Routledge. 16
- Pattimore, Stephen. 2007. "Framing Nida: The Relevance of Translation Theory in The United Bible Societies". I *A History of Bible Translation*, redigeret af Philip A. Noss, 217-63. History of Bible Translation 1. Roma: Edizioni di storia e letteratura. 47
- Pearson, Brook W. R. 1999. "Assumptions in the Criticism and Translation of Philemon". I *Translating the Bible: Problems and Prospects*, redigeret af Stanley E. Porter og Richard S. Hess, 253-80. Journal for the Study of the New Testament 173. Sheffield: Sheffield Academic Press. 28
- Punt, Jeremy. 2010. "Paul, Power and Philemon. 'Knowing Your Place': A Postcolonial Reading". I *Philemon in Perspective: Interpreting a Pauline Letter*, redigeret af D. François Tolmie, 223-50. Beihefte zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche 169. 28

- Berlin: de Gruyter.
- Pym, Anthony. 2007. "On the Historical Epistemologies of Bible Translating". 21
I *A History of Bible Translation*, redigeret af Philip A. Noss, 195-215. His-
tory of Bible Translation 1. Roma: Edizioni di storia e letteratura.
- Rosa, Alexandra Assis. 2023. "Descriptive Approaches". I *The Routledge* 23
Handbook of Translation Theory and Concepts, redigeret af Reine Mey-
laerts og Kobus Marais, 185-207. London: Routledge.
- Schleiermacher, Friedrich. (1838) 2018. "Ueber Die Verschiedenen Methoden 39
Des Uebersetzens". I *Philosophische und vermischte Schriften*, 2:207-45.
Sämtliche Werke. Abteilung 3: Zur Philosophie. Berlin; Boston: De Gru-
yter.
- Searle, John R. 1979. "A Taxonomy of Illocutionary Acts". I *Expression and* 29
Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts, 1-29. Cambridge: Cam-
bridge University Press.
- Silva, Moisés, red. 2014a. "ἐκκλησία". I *New International Dictionary of New* 12
Testament Theology and Exegesis, 2. udg., 2:134-45. Grand Rapids: Zon-
dervan.
- , red. 2014b. "παρησία". I *New International Dictionary of New Tes-* 3
tament Theology and Exegesis, 2. udg., 3:657-59. Grand Rapids: Zonder-
van.
- Snell-Hornby, Mary. 2006. *The Turns of Translation Studies: New Paradigms* 205
or Shifting Viewpoints? Benjamins Translation Library 66. Amsterdam;
Philadelphia: Benjamins.
- Tolmie, D. François. 2010. "Tendencies in the Research on the Letter to Phile- 27
mon since 1980". I *Philemon in Perspective: Interpreting a Pauline Letter*,
redigeret af D. François Tolmie, 1-27. Beihefte zur Zeitschrift für die
neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche 169.
Berlin: de Gruyter.
- Venuti, Lawrence. (1995) 2018. *The Translator's Invisibility: A History of* 345
Translation. 2. udg. London: Routledge.
- Vos, Craig S. de. 2001. "Once a Slave, Always a Slave? Slavery, Manumis- 17
sion and Relational Patterns in Paul's Letter To Philemon". *Journal for the*
Study of the New Testament 23 (82): 89-105.
- Weima, Jeffrey A. D. 2010. "Paul's Persuasive Prose: An Epistolary Analysis 32
of the Letter to Philemon". I *Philemon in Perspective: Interpreting a Paul-*
ine Letter, redigeret af D. François Tolmie, 29-60. Beihefte zur Zeitschrift
für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche
169. Berlin: de Gruyter.
- Wendland, Ernst. 1996. "On the Relevance of 'Relevance Theory' for Bible 12
Translation". *The Bible Translator* 47 (1): 126-37.
- . 2010. "'You Will Do Even More Than I Say': On the Rhetorical 33
Function of Stylistic Form in the Letter to Philemon". I *Philemon in Per-*
spective: Interpreting a Pauline Letter, redigeret af D. François Tolmie, 79-

111. Beihefte zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche 169. Berlin: de Gruyter.
- Wessels, G. François. 2010. "The Letter to Philemon in the Context of Slavery in Early Christianity". I *Philemon in Perspective: Interpreting a Pauline Letter*, redigeret af D. François Tolmie, 143-68. Beihefte zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche 169. Berlin: de Gruyter. 26
- Wing-Kwong Leung, Matthew. 2006. "The Ideological Turn in Translation Studies". I *Translation Studies at the Interface of Disciplines*, redigeret af João Ferreira Duarte, Alexandra Assis Rosa og Teresa Seruya, 129-44. Amsterdam: Benjamins. 16
- Witherington, Ben. 2007. *The Letters to Philemon, the Colossians, and the Ephesians: A Socio-Rhetorical Commentary on the Captivity Epistles*. Grand Rapids: Eerdmans. Siderne 1-36, 51-97. 83
- Wolter, Michael. 2010. "The Letter to Philemon as Ethical Counterpart of Paul's Doctrine of Justification". I *Philemon in Perspective: Interpreting a Pauline Letter*, redigeret af D. François Tolmie, 169-79. Beihefte zur Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche 169. Berlin: de Gruyter. 11
- Yi, An-Ting. 2018. "When Notes Start to Speak: An Investigation of Footnotes and Interlinear Notes in Contemporary Chinese Bible Versions". *The Bible Translator* 69 (1): 56-78. 23
- Zwischenberger, Cornelia. 2023. "On Turns and Fashions in Translation Studies and Beyond". *Translation Studies* 16 (1): 1-16. 16

I alt 3352

Supplerende litteratur

- Appian. 2019. [*Hist. rom.*] *Roman History, Volume II*. Oversat af Brian McGing. Loeb Classical Library 3. Cambridge: Harvard University Press. 1
- Balabanski, Vicky. 2015. "Where Is Philemon? The Case for a Logical Fallacy in the Correlation of the Data in Philemon and Colossians 1.1-2; 4.7-18". *Journal for the Study of the New Testament* 38 (2): 131-50. 19
- Batchelor, Kathryn. 2018. *Translation and Paratexts*. London; New York: Routledge. Siderne 7-24. 18
- Becker-Christensen, Christian, og Peter Widell. 2003. *Politikens nudansk grammatik*. 4. udg. København: Politiken. Siderne 26-28. 3
- Bloch, Tønne, overs. 1801-1803. *St. Pauli fiorten apostoliske Rescripter efter den Tids-Orden, i hvilken de beviisligen ere udfærdigede, og forstaaeligst læses: Et Forsøg*. 3 bd. Odense: Hempel. 1
- Brinth, Ole, Helle Christiansen, Henrik Christiansen og Marianne Christiansen. 2007. *Højmesse i Den Danske Folkekirke: Liturgisk håndbog 1*. Frederiksberg: Anis. Siderne 46, 50. 2

- Cappelørn, Niels Jørgen. 1990. "Fra prøveoversættelse til kirkebibel". I *Det Danske Bibelselskabs årbog*, redigeret af Mia Faber, 11-35. København: Det Danske Bibelselskab. 25
- Christensen, Lisa Holm, og Robert Zola Christensen. 2019. *Dansk grammatik*. 4. udg. Odense: Syddansk Universitetsforlag. Siderne 130, 147-52, 160-61, 236-38. 12
- Comfort, Philip Wesley. 2015. *A Commentary on the Manuscripts and Text of the New Testament*. Grand Rapids: Kregel Academic. Siderne 93-94. 2
- Dostojevskij, Fjodor. 2010. *Forbrydelse og straf*. Oversat af Jan Hansen. 3. udg. København: Rosinante. 1
- Fatum, Lone. 1998. *Filipperbrevet og Brevet til Filemon: Fortolket*. København: Det Danske Bibelselskab. 1
- Gamble, Harry, og Matthew V. Novenson. 2022. "Letters in the New Testament and in the Greco-Roman World". I *The Biblical World*, redigeret af Katharine J. Dell, 2. udg., 233-51. London; New York: Routledge. 19
- Gardiner, Mark Q., og Steven Engler. 2023. "Religion, Translation, Semantics". I *The Routledge Handbook of Translation and Religion*, redigeret af Hephzibah Israel, 23-37. Abingdon, Oxon; New York, NY: Routledge. 15
- Glaze, R. E., Jr. 1996. "Onesimus: Runaway or Emissary?" *The Theological Educator* 54: 3-11. 9
- Halvgaard, Christian. 2008. *Kilde eller kanon? Kampen om Den danske Bibel*. København: Museum Tusulanum. 1
- Hermans, Theo. 2023. "Untranslatability and the Canonical Text". I *The Routledge Handbook of Translation and Religion*, redigeret af Hephzibah Israel, 38-51. Abingdon; New York: Routledge. 14
- Homer. 2019. *Homers Iliade med ledsager*. Oversat af Otto Steen Due. København: Gyldendal. 1
- Hyl Dahl, Niels. 1977. *Paulus' breve: Oversættelse, indledning, noter*. København: Gyldendal. 1
- Høgenhaven, Jesper. 1998. "Bibel og bibellæser: I anledning af en nyere afhandling om skriftsynet i dansk bibeltradition". *Dansk Teologisk Tidsskrift* 61 (3): 234-47. 14
- Kloppenborg, John S. 2019. *Christ's Associations: Connecting and Belonging in the Ancient City*. New Haven: Yale University Press. 1
- Knox, John. 1935. *Philemon among the Letters of Paul: A New View of Its Place and Importance*. Chicago: University of Chicago Press. https://archive.org/details/MN41542ucmf_3/page/n3/mode/2up. 1
- Larsen, Birgitte Stoklund. 2019. *Når Bibelen oversættes*. København: Bibelselskabet. Siderne 57-74. 18
- Long, Lynne. 2001. *Translating the Bible: From the 7th to the 17th Century*. Aldershot; Burlington: Ashgate. Siderne 208-9. 2

- Metzger, Bruce M. 1994. *A Textual Commentary on the Greek New Testament: A Companion Volume to the United Bible Societies' Greek New Testament*. 2. udg. London, New York: United Bible Societies. 1
- Morgan, Teresa. 2015. *Roman Faith and Christian Faith: Pistis and Fides in the Early Roman Empire and Early Churches*. Oxford: Oxford University Press. Siderne 1-35, 302. 36
- Nielsen, Bent Flemming. 2021. *Genfortryllelse: Kirkerum og gudstjeneste*. København: Vandkunsten. Siderne 111-18. 8
- Nord, Christiane. 2002. "Function and Loyalty in Bible Translation". I *Apropos of Ideology: Translation Studies on Ideology–Ideologies in Translation Studies*, redigeret af Maria Calzada-Perez, 89-112. London; New York: Routledge. 24
- . 2003. "What About Function(s) in Bible Translation?" *ATA Chronicle* 32 (3): 34-38. 5
- . 2005. "Making Otherness Accessible Functionality and Skopos in the Translation of New Testament Texts". *Meta* 50 (3): 868-80. 13
- Ordo lectionum Missæ: Editio typica altera*. 1981. Vatikanet: Libreria editrice Vaticana. <https://archive.org/details/OLM1981/>. 1
- [P.Oxy. 1070] A. S. Hunt (red.). 1910. *The Oxyrhynchus Papyri: Edited with Translations and Notes*. Bd. 7. London: Egypt Exploration Society in Graeco-Roman Memoirs. Også <https://papyri.info/ddbdp/p.oxy;7;1070>. Senest tilgået 6. maj 2024. 1
- Plinius den Yngre. 1969. [*Ep.*] *Letters, Volume I: Books 1–7*. Oversat af Betty Radice. Loeb Classical Library 55. Cambridge: Harvard University Press. 2
- Reiß, Katharina, og Hans J. Vermeer. 1984. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Linguistische Arbeiten 147. Tübingen: M. Niemeyer. 245
- Schindler, Peter, overs. 1959. *Det nye Testamente: Gengivet paa dansk*. 2. udg. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck. 1
- Seitz, Christopher R. 2014. *Colossians*. Brazos Theological Commentary on the Bible. Grand Rapids: Brazos. 1
- Society for the Conversion of Negro Slaves. 1807. *Select Parts of the Holy Bible for the Use of Negro Slaves in the British West-India Islands*. London: Law and Gilbert. <https://archive.org/details/selectpartsholy00unkngoog/page/n5/mode/2up>. Senest tilgået 6. maj 2024. 1
- The Common Worship Lectionary: New Revised Standard Version Common Worship Psalter*. 2001. Oxford: Oxford University Press. Siderne 1029-34. 6
- Thompson, Marianne Meye. 2005. *Colossians and Philemon*. The Two Horizons New Testament Commentary. Grand Rapids: Eerdmans. 1
- Togebj, Ole. 2003. *Fungerer denne sætning? Funktionel dansk sproglære*. København: Gad. 1
- Tolmie, D. François. 2021. *Pointing out Persuasion in Philemon: Fifty Readings of Paul's Rhetoric from the Fourth to the Eighteenth Century*. History 10

- of Biblical Exegesis 1. Tübingen: Mohr Siebeck. Siderne 137-46.
- [WA] Luther, Martin. 1883-2009. *D. Martin Luthers Werke: Kritische Gesamtausgabe (Weimarer Ausgabe)*. 73 bd. Weimar: Hermann Böhlhaus Nachfolger. Bd. 25, side 75. 1
- [WA DB] Luther, Martin. 1906-1961. *D. Martin Luthers Werke: Kritische Gesamtausgabe; Deutsche Bibel (Weimarer Ausgabe)*. 12 bd. Weimar: Hermann Böhlhaus Nachfolger. Bd. 7, side 292. 1
- Waard, Jan de, og Eugene A. Nida. 1986. *From One Language to Another: Functional Equivalence in Bible Translating*. Nashville: Nelson. Siderne 20-44. 25
- Wallace, Daniel B. 1996. *Greek Grammar Beyond the Basics. An Exegetical Syntax of the New Testament*. Grand Rapids: Zondervan. Siderne 690-94. 5
- Williams, Demetrius K. 2012. ”’No Longer as a Slave’: Reading the Interpretation History of Paul’s Epistle to Philemon”. I *Onesimus Our Brother: Reading Religion, Race, and Culture in Philemon*, redigeret af Matthew V. Johnson, James A. Noel og Demetrius K. Williams, 11-45. Minneapolis: Fortress. 35
- Wolf, Michaela. 2012. ”The Sociology of Translation and Its ’Activist Turn’.” *Translation & Interpreting Studies* 7 (2): 129-43. 15
- Wright, N. T. 2013. *Paul and the Faithfulness of God*. 2 bd. Christian Origins and the Question of God 4. Minneapolis: Fortress. Bd. 1, siderne 3-74. 72
- I alt 693

Tekstudgaver

- [NA28] *Novum Testamentum Graece*. 2012. 28. udg. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.

Nyere bibeloversættelser

- [B20] *Bibelen 2020: Den Gamle Aftale – Det Gamle Testamente på nudansk & Den Nye Aftale – Det Nye Testamente på nudansk*. 2020. København: Det Danske Bibelselskab.
- [BPH] *Bibelen på hverdagsdansk*. 2023. 7. udg. København: Scandinavia.
- [DO92] *Bibelen: Den Hellige Skrifts Kanoniske Bøger*. 1992. København: Det Danske Bibelselskab.
- [GT31] *Bibelen: Den gamle og den nye Pagts hellige Skrifter*. 1932. København: Bibelselskabet for Danmark. (Udgivet 1932, men autoriseret 1931)
- [NET] *New English Translation*. 2019. 2. udg. Richardson: Biblical Studies Press.
- [NT48] *Bibelen: Den hellige Skrifts kanoniske Bøger*. 1948. København: Det Danske Bibelselskab.

Bilag: Oversigt over danske oversættelser af Filemonbrevet

Dette bilag er en kronologisk oversigt over de fleste danske oversættelser af Filemonbrevet og en sammenligning af, om Onesimos beskrives som flygtet, hvordan formularen $\kappa\alpha\iota \acute{\epsilon}\nu \sigma\alpha\rho\kappa\iota \kappa\alpha\iota \acute{\epsilon}\nu \kappa\upsilon\rho\acute{\iota}\omega$ (v16) oversættes, og om det afsluttende amen i v25 medtages.

Blandt de ældre bibeloversættelser er de mange, men ofte meget begrænsede revisioner af den resen-svaningske bibel (1647), der udkom 1716-1806, ikke medtaget. Blandt de nyere bibeloversættelser er de første udgaver ikke medtaget, hvor der findes en senere og identisk revision.

I oversigten herunder betegnes oversættelserne med en forkortelse, mens de bibliografiske oplysninger findes på den efterfølgende litteraturliste. I kolonnen "Onesimos' flugt" angiver "N/A", at et element ikke anvendes overhovedet, mens "nej" angiver, at et element anvendes, men at Onesimos' flugt ikke nævnes dér.

Tekst	Onesimos' flugt nævnes i			$\kappa\alpha\iota \acute{\epsilon}\nu \sigma\alpha\rho\kappa\iota \kappa\alpha\iota \acute{\epsilon}\nu \kappa\upsilon\rho\acute{\iota}\omega$ (v16)	Amen (v25)
	forord	overskrift/kapitelsummer	note		
Bengtson, 3. udg., 2023	N/A	N/A	nej	både i kød[et] og i Herre[n]	nej
Bibelen på hverdagsdansk, 7. udg., 2023	Onesimos, en af Filemons slaver, havde stjålet fra ham og var derefter løbet bort	nej	nej	da I ud over det daglige arbejdsfællesskab også har fællesskab i Herren	nej
Bibelen 2020	er løbet væk	nej	din bortløbne slave [tilføjelse til v10]	både er din slave og deler troen på Kristus med dig	nej
Ny Verden-Oversættelsen 2017	N/A	nej	N/A	både som menneske og som en bror i Herrens tjeneste* *Bogst.: "i kødet og i Herren"	nej
Studiebibelen 2015 (brødtekst = Bibelen 1992)	er stukket af fra sin herre	Den bortløbne slave	nej	både i denne verden og i Herren	nej
NT 1992 illustreret, 6. udg., 2014 (brødtekst = Bibelen 1992)	stukket af fra sin herre	Den bortløbne slave	N/A	både i denne verden og i Herren	nej
Den Nye Aftale, 2. udg., 2011	N/A	Bortløben slave	din bortløbne slave [tilføjelse til v10]	både er din slave og deler troen på Kristus med dig	nej
Den Nye Aftale, 1. udg., 2007	flygtet fra sin herre	Bortløben slave	din bortløbne slave [tilføjelse til v10]	både er din slave og deler troen på Kristus med dig	nej
Wierød 1997	N/A	N/A	N/A	både i kødet og i Herren	ja

Ny Verden-Oversættelsen 1993	N/A	N/A	nej	både i det kødelige forhold og i forholdet til Herren	nej
Bibelen på Hverdagsdansk, 1. udg., 1992	Onesimos, en af Filemons slaver, havde stjålet fra ham og var derefter løbet bort	N/A	N/A	ikke blot er din tjener, men også din bror i Kristus	nej
Bibelen 1992	N/A	Den bortløbne slave	N/A	både i denne verden og i Herren	nej
Prøveoversættelsen 1989	N/A	Den bortløbne slave	N/A	både som menneske og som kristen	nej
NT på hverdagsdansk 1985	N/A	nej	N/A	ikke blot er din tjener, men også din bror i Kristus	nej
Hyldahl 1977	flygtet fra sin herre	N/A	nej	både i det daglige og i Herren	nej
Seidelin 1974	N/A	N/A	N/A	både [...] som menneske og som Broder i Herren	nej
Studieudgave 1970 (brødtekst = NT 1948)	Slaven Onesimos er flygtet fra din herre Filemon, antagelig efter at have begået et tyveri	Om en bortløben slave, der blev en kristen broder	N/A	både rent menneskeligt ² og i Herren 2) ordret: i kødet	nej
Bibelen i kulturhistorisk lys 1968-1971 (brødtekst = NT 1948)	en bortløben slave, Onesimos	N/A	N/A	både rent menneskeligt og i Herren	nej
NT 1966 (brødtekst = NT 1948)	N/A	Forbøn for en tilbagevendende træl	N/A	både rent menneskeligt* og i Herren *ordret: i kødet	nej
Schindler, 2. udg., 1959	angaaende en bortrømt Slave	Den bortrømte Slave	Onesimos [...] som har stjaalet fra dem og er rømt af Gaarde	baade naturligt og kristeligt set	ja
NT, autoriseret 1948	N/A	Filemons bortløbne slave	N/A	både rent menneskeligt* og i Herren *ordret: i kødet	nej
Prøveoversættelsen 1942	N/A	Filemons bortløbne Slave	N/A	baade rent menneskeligt* og i Herren *ordret: i Kødet	nej
Rosenørn-Lehn 1932	Onesimos (= den Nyttige) gjorde sig skyldig i Bedrageri og Tyveri og rømte fra sin Herre	nej	nej	baade ifølge Lege-met og i Herren	ja
Konstantin-Hansen 1926	N/A	N/A	N/A	baade som Menneske og som kristen	nej
Sørensen, 3. udg., 1925	N/A	N/A	hvis Slave Onesimos var løbet bort fra ham	baade i det timelige og i (Forholdet til) Herren	nej
NT, autoriseret 1907	N/A	den bortløbne og omvendte Træl	N/A	baade i Kødet og i Herren	nej
Prøveoversættelse 1906	nej	den bortløbne og omvendte Træl	nej	baade i Kødet* og i Herren *det jordiske	nej
Skat-Rørdam, 3. udg., 1904	Filemon Træl Onesimos havde forsét sig imod	nej	nej	baade i Kjødets og i Herren	nej

	ham og var løben bort				
Prøveoversættelse 1895	N/A	den bortløbne og omvendte Onesimus	N/A	baade i Kjødet* og i Herren *det Jordiske	nej
Hansen 1893	som af Frygt for at blive straffet paa Grund af en Forseelse var flygtet bort fra sin Herre	nej	Onesimus var Philemons Slave og havde ved Flugt unddraget sig denne Herres Tjeneste	baade efter Kjødet og i Herren Note: knyttet til dig baade ved Familiens naturlige Baand, og ved det overnaturlige Baand, som hidrører fra Samfundet med Christus	ja
Lindberg, 2. udg., 1866	N/A	nej	nej	baade i Kjødet og i Herren	ja
Kalkar 1847	var bortrømt fra sin christne Herre	nej	nej	baade paa Kjøds og paa Herrens Vegne	nej
Møller 1831	N/A	N/A	N/A	baade som Huusfælle og som Medchristen	ja
NT, autoriseret 1819	N/A	den bortløbne og omvendte Onesimus	N/A	baade i Kjødet og i Herren	ja
Frost 1813	N/A	N/A	N/A	baade som Landsmand og Medchristen	ja
Bloch 1801-1803	en hedensk Slave [...] som ikke alleene blev i sin Tjeneste alt mere og mere efterladet og utro, men endog tilsidst rømte bort fra sit Herskab	nej	nej	baade i Timeligt ³⁾ saaog i Aandeligt ³⁾ 3) Textens, καὶ ἐν σαρκὶ καὶ ἐν Κυρίῳ, hedder l. e. O. ”baade i Kiød, saaog i en Herre”. Modsættelsen falder Kiendelig ved min Oversættelse	ja
Bech 1797	den fra [Philemon] undvegne Træl	nej	den undvegne Onesimus	baade efter den legemlige Herkomst, og for Herrens Skyld	ja
Høegh-Guldberg 1794	N/A	N/A	Onesimus var Philemons Slave. Det følgende viser, at han havde skadet Philemon, og af Frygt for Straf var rømt fra sin Herre	baade ved et Huusbaand og ved Herren	ja
Bastholm 1780	en livegen Træl, ved Navn Onesimus, hvilken var flygtet fra Philemon	N/A	nej	baade som Landsmand og som Medchristen	ja
Revision af NT 1748	N/A	N/A	N/A	baade efter Kiødet, og i Herren	ja
NT 1740 (Christian VI)	N/A	den bortløbne og omvendte Onesimus	N/A	baade i kiødet og i HERren	ja
Hus- og håndbibelen 1716	N/A	sin bortløbne Tjener	N/A	baade i kiødet og i HERren	ja

Hus- og rejsebibelen 1690	N/A	sin bortløben Tienere	N/A	baade efter Kiødet og i HERREN	ja
Resen-Svane 1647	nej	undskylder Onesimi / baade bortrømmelse / bedendis om hans annammelse igien v.15. oc tyfverj / lofvendis ad ville betale v.18.	nej	baade i Kiødet og i HERren / som din udvortis Tienere. / som en aandelig Lem med dig	ja
Biblia 1633 (Christian IV)	hurledis S. Povel tager sig den fattige Onesimi Nød til / oc forsuarer hannem for hans Herre aff all sin formue	sin bortløbne Tienere	nej	baade efter Kiødet oc i Herren	ja
Resen 1607	N/A	N/A	nej	baade i Kiødet oc i HERREN	ja
Biblia 1589 (Frederik II)	hurledis S. Pouel tager sig den fattige Onesimi nød til / oc forsuarer hannem for hans Herre aff all sin formue	sin bortløbne Tienere	nej	baade effter Kiødet oc i HERREN	ja
NT 1558	hurledis S. Paulus tager sig denne fattige Onesimum til / oc legger sig i sagen hoss hans Herre / aff al sin formue [...] Onesimus / der haffde syndet	N/A	N/A	baade effter Kiødet oc i HERREN	ja
Biblia 1550 (Christian III)	N/A	N/A	N/A	baade effter Kødet oc i HERREN	ja
Christiern Pedersen 1529	Han hagde en swend som hed Onesimus som løb fra hannem	N/A	N/A	baade paa legemsens og herrens vegne	ja
Biblia 1524 (Christian II)	hourledes sancte Poueld tiltager sig thend fattige Onesimum oc gaar emellom hannom oc hans herre / uti ald hans formuge [...] Onesimus / som haffde søndet	N/A	N/A	bode paa legomsens wegne / oc paa herres weigne	ja

Litteraturliste

Rækkefølgen er den samme som i oversigten ovenfor.

Interlineær ord-for-ord-oversættelse samt nyoversættelse af det græske nye testamente. 4 bd. 2014-2017, 2. udg. 2018, 3. udg. 2023. Oversat af Bo Bengtson. København: Gramma.

Bibelen på hverdagsdansk. 1992, 2. udg. 2005, 3. udg. 2007, 4. udg. 2015, 5. udg. ukendt år, 6. udg. 2020, 7. udg. 2023. København: Scandinavia.

- Bibelen 2020: Den Gamle Aftale – Det Gamle Testamente på nudansk & Den Nye Aftale – Det Nye Testamente på nudansk.* 2020. København: Det Danske Bibelselskab.
- Ny Verden-Oversættelsen af De Hellige Skrifter oversat fra grundsprogene af New World Bible Translation Committee, revideret i 2013. Revideret på dansk i 2017.* 2017. Wallkill, New York: Watchtower Bible and Tract Society.
- Studiebibelen: Den autoriserede oversættelse med indledninger og kommentarer.* 2015. København: Det Danske Bibelselskab.
- Det Nye Testamente: I autoriseret oversættelse af 1992; Illustreret med værker fra kunstens historie.* 1992, 2. udg. 1996, 3. udg. ukendt år, 4. udg. 2003, 5. udg. 2010, 6. udg. 2014. København: Det Danske Bibelselskab.
- Den Nye Aftale: Det Nye Testamente på nudansk.* 2. udg. 2011. København: Det Danske Bibelselskab.
- Den Nye Aftale: Det Nye Testamente på nudansk.* 1. udg. 2007. København: Det Danske Bibelselskab.
- Det Nye Testamente: Den hellige Skrifts kanoniske Bøger efter Den nye Pagt.* 1997. Oversat af Ole Wierød. Grenaa: Alios.
- Ny Verden-Oversættelsen af De Hellige Skrifter: Studieudgave med noter og henvisninger; Oversat fra den reviderede engelske udgave af 1984; Omhyggeligt sammenholdt med den hebraiske, aramaiske og græske grundtekst.* 1993. Brooklyn, New York: Watchtower Bible and Tract Society.
- Bibelen på hverdagsdansk.* 1992. København: Scandinavia. (Jf. ovenfor)
- Bibelen: Den Hellige Skrifts Kanoniske Bøger.* 1992. København: Det Danske Bibelselskab.
- Det Nye Testamente i ny oversættelse.* 1989. København: Det Danske Bibelselskab. (Prøveoversættelse)
- NY TESTAMENTE – på hverdagsdansk.* 1985. København: Scandinavia.
- Paulus' breve: Oversættelser, indledninger, noter.* 1977. Oversat af Niels Hyldahl. København: Gyldendal.
- Det NYE Testamente.* 1974. Oversat af Anna Sophie og Paul Seidelin. København: Det Danske Bibelselskab.
- Det nye Testamente: Studieudgave.* 1970. København: Det Danske Bibelselskab. (NT 1948 med indledninger, overskrifter og ordforklaringer)
- Bibelen i kulturhistorisk lys.* 1968-1971. 9 bd. Redigeret af Svend Holm-Nielsen, Bent Noack og Sven Tito Achen. København: Politiken.
- Det Nye Testamente.* 1966. København: Det Danske Bibelselskab. (NT 1948 med nye overskrifter)
- Det nye Testamente: Gengivet paa dansk.* 1953 (København: Frost-Hansen), 2. udg. 1959. Oversat af Peter Schindler. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck. (Med kommentarer i *Nogle til Det nye Testamente* udgivet samtidig og sammesteds.)
- Bibelen: Den hellige Skrifts kanoniske Bøger.* 1948. København: Det Danske Bibelselskab.
- Det Nye Testamente i ny Oversættelse: Prøveoversættelse paa Foranstaltning af Det Danske Bibelselskab; Udarbejdet af det med Kirkeministeriets Godkendelse nedsatte Udvalg.* 1942. København: Det Danske Bibelselskab. (Prøveoversættelse)
- Det Nye Testamente efter Vulgata.* 1932-1933. Oversat af Erikke Rosenørn-Lehn. Roskilde: Det Apostoliske Vikariats Forlag.
- Den nye Pagts Skrifter: Paa Dansk med tilføjede Oplysninger.* 1926. Oversat af S. Konstantin-Hansen. Allingaabro: Pedersen.
- Den nye Pagts Breve paa ny oversatte og forsynede med de nødvendigste Oplysninger med særligt Hensyn til Husguds-tjeneste, Privatbrug og Skolebrug.* 1895, 2. udg. 1902, 3. udg. 1925. København: Gad.
- Bibelen, det er den ganske hellige Skrifts bøger.* 1907. København: Bibelselskabet for Danmark.
- Det nye Testament: Prøveudgave af en revideret Oversættelse.* 1906. Oversat af Johannes Jacobsen og Gabriel Koch. København: Det Kgl. Vajsenhus. (Prøveoversættelse)
- Det Ny Testamente oversat med Anmærkninger til Oplysning for kristne Lægfolk.* 2 bd. 1887-1892, 2. udg. 1894-1895, 3. udg. 1903-1904. Oversat af T. Skat-Rørdam. København: Gad.
- Det nye Testament. I revideret Oversættelse paa Foranstaltning af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.* 1895. Oversat af A. S. Poulsen og J. L. Ussing. København: Det Kgl. Vajsenhus. (Prøveoversættelse)
- Vor Herres Jesu Christi Nye Testament.* 1893. Oversat af J. L. V. Hansen (efter Vulgata). København: Høst & Søn.

- Biblen eller den Kristne Kirkes hellige Skrift.* 1856, 2. udg. 1866. Oversat af J. C. Lindberg. København: Forlagsbureauet.
- Bibelen eller den hellige Skrift, paany oversat af Grundtexten og ledsaget med Indledninger og oplysende Anmærkninger.* 1847. Oversat af Christian Kalkar. København: Bing & Søn og Philipsen.
- Samtlige Apostlers Breve, oversatte og forsynede med de nødvendige Anmærkninger.* 1831. Oversat af Rasmus Møller. København: Seidelin.
- Biblia, det er: den ganske Hellige Skrifs Bøger.* 1819. 16. oplag. København: Bibelselskabet for Danmark. (Frederik VI's NT)
- Forsøg til en almeenforstaaelig Oversættelse af alle Pauli mindre Breve samt af Jacobs Brev.* 1813. Oversat af Peter Nicolai Frost. Ribe: Niels Siersted Hyphoff.
- St. Pauli fiorten apostoliske Rescripter efter den Tids-Orden, i hvilken de beviisligen ere udfærdigede, og forstaaeligst læses: Et Forsøg.* 1801-1803. Oversat af Tønne Bloch. Odense: Hempel.
- Johann David Michaelis Oversættelse af det Nye Testament, med Anmærkninger: Af det Tydske oversat, og Anmærkningerne forøgede med de Steder af Forfatterens andre Skrifter, hvortil Læseren er blevet henvist.* 1793-1797. Oversat af Jens Bech. København: Gyldendal.
- Det nye Testamente oversat med tilføjede Anmærkninger: Et forsøg.* 1794. Oversat af Ove Høegh-Guldberg. København: Gyldendal.
- Det Nye Testamente, oversat efter Grundsproget og oplyst med Anmerkninger.* 1780. Oversat af Christian Bastholm. København: Gyldendal.
- Vor Herres og Frelseres JEsu Christi Nye Testamente, af den til den Hellige Skriftes Danske Oversættelses Revision ved Hans Kongelige Majestæts Allernaadigste Befaling anordnede Commission med Flid efterset, og efter Grundtexten rettet.* 1748. København: Det Kgl. Vajsenhus.
- Biblia, Det er Den ganske Hell. Skriftes Bøger.* 1740. København: Det Kgl. Vajsenhus. (Christian VI's Bibel)
- Biblia paa Danske, Det er: Den ganske Hellige Skriftes Bøger, Efter den Aar 1647. udgangne Version, med Fliid igiennemseete, og efter Grund-Texten det meste mueligt var, forbedrede. Efter vor Allernaadigste Herres Kong Friedrich den Fierdes Høj-Christelig Befaling.* 1716. København: Universitetets bogtrykkeri. (Hus- og håndbibelen)
- Biblia. Det er, den ganske Hellige Skrift, Trykt efter Høilofflig Ihukommelses Christiani Qvarti store Bibels Version, Nu Anden gang udi Octav med større Stiil oplagt, og fremstillet som Den Huus- og Reyse-Bibel.* 1690. København: Det Kgl. Vajsenhus. (Hus- og rejsebibelen)
- Biblia, Paa Danske, Det er: DEn ganske hellige Skriftis Bøger, Paa ny igiennemseete med flid efter den Ebræiske oc Græenske Text det næste mueigt var, Oc forbedrede med ny Summarier, fuldkommeligere Concordantzer, oc korte antegnelser udi Bredden anlangendis de mørcke Ord oc maader ad tale med. Efter vor Allernaadigste Herris Kong Christians den IV. Christelige Befaling.* 1647. København. (Den resen-svaningske Bibel)
- Biblia, Det er Den gantske Hellige Scrifft paa Danske igien offuerseet oc Prentet effter vor allernaadigste Herris oc Kongis K. Christian den IV. Befaling. Mett Register, alle D. Lutheri Fortaler hans Vdlegning i Brædden oc Viti Theodori Summarier.* 1633. København. (Christian IV's Bibel)
- Biblia, paa Danske, det er, Den gantske hellige scriftis Bøger igennem seete med fliid effter den Ebræiske oc Græenske text etc. det negste mueligt vaar, oc effter som de paa andre atskillige Tungemaal vaare best udsatte effter vor allernaadigste Herris K. Christian den III. Christelig Befaling.* 1607. København. (Resens Bibel)
- Biblia, Det er, Den gantske Hellige Scrifft, paa Danske, igen offuerseet oc Prentet effter Salige oc Høylofflige ihukommelse, Kong Frederichs den II. Befaling. Met Register, Alle D. Lutheri Fortaler, hans Vdlegning i Brædden, ov Viti Theodori Summarier.* 1589. København. (Frederik II's Bibel)
- Det ny Testamente Paa Danske.* 1558. Wittenberg: Jørgen Raus Arffuinge.
- Biblia, Det er den gantske Hellige Scrifft, vdstæt paa Danske.* 1550. København: Ludwig Dietz. (Christian III's Bibel)
- Det Ny Testamente Jhesu Christi ord oc Euangelia som Han self predickede oc lerde her paa Jorden, Hwilke Hans hellige Apostle oc euangeliste siden bescreffue De ære nw udsette paa reth Danske, Gud til loff oc ære oc den menige almwe till tieniste.* 1529. Oversat af Christien Pedersen. Antwerpen: Willem Vorsterman.
- Thette ere thet Nøye testamenth paa danske ret effter latinen vdsatthe.* 1524. Leipzig/Wittenberg: Melchior Lothar. (Christian II's NT)